

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN
VERGADERING VAN 7 JULI 2021 (DEEL I)

Inhoud

1. Opening, welkom en mededelingen	2
2. Regeling van werkzaamheden, vaststelling agenda en spreektijdenregeling.....	2
3. Besprekpunten	3
A. Kadernota 2021-2025 en Voorjaarsmonitor 2021	3
6. Sluiting	84

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 7 JULI 2021 (DEEL I)

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffier: mevrouw H. Engels-van Nijen

Aanwezige 42 leden Provinciale Staten: de heer N. Bakker (VVD), de heer M. Baldew (PvdA), mevrouw P.H. Benjamins-Van Oudheusden (D66), de heer E.J. Bennema (VVD), mevrouw S. Bennett (GroenLinks), de heer J. Bergsma (CDA), mevrouw P. Blink (Groninger Belang), de heer B. de Boer (GroenLinks), de heer R.H. van der Born (ChristenUnie), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer J.B.G. Elshof (D66), de heer C.M. Frenay (SP), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), de heer P.J.H.M. Gerrits (D66), mevrouw I. den Haring (PvdA), de heer H. Haze (Groninger Belang), de heer H.H. Hensen (SP), mevrouw M.K. van Hoorn-van Dullemen (GroenLinks), de heer J.H. ten Hoove (50PLUS), mevrouw H.G. Horenga (CDA), de heer R. Joling (PvdA), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer L.E.J. van der Laan (Partij voor het Noorden), mevrouw J. Lesman-Veenstra (SP), de heer H.A. Marquart Scholtz (Ons Groningen), de heer J.H. Mastenbroek (SP), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer M.K.R. Miesen (VVD), de heer A.J. Nolles (GroenLinks), de heer D. Osseweijer (Forum voor Democratie), de heer R.J.E. Pestman (Code Oranje), de heer D. Ram (PVV), de heer P. Roemers (PvdA), mevrouw H.T. Siersema-Orsel (GroenLinks), de heer G.J. Steenbergen (ChristenUnie), de heer R. Visser (PvdA), mevrouw J.C. Voerman (PvdD), de heer J.W.E. de Vries (Fractie GO), mevrouw M.J. Vulpes (VVD), de heer B.J. van der Werf (Forum voor Democratie), de heer R.W. de Wit (CDA), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: de heer A. Schmaal (Groninger Belang)

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer T.R. van Dekken, mevrouw F.Q. Gräper-van Koolwijk, mevrouw N. Homan-Brinkman, de heer I.J.J. Rijzebol, de heer H. Staghout, mevrouw E.M. Wulfse

Afwezig: ---

1. Opening, welkom en mededelingen

De VOORZITTER: Ik open de vergadering. Ik heb geconstateerd dat er een quorum is. Dus dat betekent dat we ook kunnen vergaderen.

We hebben een afmelding ontvangen van de heer Schmaal, maar die wordt adequaat vervangen, zie ik.

2. Regeling van werkzaamheden, vaststelling agenda en spreektijdenregeling

De VOORZITTER: Vandaag staan de Algemene Politieke Beschouwingen op de rol. We hangen die sinds mensenheugenis op aan de Kadernota. Er waren tijden waarin dat aan de Begroting was gekoppeld. Maar het is een soort politiek hoogtepunt van het jaar. En ik vind het mooi om dat vlak voor de vakantie doen.

Ik vind het – dat zult denk ik niet anders beleven dan ik – na de gebeurtenissen van gisteravond, waarin de aanslag op Peter R. de Vries ook breed is ervaren als een harde klap voor de democratie en de democratische instituties, dat dat een extra lading op het debat van vandaag legt. Ik denk dat er nu behoorlijk zwaar ook de verplichting op ons rust om te laten zien dat de democratie weerbaar is, tegen een stootje kan en dat wij in staat zijn om onder alle omstandigheden, en ook onder deze, een democratisch debat te voeren in de instituties die daarvoor zijn.

Daar wil ik u dan ook graag toe uitnodigen. Ik kijk reikhalzend uit naar de bijdragen die u daaraan levert. Ik hoop dat we ervan kunnen genieten, want het is ook mooi om dat te kunnen doen en eervol om dat te mogen doen.

Er staat vandaag op de agenda ook nog een hamerstuk. Daar komen we vanmiddag of vanavond bij de videovergadering bij aan.

Het spreektijdsvoorstel kent u: dat grens aan onbeperkte spreektijd, want dat is wel tien minuten per fractie. Als er iemand zegt dat het ook wel veel minder kan, dan is dit het moment om het erover te hebben.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja voorzitter, het zal helemaal aan mij liggen, maar ik haal het niet in tien minuten. Dus wilt u er ofwel coulant mee omgaan of kunnen we het wat verruimen? Want er is zoveel te bespreken vandaag.

De VOORZITTER: Dan neem ik mij voor, het experiment te starten en daar coulant mee om te gaan – in de wetenschap dat u daar verantwoordelijk mee omgaat.

Kunt u instemmen met de agenda en de gesuggereerde spreektijden? Dan gaan wij dat doen.

Dan kan ik straks ook meedelen dat we straks aan het begin van de videovergadering – ik spreek nu nog hoopvol van ‘straks’, maar het kan best zijn dat met die hoop al korte metten is gemaakt in de interventie van de heer Mastenbroek zonet – de installatie hebben van een nieuwe fractievertegenwoordiger voor de Partij voor de Dieren. Dat is de heer Kolthof. Het is sinds het begin van de Statenperiode goed gebruik dat we mensen die fractievertegenwoordiger willen worden, installeren in een Statenvergadering. In ons reglement van orde zijn dezelfde artikelen van de Provinciewet van toepassing op zowel Statenleden als fractievertegenwoordigers.

Bij dat werk hoort dus ook als zwaar en verantwoordelijk werk dat er een commissie is die de geloofsbrieven gaat onderzoeken om te kijken of de heer Kolthof aan de vereisten voldoet. Ik zou de heren De Wit, Van Kesteren en Haze willen belasten met deze zware taak. Het is altijd goed dat je een beetje ervaring daarin hebt. Dat hoeft niet *stante pede*, u kunt gewoon blijven zitten. Er is wel ergens een koffiepauze waarin u kunt leunen op de nog grotere ervaring van de griffie. Dus die zal u daarin begeleiden.

3. Bespreekpunten

A. Kadernota 2021-2025 en Voorjaarsmonitor 2021

De VOORZITTER: Dan zijn we bij het eerste en wat mij betreft ook enige bespreekpunt, de Algemene Politieke Beschouwingen. Ik denk dat het goed is om de rij te beginnen met GroenLinks. Ik geef het woord aan de heer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dank ook voor uw woorden naar aanleiding van de situatie van gisteravond.

De Algemene Beschouwingen als afsluiting van een politiek jaar. De start van de zomer, die er voor velen anders uit zal zien dan normaal. Geen buitenland, maar vakantie in eigen land of gewoon in ons Groningen. Pé & Rinus zongen het al: *‘Mit ‘n middag Hoornse Plas was ik allaank te vree.’* Er gaat niets boven Groningen.

We gaan niet tellen, maar ik ben bang dat het woord dat vandaag het meest gaat vallen, toch ‘corona’ zal zijn. De pandemie heeft ons nu bijna anderhalf jaar in haar greep, met grote gevolgen voor mens en maatschappij. We hebben daarin veel meegemaakt: thuiswerken, scholen gesloten, zware druk op de zorg en heel veel persoonlijk leed, ziekte en sterftegevallen. We hebben ons machteloos gevoeld, maar ook eenzaam in veel gevallen. Wat bijvoorbeeld te denken van studenten die al een jaar lang geen collegebank hebben gezien? We hopen dan ook vanaf nu vooruit te kunnen kijken naar een wereld met vrijheid, maar ook een wereld waarop we zuinig moeten zijn. Corona heeft ons ook laten zien hoe kwetsbaar we zijn en dat het de gevolgen zijn van een wereldwijde pandemie voor onze samenleving. En dan zeker niet alleen economisch, maar vooral sociaal en emotioneel.

Maar de tijd heeft desondanks niet stilgestaan. Ruim twee jaar vormen wij samen met onze vijf bondgenoten het bestuur van onze provincie. We zien plannen vanuit het Coalitieakkoord steeds meer hun weg vinden in het provinciaal beleid. We zien een wereld waarin thuiswerken een blijvend onderdeel van ons leven is geworden en dat heeft gevolgen. Gevolgen voor reizen, wonen, onderwijs en vele andere terreinen.

We zien ook op de woningmarkt dat er sprake is van explosieve prijsontwikkelingen en een groot gebrek aan huurwoningen. Vooral jongeren en de lage en middeninkomens hebben geen goede kansen op de woningmarkt. Een zorgelijke situatie waar we nadrukkelijk aandacht voor willen vragen, zeker op het platteland. Als daar geen woonruimte meer is voor jongeren, heeft dit op termijn ook weer gevolgen voor scholen en voor andere voorzieningen, zoals bijvoorbeeld openbaar vervoer. We zijn benieuwd of het College bereid is hier samen met de gemeenten naar te kijken en daar waar nodig meer ruimte te creëren op de woningmarkt door meer gerichte bouw van woningen die ook betaalbaar zijn voor onze inwoners. Passende en betaalbare woonruimte is ook belangrijk in het kader van de werkgelegenheid. Een fabriek voor vrachtwagens op waterstof in Winschoten en een isotopenfabriek bij Veendam betekent hoogwaardige werkgelegenheid voor de inwoners van ons Groningen. Dit betekent ook dat ze in deze omgeving moeten kunnen wonen. Laten we eerlijk zijn: het bouwen van woningen betekent ook meer werkgelegenheid. En uiteraard bouwen we deze woningen energieneutraal en houden we rekening met de omgeving. Het is ook goed om te zien dat meerdere partijen in deze Staten de zorgen over de woningmarkt delen. Het CDA zal dan ook later vandaag, mede namens ons, een tweetal moties indienen waarin wordt opgeroepen om nieuwe ontwikkelingen op de woningmarkt mogelijk te maken.

We zijn blij met de stappen die we hebben gezet door het samen met de gemeente vaststellen van de Regionale Energie Strategie. We blijven ons inzetten voor verdere ontwikkelingen met betrekking tot de waterstofeconomie, waarbij we zoveel mogelijk inzetten op regionale werkgelegenheid, kansen voor jongeren en samenwerken met het onderwijs. We zien wel dat het moeilijk blijft onze inwoners voldoende te betrekken bij de diverse projecten.

Ook kunnen we constateren dat er op dit moment veel grote dossiers spelen waar partijen soms lijnrecht tegenover elkaar staan, zoals de energietransitie en het stikstofdossier. Hier, in de Statenzaal van ons provinciehuis, wordt al meer dan 400 jaar gediscussieerd tussen voor- en tegenstanders van plannen zoals die worden voorgelegd. Er zijn zelfs twee ingangen om Stad en Ommeland, als voor- en tegenstanders, via verschillende deuren toegang te verlenen. Voor ons is dit de plaats waar die discussie plaatsvindt. Wij vinden het volstrekt onacceptabel dat politici in hun privésituatie worden aangesproken op zaken die hier in deze zaal besproken moet worden. We roepen alle leden van deze Staten dan ook op om in de gesprekken met de inwoners aan te geven dat we met iedereen in gesprek gaan, maar dat wel de discussie plaats moet vinden hier in dit huis. Iedereen is hier welkom om zijn of haar mening uit te spreken. Laten we als Statenleden deze boodschap samen uitdragen. Ik vertrouw er dan ook op dat ik hier namens alle leden van deze Staten spreek.

De heer ZWART (PvH): Ik hoorde de opmerking over twee deuren, Stad en Ommeland, voor- en tegenstanders. Is dat de associatie die we moeten bedenken bij Stad-voorzitter versus Ommeland-voorzitter? Zou de heer Meendering dat verder willen toelichten?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Nee, dat heeft helemaal niks met een voor- of tegenstander of Stad en Ommeland te maken, maar puur met de geschiedenis dat Stad en Ommeland vroeger als rivaliserende partijen hier een eigen ingang hadden in deze zaal.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De heer Meendering zegt in zijn betoog dat we zuinig op deze wereld moeten zijn en dat we een gebrek aan woningen hebben. Er moet een betaalbare en passende woning voor iedereen zijn. Aan de andere kant pleit GroenLinks ook voor de oorzaken van deze problemen, zoals de gecreëerde stikstofcrisis. Die zorgt ook voor een tekort aan woningen, omdat er niet gebouwd kan worden. De energietransitie, 'van het gas af', zorgt er ook voor dat huizen juist duurder gaan worden.

De VOORZITTER: Dat mag u allemaal behandelen in uw eerste termijn, meneer Van Kesteren. Wilt u nu een vraag stellen?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik meen dat we hier met een discussie bezig waren. Maar goed, ik wilde graag een reactie van GroenLinks op die inconsequente houding van GroenLinks: aan de ene kant pleiten voor iets en aan de andere kant dat weer tenietdoen door beleid te steunen dat contraproductief is en het tegenoverstelde effect heeft.

De VOORZITTER: Even omdat u in een tussenzin de leiding van de vergadering in twijfel trekt. Wij voeren hier inderdaad een discussie. En ik zie het als mijn rol bij een bijna onbeperkte spreektijd om

de interrupties niet te laten gebruiken voor iets waar je prima je eerste of tweede termijn voor kunt gebruiken. De heer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik probeer het kort te houden. Het is natuurlijk een heel integrale discussie. Aan de ene kant hebben we het over energie, aan de andere kant over wonen, we hebben het over landbouw. We weten ook dat als we aan de ene kant gaan bouwen, dat dit weer stikstofuitstoot betekent. We kijken ook naar stikstofreductie bijvoorbeeld in de landbouwsector. Wij willen geen enkele sector de nek omdraaien, maar wel met z'n allen kijken waar we het anders kunnen doen, zodat er voor alle sectoren ruimte komt. Dat is een heel ingewikkelde discussie – dat realiseren we ons. Als we die discussie niet gaan voeren en daar niet naar gaan kijken, dan gaan we helemaal niks meer realiseren.

Na mijn oproep zojuist aan de leden van deze Staten om de discussie hier te voeren, wil ik verdergaan met een oproep aan het College. Betrek al onze inwoners vroegtijdig bij alle plannen. Ook als blijkt dat de betrokkenheid laag is, neem hier dan geen genoegen mee en blijf inzetten op het vergroten van de betrokkenheid en draagvlak.

Een dossier dat blijft terugkomen, is de gaswinning. De zorgen over herstel en versterking blijven groot, zoals ook recent aangegeven tijdens een commissievergadering. We willen echt meer inspraak van en regie bij de inwoners. Een hier nauw aan verbonden dossier is de zoutwinning en de schade door de bijbehorende bodemdaling, die vaak lastig valt te bepalen. Dat de inwoners tussen wal en schip raken en soms tot wanhoop worden gedreven. Over omgekeerde bewijslast van schade ten gevolge van zoutwinning is te lang getwist over de hoofden van de gedupeerden. De vergunningverlening voor het winningsplan van Nedmag door het Rijk maakt het voor deze mensen nog moeilijker. Op 24 juni heeft de Commissie Mijnbouwschade een vooraankondiging gedaan dat schade door zoutwinning voor 1 november ingediend kan worden. Hoe deze regeling er precies uit gaat zien, weten we niet. Wij pleiten ervoor dat de gedupeerden op een snelle, duurzame en adequate regeling kunnen rekenen en dat de oorzaak van de funderingsproblematiek in kaart wordt gebracht waar mogelijk. Hiertoe dienen wij een motie in. Dat doen wij trouwens mede namens de Partij voor de Dieren.

De VOORZITTER: De motie bevat inderdaad de logo's van GroenLinks en de Partij voor de Dieren. De motie krijgt nummer en er staat boven 'Onderzoek funderingsproblematiek zoutwinning en financiële regeling'. Die eindigt met de volgende oproep aan het College van GS: Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp, Constateerend dat

- bodemdaling als gevolg van diverse activiteiten in de bodem waaronder zout- en gaswinning, leidt tot noodzakelijke aanpassingen van de waterstand en funderingsschade bij bebouwing;
- gedupeerden van deze situatie al lange tijd telkens aan de bel trekken maar nog geen oplossing geboden krijgen als het gaat om de schade die zij ondervinden;

Overwegende dat

- het nieuwe winningsplan van Nedmag vergund is door het rijk met een ongewenst lange vergunningstermijn;
- het College van GS het Rijk meegegeven heeft deze termijn in te korten of met diverse evaluatiemomenten in te kleden in verband met het risico op eventuele ongewenste effecten;
- de gemeenten Midden-Groningen, Waterschap Hunze en Aa's en de Provincie Groningen beroep hebben aangetekend bij de Raad van State tegen het ministerie aangaande de vergunningverlening aan Nedmag;
- er nog steeds sprake is van gedupeerden met schade als gevolg van zoutwinning;
- deze gedupeerden niet geholpen worden bij het oplossen van hun problematiek, omdat ze nul op het rekest krijgen van Nedmag en er geen schadeloket bestaat;
- in Drenthe een motie 'Bodemdaling en funderingsherstel' is aangenomen op 2 juni jl.;

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op

1. te bezien of op zeer korte termijn onderzoek gedaan kan worden naar waar zoutwinning of een andere oorzaak ten grondslag ligt aan de funderingsproblematiek;
2. er bij het kabinet op aan te dringen dat er snel een duurzame, adequate, laagdrempelige regeling komt om gedupeerde bewoners die tussen wal en schip dreigen te raken financieel te hulp te schieten;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, ik zou graag willen vragen hoe dat onderzoek plaats moet vinden. Is dat nu vanuit de provincie of denkt GroenLinks bijvoorbeeld aan het SodM of instituten die daarvoor zijn?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Het gaat nu te ver om exact om de uitvoering van het onderzoek hier te gaan inrichten. Maar dat zo'n onderzoek plaats moet vinden, is duidelijk en daar kan een aantal partijen bij betrokken worden. Dat hoeft niet sec de provincie. Dat zouden ook onafhankelijke deskundigen kunnen zijn. Maar dat is meer de uitvoering van de motie.

De heer BENNEMA (VVD): Dan lijkt het mij goed om dat bij een onafhankelijke partij neer te leggen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Eens.

Tijdens de behandeling van de Kadernota in de commissie hebben we een aantal kritische vragen gesteld over de reservepositie van onze provincie en de wenselijkheid om hierin als Staten meer inzicht te krijgen. In de Kadernota wordt een overzicht van de reserves en voorzieningen gegeven en wordt een voorstel gedaan voor een gedeeltelijke herschikking daarvan bij de mobiliteitsreserves. We bespreken met deze Kadernota ook de omvang van het stamkapitaal. Het lijkt GroenLinks een goed idee om één keer in de vier jaar de omvang en samenstelling van alle reserves goed tegen het licht te houden, evenals de doelstellingen van die reserves. Natuurlijk zijn de omvang en samenstelling van de reserves en voorzieningen niet statisch. Jaarlijks wordt in de Begroting een overzicht van de reserves en voorzieningen gegeven. In de nota kunnen criteria worden vastgesteld voor het creëren en behouden van de reserves en in de jaarlijkse Begroting ligt er dan een door de Staten vastgesteld kader met eenduidige criteria dat bij de beoordeling van de Begroting behulpzaam is. Daarvoor dienen wij bijgaande motie in.

De VOORZITTER: Deze motie nummer 320 heeft de logo's van GroenLinks, D66, Partij voor de Dieren, Partij van de Arbeid en het CDA. Er staat boven 'Nota Reserves en Voorzieningen' en die eindigt met het volgende verzoek aan het College van GS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp,

Constaterende dat

- dat de Kadernota 2021 een nuttig overzicht geeft van de omvang en aard van de bestaande reserves en voorstellen doet voor gedeeltelijke herinrichting van die reserves;

Overwegende dat

- het begrotingsrecht van de Staten vraagt om een transparant overzicht van de aard en omvang van reserves en van het beleid aangaande reserves en voorzieningen;
- veel gemeenten en provincies, waaronder de provincie Utrecht, een heldere Nota Reserves en Voorzieningen eens in de vier jaar vaststellen, met daarin heldere criteria voor reserves en voorzieningen en een heldere doelomschrijving;
- dat de BBV regels stelt aangaande het hebben van een beleid voor Reserves en Voorzieningen;

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten

1. een voorstel te doen voor een overzichtelijk document waarmee de Staten van Groningen periodiek het beleid voor Reserves en Voorzieningen kunnen evalueren en vaststellen.

En gaan over tot de orde van de dag.'

Ook deze motie maakt deel uit van de beraadslagingen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ook in de Kadernota de herbestemming van de gelden die we in 2016 hebben gereserveerd voor Vliegveld Eelde. Hoewel wij veel bedenkingen hebben bij de snelle ontwikkeling van elektrisch vliegen en ook de rol die Eelde hierbij kan vervullen, stemmen wij in met deze herbestemming van de middelen. Wel met de kanttekening dat wij graag halverwege het jaar 2022 meer inzicht willen hebben in de ontwikkelingen bij de luchthaven en eventuele alternatieve scenario's zoals bijvoorbeeld de afbouw van verliesgevend activiteiten.

Wij gaan vol vertrouwen de komende twee jaar in met deze coalitie. Een periode waarin we starten met de uitvoering van het Programma Bos en Hout, het echt versterken van de natuurwaarden in onze provincie. Dit ook in relatie met de nieuwe Omgevingswet en Omgevingsvisie, met ook nieuw landbouwbeleid. Deze sector heeft het niet eenvoudig op dit moment. Graag gaan wij met deze sector in gesprek over kansen en mogelijkheden, want die liggen er.

De heer MASTENBROEK (SP): Even terug naar Eelde waar kort iets over gezegd werd. Twee vragen daarover eigenlijk. De heer Meendering geeft aan dat hij ermee instemt, maar er ligt niet echt een

aparte voordracht voor. Zou het niet zuiverder zijn om over zo'n groot bedrag apart te beslissen in een aparte voordracht?

En de tweede vraag: hoe kan het nou dat GroenLinks vier jaar geleden heel kritisch was op het toen voorliggende voorstel? Er moest aan allerlei voorwaarden voldaan worden. Er wordt aan geen enkele daarvan nu voldaan. Toch vindt het u het prima. Hoe kan dat nou?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Wij begrepen dat er qua liquiditeit toch wel een acuut probleem is. Wij hadden ook liever een apart voorstel gezien, maar wij tonen begrip voor het feit dat het nu in de Kadernota is opgenomen. We hebben toch vorige week in de commissie hier uitvoerig over kunnen spreken met z'n allen. Dus dat is voor ons voldoende.

Het tweede is dat wij ook niet 'prima' zeggen, want wij hebben heel veel bedenkingen. Maar wij realiseren ons ook dat nu een aantal verliesgevende activiteiten afstoten op Eelde heel grote consequenties heeft. De gevolgen daarvan zijn op korte termijn ook niet te overzien. Dus wij zien dit als een soort van tussenoplossing. Maar wij hebben wel heel veel vragen nog over de toekomst van Eelde en ook nog niet al te veel vertrouwen dat dit echt de oplossing gaat zijn. Op dit moment is dit voor ons een werkbare tussenoplossing, maar we worden er niet blij van.

De heer MASTENBROEK (SP): Misschien dat de heer Meendering dan toch kan uitleggen wat zo'n nieuwe brandweervoorziening, een zogenaamde *crashtender* – voor 6 miljoen even uit mijn hoofd, voor dat soort bedragen in ieder geval – een 'tussenoplossing' is? Het kan toch niet zo zijn dat je op die manier zoveel publiek geld uitgeeft aan iets waarvan u zelf zegt dat dat even een tussenstapje is?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, dan moet ik toch de heer Mastenbroek corrigeren. Volgens mij financieren wij niet die *crashtenders*. Dat is iets wat Eelde zelf doet. Er worden nu de NEDA-posten deels naar voren gehaald en wordt er geïnvesteerd in een stuk veiligheid door die brandweerkazerne te bouwen. Maar het zit dus iets genuanceerd dat hier nu wordt gesuggereerd, alsof wij 6 miljoen extra gaan uitgeven. Het gaat vanuit de bestaande pot, maar er worden wel gelden naar voren gehaald.

De heer MASTENBROEK (SP): Maar bent u het er dan wel mee eens dat de hele pot zo ongeveer naar voren wordt gehaald en leeggestort wordt op Eelde en dat daar uiteindelijk onder andere een nieuwe *crashtender* van gekocht wordt? Ja, het is creatief schuiven met potjes, maar zo gaat het toch gewoon?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik denk dat de heer Mastenbroek en ik straks de liquiditeit van Eelde moeten gaan bekijken. Want ook hier wordt gesuggereerd dat we de hele pot leegstorten. Er blijft nog steeds iets van 15 miljoen in die pot zitten na deze twee jaar. Daar zal dan een herbestemming voor gevonden moeten worden en die kan wat ons betreft ook gebruikt worden voor een afbouwscenario, zeker als we kijken naar de verliesgevende activiteiten. Dus hier wordt gesuggereerd dat het restant van die 46 miljoen – of eigenlijk 40 miljoen – even in Eelde wordt gestort. Dat is gewoon pertinent niet waar en dat weet de heer Mastenbroek ook.

Het ging over de landbouwsector en die sector heeft het niet eenvoudig op dit moment. Wij gaan dan ook graag met deze sector in gesprek over kansen en mogelijkheden. Want die zijn er zeker: meer duurzaam en circulair verbouwen en uiteraard minder vlees, zodat we mondiaal het grondgebruik kunnen aanpassen aan een groeiende wereldbevolking. Wij hopen dan ook dat de motie, die later vandaag mede namens ons door de Partij voor de Dieren zal worden ingediend, zal leiden tot minder consumeren van vlees, te beginnen in dit huis.

Ik sluit af. De Kadernota kunnen we ondersteunen. We hebben vertrouwen in de toekomst van deze provincie in een wereld die zeker na corona kansen biedt om echte veranderingen door te voeren. In hoe we omgaan met onze energievoorziening, ons voedsel en een duurzame toekomst voor de vele generaties die, na ons, ons Groningen gaan bewonen. Als het dan een keer tegenzit of je weet niet precies wat de toekomst brengt, denk dan aan de woorden van Ede Staal: *'Het het nog nooit, nog nooit zo donker west, of 't wordt altied wel weer licht.'*

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de heer Meendering willen vragen, in verband met zijn opmerking over minder vlees, of hij zich ook kan voorstellen dat er mensen zijn die meer vlees willen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik kan me dat niet voorstellen, maar ik constateer wel dat het een feit is. En met die mensen ga ik graag in gesprek om dat te gaan minderen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Is het niet zo dat we moeten opkomen voor de vrijheid van ieder individu en dat dat gewoon aan de mensen zelf is? Dat zij niet overtuigd hoeven te worden? Vindt u dat een verkeerde opstelling? Of denkt u: ja, daar hebt u wel een beetje gelijk in?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Volgens mij hebben wij als politici altijd het doel om mensen te overtuigen van onze visie en onze mening. En dat doe ik hier op het gebied van hoe we omgaan met ons voedsel. De heer Van Kesteren doet dat op een aantal terreinen ook: die probeert mij er ook al heel lang van te overtuigen dat windmolens slecht zijn. Volgens mij is dat het doel dat we als politici hebben: mensen proberen te overtuigen.

De heer VAN DER WERF (FvD): Is het de heer Meendering niet bekend dat dierlijke eiwitten voor de mens veel beter en gezonder zijn dan plantaardige eiwitten?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dat wordt door sommigen beweerd. Ik ben al jaren vleesloos en ik merk daar helemaal niks van, ik voel mij kiplekker en gezond. Dus ik heb daar geen enkele moeite mee.

De heer ROEMERS (PvdA): Allereerst sluit ik mij van harte aan bij de woorden die u, voorzitter, aan het begin van de vergadering zei.

Een paar weken geleden liep ik over de langste fiets- en wandelbrug van Europa, zo Blauwestad in. Dan zie je hoe in een relatief korte periode het landschap kan veranderen. Niet alleen de verkoop van kavels neemt toe, maar er is meer behoefte aan bepaalde voorzieningen en een spurt voor recreatie en toerisme. Woningbouw, werkgelegenheid en leefbaarheid in één wandeling gevangen. Dat landschap zal de komende decennia nog meer veranderen. Niet alleen in Blauwestad, maar in de hele provincie, zoals het eigenlijk al jarenlang verandert.

De opgave voor Nederland is groot: 1 miljoen woningen in de komende tien jaar en een woonopgave van 70.000 in onze provincie. Dat zijn 23 nieuwe woonwijken zo groot als de wijk Beijum – om een beeld te hebben van de impact op ons landschap. Dat betekent dat we samen met de gemeenten op gebiedsniveau moeten bekijken hoe het nieuwe landschap van de provincie kan worden ingericht. De woonopgave kan niet alleen in de Stad worden opgevangen, maar ook in dorpen en stedelijke kernen eromheen. Die invulling is in alle opzichten een grote puzzel. Niet alleen het landschap verandert, maar ook de manier van leven. Door de pandemie zijn we, waar het kan, meer gaan thuiswerken, wordt er meer online besteld. Wat zijn hiervan de effecten op de grote kantoren en de winkelgebieden die al jaren meer en meer leeg komen te staan? Ook deze ruimten zijn een gedeeltelijke oplossing van de woningnood.

Dit alles wordt nog eens gevoed door het Deltaplan voor het Noorden, waarin we als noordelijke provincies hardmaken voor de Lelylijn en ook de Nedersaksenlijn en tegelijkertijd ons als noordelijke provincie de opdracht meegeven om maar liefst 220.000 woningen te bouwen, waarvan zoals gezegd 70.000 in de provincie Groningen. Dit houdt in dat niet alleen het landschap verandert, maar ook de leefbaarheid en de vraag naar voorzieningen en daarbij ook de werkgelegenheid. Wonen en leefbaarheid zijn eigenlijk altijd aan elkaar verbonden. Helaas zien we een scheve woningmarkt. Een woningmarkt waar het makkelijker is om geld te lenen voor woningen om te verhuren dan een hypotheek voor een woning om te leven. De woonquota is voor starters meer dan 40 procent van het inkomen. Een gezonde woonquota is 25 procent. Jongeren wonen langer bij hun ouders en voor mensen die kleiner willen wonen, is er geen aanbod. De woningmarkt gijzelt zichzelf. Dit betekent dat we meer moeten bouwen, maar vooral moeten kijken waar en wat we gaan bouwen. Het steeds veranderende landschap moet niet worden ingevuld met twaalf-in-een-dozijn-ontwerpen, maar passend in het gebied waar de woningen komen te staan. Mede daarom dienen we moties in over wonen, die het CDA nader zal toelichten.

Naast het Deltaplan hebben we de afgelopen maand gesproken over de Oostpolder. Een proces waar alles bij elkaar komt: participatie, gebiedsontwikkeling, bedrijvigheid, economie en natuur. Dit levert voor de toekomst mogelijk duizenden banen op. Banen die we op dit moment nog niet kunnen invullen. In alles wat we doen als provincie, hebben we de ambitie om iedereen hier zoveel mogelijk bij te betrekken. Om te zorgen dat iedereen zijn of haar steentje kan bijdragen in elk proces dat we de komende jaren gaan oppakken. Zou het in deze tijd dan misschien niet een heel leuk idee zijn om bijvoorbeeld tv- en radioprogramma's inclusief alle sociale media in te zetten om betrokkenheid te genereren bij actuele en toekomstige vraagstukken? Noem het een moderne vorm van democratie. Wat vindt het College hiervan?

We leven in een provincie waar door corona steeds meer mensen Groningen hebben ontdekt. Daarmee heeft de vrijetijdseconomie een *boost* gekregen en daarmee komen recreatie en toerisme in

een stroomversnelling. Met nieuwe fiets- en wandelpaden die onze provincie rijker wordt, liggen er steeds meer kansen en daarmee ook voor de arbeidsmarkt. Met alle ontwikkelingen die de komende jaren op ons afkomen en de ontwikkelingen die er nu al zijn – zoals de energietransitie en de krapte op de woningmarkt, toerisme en recreatie en de grote toekomstige opgaven – zien we dat er te weinig mensen opgeleid zijn voor de opgave die er ligt en die er komen gaat. De Partij van de Arbeid wenst doorbraken, want er moet veel werk worden verzet met hoofd, handen en hart, waardoor we het ons niet kunnen permitteren om mensen met mogelijkheden en capaciteiten werkloos thuis te laten zitten. Sinds mensenheugenis is er sprake van een zogenaamde *mismatch* tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. De provincie heeft het fonds Leven Lang Leren ingesteld om de jeugdwerkloosheid te verminderen. Dit gebeurt door het onderwijs beter aan te laten sluiten op de arbeidsmarkt. Een project dat hieronder valt, is Toptechniek in Bedrijf. Aankomende jaren ontstaat een toenemende vraag naar technische medewerkers. Deze bestaat deels uit een vervangingsvraag van mensen die het arbeidsproces verlaten en door de regionale ontwikkelingen als bevingen, energie, duurzaamheid en robotica.

Tegelijkertijd zullen we in onze provincie de komende jaren het meer en meer moeten hebben van om- en bijscholing. Want hoe scherp het opleidingsaanbod ook is toegesneden op de arbeidsmarkt van de toekomst, door de demografische ontwikkelingen zijn er simpelweg niet genoeg MBO'ers beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. Dus een kerntaak zou moeten zijn om mensen om te scholen uit banen die verdwijnen of veranderen. Krapte voor de arbeidsmarkt: zorg voor de toekomst.

Dan naar de kern van mijn betoog. Er is meer nodig. De opgaven hebben allemaal één ding gemeen: er zijn een hele hoop handen nodig om ze voor elkaar te boksen. De Partij van de Arbeid vindt dat het juist aan de politiek is om het voortouw en Groningen met een planmatige aanpak klaar te stomen voor de toekomst. Daarom roepen wij op om te komen met een pact. Daarin maken we afspraken over OV-verbindingen, de bouw van meer broodnodige woningen en het doen van investeringen in de leefbaarheid van de dorpen en wijken van de provincie. Passende scholing moet aansluiten op de Groningse arbeidsmarkt en uitdagingen om te zorgen voor goed werk in de provincie. Voor veel van deze opgaven zijn bij uitstek MBO-studenten nodig. Die willen graag in deze regio blijven. Daarom moet het onderwijs goed aansluiten op concrete banen die ze in provincie kunnen krijgen en moeten ze goed op de hoogte van waar kansen liggen. Werk verandert steeds. Daarom willen we extra aandacht voor om- en bijscholing. Zo zorgen we ervoor dat er gewerkt wordt aan de toekomst van onze provincie en daarmee ook de toekomst van de Groningers die het werk verrichten.

Zo'n concrete route naar goed werk in Groningen willen we ook bieden voor HBO'ers en WO'ers. Die trekken na hun studie vaak naar de Randstad. Maar ook voor hen moet voor de toekomst en de inzet van hun talent in Groningen plaats zijn. Ons plan moet hun kansen in de provincie belichten en hen zo stimuleren hier blijven te werken en hun leven op te bouwen. Het plan voor Grunneger Werk is een vliegende aftrap voor de komende tientallen jaren voor de provincie en de kans om een goed leven op te bouwen voor iedereen die dat hier wil. We roepen het provinciebestuur op uit de startblokken te schieten. Daarbij moeten er vooral ook afspraken gemaakt worden met MBO- en HBO-instellingen en de universiteit over de benodigde aansluiting tussen de uitdagingen en onderwijsaanbod. Groningse gemeenten moeten betrokken worden als overheden die het dichtst bij de mensen staan. Zo zorgen we er samen voor dat Groningen klaar is voor de toekomst waarin voor zoveel mogelijk Groningers een goede plek is. Er moet op regionaal niveau nog heel wat gebeuren om de vele betrokken instellingen en intergemeentelijke diensten soepel en resultaatgericht te laten samenwerken. Wij willen daarom afspraken maken met onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven om sterker in te kunnen spelen op de vraag en het aanbod op de arbeidsmarkt, waarbij we de handen met de gemeenten ineenslaan.

De heer BENNEMA (VVD): Dit gebeurt al eigenlijk. Ik vraag me dan alleen af of dit al geen bestaand beleid is in onze provincie. Als je bijvoorbeeld kijkt naar initiatieven als Gateway en op het gebied van *hospitality*, waar de samenwerking al zit tussen onderwijs en werkveld, dan vraag ik me af in hoeverre dit iets nieuws toevoegt.

De heer ROEMERS (PvdA): Nou, de opgave is vele malen groter. We hebben te maken met verschillende doelgroepen en sectoren die we gewoon goed moeten bedienen. We zien straks ook met het Just Transition Fund dat er gewoon miljoenen deze kant op komen. Dat er mogelijk duizenden banen die nu nog bestaan, straks niet meer bestaan. Dat die mensen wel weer een plek moeten hebben op de arbeidsmarkt. Dat je daarvoor met elkaar gaat strijden en zorgen dat je afspraken maakt over hoe je goed vraag en aanbod op de juiste manier bij elkaar kunt krijgen.

De heer BENNEMA (VVD): Dat ben ik ook helemaal met de spreker eens. Alleen, ik vraag mij af of dat al niet in het huidige beleid van de provincie ingebakken zit. Dus in hoeverre dat dan inderdaad iets nieuws is.

De heer ROEMERS (PvdA): Laten we het niet geheel nieuw noemen. Maar het feit is wel dat niet alle sectoren en alle plannen goed op elkaar zijn aangehaakt. We hebben ook vanuit de verschillende onderwijsinstellingen dit signaal gekregen. Volgens mij is het heel goed om juist verder te kijken dan waar we nu staan. De opgave wordt groter dan waarvoor de afspraken gemaakt zijn. Laten we daar met elkaar ook over nadenken en daar dit pact voor sluiten.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de woordvoerder van de PvdA het volgende willen vragen. Dit betoog zit vol met goede intenties en het beleid van de provincie is ook gericht op vooruitgang. Alleen, vindt de PvdA ook niet dat je bij dit beleid, dat een tegenovergesteld effect heeft op sociaal-economisch en sociaal-maatschappelijk gebied, zou moeten herbezinnen op die klimaat- en duurzaamheidsambities? Dat je dan de echte intenties waar kunt maken die u nu uitspreekt?

De heer ROEMERS (PvdA): Volgens mij is wat de heer Van Kesteren zegt, elkaar niet uitsluit. We moeten werken aan een mooiere wereld en er zijn gewoon opgaven om te zorgen dat wij onze wereld verder kunnen brengen. Dat betekent dus ook dat er andere manieren zijn om te werken. Dat betekent dus ook dat als je iets in duurzaamheid doet, het dus ook nieuwe banen oplevert en dat dat soms ook betekent dat andere banen er niet meer zijn. Juist dan is het van belang om te zorgen voor omscholing om daarmee te zorgen dat mensen die dan in de kaartenbak terechtkomen – plat gezegd – weer aan het werk komen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Maar realiseert de Partij van de Arbeid zich dan ook dat de banen die straks gecreëerd worden, ten koste van echte werkgelegenheid die gewoon de nek om wordt gedraaid? En dat de toekomstige banen dan vooral de zwaar gesubsidieerde banen zijn – zeg maar de voormalige sovjetbanen zoals die in de Sovjet-Unie aan de orde waren?

De heer ROEMERS (PvdA): Ja, ik kan hier niet in meegaan. Ik vind dit een vergelijking die kant noch wal raakt.

De heer VAN DER WERF (FvD): Los van de vergelijking is het natuurlijk zo dat veel van die banen die worden gecreëerd, worden ingenomen door buitenlandse werknemers. Dus niet door mensen die zich binnen de provincie bevinden. Het is natuurlijk zo dat die banen ook gesubsidieerd zijn. Dus met het belastinggeld van onze burgers worden eigenlijk werknemers betaald die dat vervolgens meenemen naar hun eigen land. Nou oké, dat is een keuze. Maar waarom maakt de PvdA die keuze ook? Want dit is een kapitaalvlucht. Dit heeft een negatief effect op onze economie. Hoe kan dat?

De heer ROEMERS (PvdA): Nou, als u mijn betoog hebt gehoord, dan wil ik juist ervoor zorgen, meneer Van der Werf, dat wij met omscholing zorgen dat we die vraag zelf heel goed kunnen bedienen. Op dit moment hebben wij gewoon te weinig mensen met die kwalificaties. Daarom hebben we ook best wel heel arbeidsmigranten in Nederland die dat werk voor ons doen. Volgens mij kunnen wij daar heel blij mee zijn, want anders hadden we misschien een nog groter probleem. Ons doel is juist dat mensen die een andere baan hebben die wellicht verdwijnt of mensen die überhaupt geen baan hebben, de mogelijkheid krijgen om zich om te scholen. Daar moeten we afspraken met elkaar over maken, zodat iedereen die in Groningen wil werken en wonen, die kans ook krijgt.

De heer VAN DER WERF (FvD): Wat ik constateer, is dat er natuurlijk tijdelijk wel wat investeringen zijn. Als we bijvoorbeeld een windturbinepark wordt gebouwd, dan zorgt het kortstondig voor wat werkgelegenheid. Die geldt dus niet eens voor onze bevolking, maar voor buitenlanders van andere komaf. Dus dat gaat niet naar Groningen, het gaat niet naar Groningse werknemers. Het is ook tijdelijke werkgelegenheid. Dat lijkt mij een zeer kostbare zaak die niets oplevert op lange termijn. Hoe kijkt de PvdA daartegenaan?

De VOORZITTER: Ja, het kan zijn dat u nog even warm moet draaien, meneer Van der Werf. Maar zou u wat bondiger willen interrumperen en minder willen betogen? De heer Roemers.

De heer ROEMERS (PvdA): Waar ons om gaat, is het volgende. De heer Van der Werf richt zich voornamelijk op het duurzaamheidsverhaal. Maar ik heb het ook gehad over woningbouw. We praten

over 23 nieuwe wijken, alleen al in Groningen. Die zijn niet volgend jaar al gebouwd. De technici hebben we de komende jaren en jaren nog nodig. Zo zal de komende jaren de werkgelegenheid ook constant aan verandering onderhevig zijn. Dus ik kan niet voorstellen dat dat een kortetermijnvisie is.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Eigenlijk is dit een beetje naar aanleiding van de beantwoording van de heer Roemers. Ik wilde eigenlijk wel van hem weten of hij het met mij eens is dat het huidige scholing- en opleidingssysteem faalt, als er zoveel weer terug moet. Want jongeren die al werkloos zijn of nog niet aan het werk zijn, moeten omschoold worden. Is er een kans dat de PvdA misschien ook samen met mij denkt dat het hele scholingsysteem weer op de kop moeten om weer fatsoenlijke opleidingen te hebben waardoor men direct aan het werk kan?

De heer ROEMERS (PvdA): Wij hebben natuurlijk ook met onderwijsbesturen gesproken. Het is heel lastig om trendgewijs je pakketten in te stellen. Daarnaast hebben we in de provincie al het Leven Lang Leren-fonds om te zorgen dat mensen daarin kunnen leren om te kijken of je ook kunt omscholen in het belang van de jeugdwerkloosheid. Maar we zouden het ook verder willen trekken, ook voor de mensen die nu al een baan hebben en die je ook kunt omscholen naar nieuwe werkgelegenheid.

Dan dienen wij om die reden de volgende motie in.

De VOORZITTER: Het is goed gebruik dat de voorzitter daar dan een stukje van voorleest. Het is de motie 'Iedereen werkt mee aan Groningen' met nummer 321 en de logo's van de PvdA en het CDA. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering;

Constaterende dat:

- Groningen staat voor grote sociaal-economische uitdagingen op het terrein van onderwijs, arbeidsmarkt en werkgelegenheid;
- daarbij het beschikbare arbeids- en kennispotentieel in de regio optimaal moet worden benut;
- het aanwezige talent op alle niveaus ("hoofd, hart en handen") voor de regio moet worden behouden;

Overwegende dat:

- hiertoe alle inzet nodig is van vakbonden, kennisinstellingen, werkgevers en overheden om dit te realiseren;
- het beroeps- en vakonderwijs in alle denkbare vormen bijzondere impulsen behoeft;
- vraag en aanbod op de arbeidsmarkt adaptief op elkaar dienen te worden afgestemd;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op:

1. samen met de sociale partners een arbeidsmarkt- en werkgelegenheidspact te sluiten, met bijzondere aandacht voor scholing, zodat iedereen mee kan werken aan een duurzame sociaal-economische toekomst voor Groningen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De heer ROEMERS (PvdA): Nu ruim een jaar geleden zijn we begonnen met het vergaderen in hybride vorm. Een wijze van vergaderen zoals we dit op meerdere plekken zien. We zijn blij dat de spelregels voor de samenleving kunnen worden versoepeld en dat de mensen meer hun vrijheid terugkrijgen om het nieuwe 'oude normaal', hun sociale leven, weer op te kunnen pakken. Tegelijkertijd is er ook de zorg over hoe het na de zomer gaat. Het is en blijft een virus dat zich moeilijk laat controleren. Onze wens is in ieder geval dat we volgend jaar weer met 43 Statenleden het debat kunnen voeren.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, de heer Roemers begon met een roerend betoog van hoe hij een uitje had en zelfs over een langste voetbrug van Europa rondliep bij Blauwestad en het landschap bewonderde. Waarom zwijgt de heer Roemers over de roze olifant in de kamer, namelijk als hij de andere kant had uitgekeken, de N33 had bereden? Dan had hij een woud van megawindturbines gezien die ook het landschap veranderen, maar dat in uiterst ongunstige zin. Waarom horen we de PvdA dan daar niet over?

De heer ROEMERS (PvdA): Het simpele feit is dat deze molens er staan. We merken ook wat de gevolgen daarvan zijn. Dus op zich kan ik u daarin gelijk geven. Maar ik heb mijn betoog nu vooral gehouden over de kansen en de werkgelegenheid.

De heer HAZE (Groninger Belang): Ik dank de heer Roemers voor zijn betoog. Ik wilde graag even terugkomen op het eerste wat u zei over de woningbouw. Ik zou graag willen weten van u wat het standpunt van de Partij van de Arbeid is over het bouwen van die 70.000 woningen. Bent u dan meer voor inbreiding, binnen de bestaande gebouwde omgeving, of bent u voor de uitbreiding die we in Blauwestad en Meerstad gezien hebben?

De heer ROEMERS (PvdA): Goede vraag van de heer Haze. We hebben het over 70.000 woningen. Dus 23 wijken zo groot als de wijk Beijum. Dat is een enorme opgave. Naar mijn idee is het heel goed om te kijken waar je nu ook kunt bouwen. We hebben heel veel leegstaande panden zoals kantoorpanden en we moeten kijken waar nu de ruimte ligt. Daar waar je kunt, zou je altijd kunt inbreiden. Maar je moet ook voorkomen dat je straks in Losdorp een woontoren hebt van 80 meter hoog. Dus volgens mij is dat ook de grote puzzel waar je naar moet kijken. Want ik kan me ook niet voorstellen dat we volledig alle weilanden volplempen. Tegelijkertijd moeten we er ook niet onze ogen voor sluiten dat er uitbreiding nodig is. Want ik vraag me af in hoeverre, als we andere stedelijke kernen als Hogeveen en Veendam helemaal gaan verdichten, we daar nou heel blij van worden. Maar volgens mij moet je heel goed kijken naar de koppelingen tussen wat er nu leegstaat, hoe zich dat verhoudt tot voorzieningen en hoe zich dat verhoudt tot het landschap. Dat is inderdaad een heel grote puzzel.

De heer VAN DER WERF (FvD): Wij staan hier vandaag. Ik wil ook heel even terugkijken op wat er gisteren is gebeurd met Peter R. de Vries en de verschrikkelijke gebeurtenis die hem getroffen heeft. Ik was zelf gisteren, toen ik het nieuws hoorde, op het afscheidsfeestje van Gordon waar John van den Heuvel ook onmiddellijk werd afgevoerd, omdat een collega van hem is neergeschoten. En dan realiseer je je op zo'n moment: in wat voor land leven wij eigenlijk? In ieder geval een land waarin wij vandaag spreken over de daden van het crimineel tuig in onze straten. Dat zijn grote problemen.

En zo hebben we nog veel meer problemen ook in deze provincie en in ons land. De hoge VN-functionaris Noel Brown waarschuwt ons bijvoorbeeld. Wij hebben nog maar tien jaar om de aarde te redden voordat de opwarming van onze aarde onomkeerbaar wordt. De poolkappen smelten en daarom zal de komende jaren de zeespiegel met een meter kunnen stijgen. Genoeg om de Malediven te doen laten verdwijnen. Kusten zullen overstromen en oogsten zullen mislukken. De meest conservatieve wetenschappelijke ramingen zeggen dat de temperatuur de komende dertig jaar met 1 tot 7 graden zal stijgen, zegt Noel Brown. Hele landen zullen worden weggevaagd door de zeespiegelstijging, indien we niet ingrijpen voor het jaar 2000.

Het jaar 2000, inderdaad. Noel Brown deed zijn voorspelling in juni 1989, nu precies 32 jaar geleden. Een bijzonder beeld van onze toekomst. Maar wat een verrassing: het bleek toch net even wat anders te zijn. Het aantal doden veroorzaakt door natuurrampen nam af. De oogsten namen spectaculair toe. De zeespiegel steeg met slechts een paar millimeter. En de Malediven verdwenen niet. Nee, die namen in opervlakte zelfs toe. Maar hoe zit het dan met die zeer conservatieve schatting van de temperatuurstijging van 1 tot 7 graden in dertig jaar? Het bleek niet eens een halve graad te zijn over de afgelopen dertig jaar. Een verschil zo klein dat het met de normale thermometer niet eens te meten zou zijn en te zijn waar te nemen. Al dertig jaar horen we dus dat we nog maar tien jaar hebben. De werkelijkheid is blijkbaar een stuk weerbarstiger dan de managers en de politici ons laten doen geven. Gelukkig maar, zou ik zeggen. Deze opwarming kunnen we dus met adaptatie goed oplossen. Dat is effectiever, efficiënter en veel voordeliger.

De plannen die door dit College worden uitgerold echter, doen zo ongeveer het tegenovergestelde. Een doorrekening, die door dit College keer op keer werd tegengehouden, is toch uitgevoerd. De resultaten tonen de reden dat dit College dit misschien niet willen laten rekenen. De uitkomsten zijn dan ook ontluisterend. Luister en huiver wat de bevindingen zijn van de Groningse RES. 1) Het beoogde bod zal niet gerealiseerd worden met de voorgestelde installaties van wind- en zonnecentrales. Gerekend moet worden met circa de helft. 2) Het netwerk moet sterk uitgebreid en verzaamd worden, meer dan in sommige andere regio's. En dit vraagt om hoge investeringen. 3) Het bod dat we hier gedaan hebben met de RES, leunt nog zwaarder dan in andere regio's op de blijvende beschikbaarheid van subsidies. Daar hebben we ze weer. Deze worden uiteindelijk opgebracht door de inwoners van de regio. Dat geeft per definitie een negatief effect op de economie.

Draagvlak en lokaal eigenaarschap zijn een belangrijk element in deze RES, maar leveren geen bijdrage aan de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van een nieuw energiesysteem. Er worden ook geen voorzieningen getroffen voor de buitengebruikstelling van deze installaties – ook meermaals door mijn fractie en ook andere fracties in dit huis aangedragen. Een positief effect op de economie en de werkgelegenheid is ook niet te verwachten. De RES leunt zwaar op de voortdurende bijdrage van

de rijksoverheid en dat is zeer riskant. Daar bouw je natuurlijk geen vooruitstrevend energiesysteem mee op.

Is dit innovatie? Is dit een oplossing van een probleem? Nee. Het lijkt erop dat dit College nog meer problemen over ons uitstort dan er al waren. Het enige wat dit College doet, is het geld aan de burger ontnemen en stoppen in de zakken van multinationals, buitenlandse investeerders en het grootkapitaal. Zo kennen we 'slinks links'. De gesubsidieerde klussen leveren geen langdurige werkgelegenheid op. Het is tijdelijk en wordt betaald door de belastingbetaler. Daarom is er geen sprake van een bijdrage aan de economie. Want het wordt uit de zakken van de burger gehaald en het komt dus niet ten goede van die burger. Het zijn in de meeste gevallen ook de uit het buitenland ingehuurd arbeidskrachten, zoals ik zojuist al zei, die na het werk weer verdwijnen. Het geld verdwijnt daarmee naar het buitenland en dat heeft een negatief effect op de Groningse economie. Niets is makkelijker dan het hebben van goede intenties. Maar met weinig verstand van hoe een economie werkt, kunnen goede intenties leiden tot desastreuze consequenties voor hele gemeenschappen. Zo kennen we links nog beter. Vele politici aan de linkerkant zijn zo verrukt over de schoonheid van hun eigen visie dat ze blind zijn geworden voor de gruwelijke werkelijkheid die ze ondertussen hebben voortgebracht.

Ik hoorde ook de naam Hoornse Plas vallen en dat er niets boven Groningen gaat. Zo had ik ook een favoriet plekje in Groningen: Sellingerbeets heet dat. En dat bevindt zich op de grens van Drenthe en Groningen. Het is een zandafgraving waar kraakhelder blauw water is en ik zwem daar graag. Vorig jaar kwam ik daar veel en dit jaar kwam ik daar opnieuw. Tot mijn grote schrik zag ik iets gebeuren daar. Er was een bordje dat daar stond met 'natuurgebied' en dat was het enige wat daar nog aan deed herinneren. Het was platgewalst, de stranden waren afgegraven en het hele meer lag vol met zonnepanelen. Het was één groot industrieel wingewest geworden. Er waren honderden mensen aan het werk. Ik heb nog nooit zoiets gezien. Het was ontluisterend, het was dystopisch bijna. En de zonnepanelen werden af- en af- en afgeladen en aan één stuk op het meer gevaren en daar aangesloten. Het waren allemaal buitenlandse werknemers. Is dit de werkgelegenheid waar we het over hebben? Is dit de langdurige impuls voor onze economie?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, het is wel heel technisch. Maar hier wordt *geframed* alsof die hele plas in Sellingerbeets vol zonnepanelen ligt. Is de heer Van der Werf ermee bekend dat deze plas voor de helft met panelen wordt belegd en dat de stranden aan het andere deel gewoon nog beschikbaar zijn? En dat op dat deel de zonnepanelen helemaal niet zichtbaar zijn? Los van de technische discussie zou ik het wel waarderen als de heer Van der Werf hier de waarheid vertelt.

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou ja, 'los van de technische discussie'? Het is een technische discussie. Want natuurlijk kun je zonnepanelen op een meer leggen. Maar dan moeten er ook omvormers worden geplaatst, er moeten kabels worden aangelegd, er moeten fabrieken worden gebouwd. Dat is allemaal daar in dat natuurgebied gebeurd. Dus het gaat veel verder dan een paar zonnepanelen drijvend op een plasje water. Dit gaat om een enorme fabriek. Dit gaat om een enorm industrieel complex dat daar verrijst in iets wat vroeger nog natuurgebied was.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, het spijt me dat ik het zeg. Maar er worden hier toch onwaarheden verteld. Er liggen inderdaad zonnepanelen op de helft van die plas. Dat is ook het doel dat er op de helft van die plas zonnepanelen worden gelegd. Er wordt ook geen enkel ander bouwwerk gerealiseerd. De stranden die altijd voor recreatie aanwezig waren aan de zuidkant, zijn gewoon nog aanwezig. Dus hier wordt een beeld geschetst dat gewoon niet waar is. Hier worden mensen op het verkeerde been gezet en dat wil ik echt bestrijden. Dus ik wil heel graag op dat punt een reactie horen van de heer Van der Werf of het inderdaad klopt dat hij hier niet de volledige waarheid vertelt.

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, dat is onzin. Want ik heb gewoon mijn eigen ervaringen meegedeeld hier. Ik heb gezegd dat ik zag dat er iets is omgeploegd, dat stranden zijn afgegraven. En dat is exact wat ik geconstateerd heb. Dus ik begrijp dat de heer Meendering daar zelf nooit aanwezig is geweest en zijn kennis haalt uit tekstboekjes.

De VOORZITTER: De heer Meendering, ten slotte.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik zou graag samen met de heer Van der Werf daar willen kijken. De helft van die plas is volgelegd, dat is gewoon een feit. Ik ben daar twee weken geleden inderdaad ook geweest. Ik heb daar ook rondgekeken. Ik heb dat ook voor de helft gezien. De andere

helpt is gewoon nog voor recreatie beschikbaar. Dus ik stel voor dat we samen gaan kijken. Wat mij betreft nemen we de zwembroek mee, dan gaan we ook zwemmen in die plas.

De heer VAN DER WERF (FvD): Dat zal ik zeker doen, dat zal ik zeker doen. Laten we ook meteen wat bewoners uitnodigen die daar wonen en kijken hoe zij daartegenaan kijken.

Elk beleid kan immers tot succes worden omgedoopt indien men zich afzet tegen voldoende laag geformuleerde maatstaven. En elk beleid kan tevens als mislukking worden gekenmerkt bij adequate hoog gekozen criteria. Dat laatste lijkt dan iets te zijn wat wij doen, dat eerste lijkt dan iets te zijn wat de heer Meendering liever doet.

De heer DE WIT (CDA): Ik vind het heel netjes dat meneer Van der Werf even wacht. Ik dacht: ik wacht even tot u klaar bent met het blokje over duurzaamheid en klimaat. Wat ik mij even afvroeg, is het volgende. Forum refereert aan een rapport van 1989. Ondertussen zijn er heel veel andere wetenschappelijke onderzoeken geweest die zowel voor als tegen klimaatverandering zijn. Meneer Van der Werf geeft ook allerlei dingen die wij in de provincie Groningen doen om wat met de energietransitie te doen. Maar ik hoor niet wat de heer Van der Werf dan wel wil voor Groningen. Is dat alleen de gaskraan vol opendraaien of zijn er ook nog andere dingen die Forum wil doen om te zorgen dat er voldoende elektriciteit en gas is?

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, dan heeft de heer De Wit niet goed geluisterd naar mijn betoog. Want ik begon ermee dat we met adaptatie deze klimaatproblemen of opwarming prima kunnen oplossen, omdat dat dus effectiever, efficiënter en voordeliger is.

De heer DE WIT (CDA): Ik heb ontzettend goed proberen op te letten, meneer Van der Werf, en dat heb ik inderdaad begrepen. Maar er is ook nog energieopwekking, we willen huizen warmhouden, we willen bedrijven laten draaien. En daar heb je dus ook vormen van energie voor nodig. En mijn vraag aan Forum voor Democratie is op welke manier Forum dat wil vormgeven als het niet wil op de manier die daarnet geschetst is.

De heer VAN DER WERF (FvD): Wij zullen te allen tijde kiezen voor de manier die het meest efficiënt is. Dat zal dan ook meteen de goedkoopste manier zijn die er is. Dat is en blijft aardgas voor het verwarmen van huizen. Bij het stoppen van kolencentrales zullen ook aardgascentrales worden aangezet. Ook de Nord Stream 2-leiding wordt aangelegd. Deze keuzes zorgen ervoor dat wij ook nog vele jaren afhankelijk zullen zijn van aardgas. Als we daar onze centrales op kunnen laten draaien, kunnen we ook zeker onze huizen daarmee verwarmen.

De VOORZITTER: De heer De Wit, ten slotte.

De heer DE WIT (CDA): Ja, één slotvraag. En op het moment dat onafhankelijke instituten zeggen dat het opendraaien van de gaskraan leidt tot negatieve gevolgen voor inwoners, is Forum dan nog steeds van mening dat die gaskraan opengedraaid moet worden?

De heer VAN DER WERF (FvD): Kijk, op het moment dat wij huizen willen gaan verwarmen met een methode als bijvoorbeeld warmtepompen, dan zal het energieverbruik verschuiven van aardgas naar elektriciteit. Er is niet voldoende elektriciteit voorradig en zeker niet op een groene manier opgewekt. Dat betekent – dat is dus een gevolg daarvan, dat zal de heer Smulders van GroenLinks kunnen bevestigen – dat er gascentrales worden aangezet en dat dat zal leiden tot een hogere gasvraag. Dus juist het beleid om huizen van het gas af te halen en op een warmtepomp te zetten, zal tot gevolg hebben dat het aardgasverbruik in Nederland zal toenemen.

We maken ons ook zorgen over de pandemie en dat deze zal worden aangewend voor het creëren van tweespalt van groepen in de samenleving. Wij zijn tegen een testsamenleving en tegen een samenleving waar men moet bewijzen om gezond te zijn, in plaats van andersom. We vinden het een slechte ontwikkeling dat gevaccineerde individuen meer rechten hebben dan degenen die niet gevaccineerd zijn. Het kan niet zo zijn dat er groepen in deze samenleving meer rechten hebben dan anderen. Wij maken ons sterk voor gelijke behandeling van iedereen en niet voor discriminatie op wat voor grond dan ook. We willen het College dan ook oproepen, iedereen in de provincie te betrekken en geen parallelle samenleving te creëren, door onze inwoners te schoffelen of weg te zetten als schreeuwers. Of te discrimineren op basis van hun afkomst, leeftijd of medische toestand. Forum voor Democratie maakt zich grote zorgen over deze ontwikkeling en ziet een College dat zich steeds

harder opstelt. Dit is niet de manier om de bevolking voor je te winnen. Het wordt tijd dat er meer geluisterd wordt naar de bevolking en de zorgen onder de burgers serieus worden genomen.

Zo ligt er ook een Deltaplan dat al eerder door andere fracties is benoemd. We zien de Bouwstenen voor het Deltaplan, een plan om 220.000 woningen extra te bouwen. Die komen boven op de 100.000 bestaande woningen die al gepland waren in de noordelijke provincies. Eerder al werd gelobbyd voor een Lelylijn of een Nedersaksenlijn vanuit Den Haag. Met andere woorden: 'Wij moeten Randstedelingen huisvesten en jullie betalen voor ons de gewenste treinverbindingen.' Dit is niet uit enig maatschappelijk middenveld komen bovendien. Dit zal de provincie grondig veranderen. Het noorden, dat zich kenmerkt als ruim en weids, zal worden veranderd in een soort woongewest. Dus naast een Haags wingewest wordt Groningen nu een Haags woongewest. Wij maken ons ook daar zorgen over en we willen ook vragen aan het College of zij rekening houden met deze demografische opschaling en wat voor effect die dan heeft op de CO2-reductiedoelstellingen die we hadden en of de RES daar ook in de toekomst rekening mee gaat houden.

De heer GERRITS (D66): Welk percentage van de oppervlakte van de provincie Groningen zou dat woongewest dan beslaan?

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, ik heb die precieze getallen niet voorhanden. Ik denk ook niet dat dat in de Bouwstenen van het Deltaplan staat. Als je dat natuurlijk afzet, zal dat procentueel niet veel zijn. Maar het zal wel enorme congestieproblemen met zich kunnen meebrengen, omdat onze wegen natuurlijk sowieso al niet toegerust zijn op die enorme aantallen. We moeten ons ook afvragen waarom we dit willen. Waarom is dit vanuit het middenveld komen bovendien? Waarom wordt dit gedictieerd vanuit Den Haag?

De heer GERRITS (D66): Ik wil de heer Van der Werf wel even helpen. Het is 1,5 à 2 procent van de oppervlakte. Dus ik vind het wat overdreven om 'woongewest' te zeggen. Misschien dat u uw terminologie daarop kunt aanpassen.

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou nee.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, ik zit vol verbazing te luisteren naar de term 'wingewest'. Volgens mij is Forum de enige partij die hier in deze Staten de gaswinning gewoon wil door laten gaan. Maar hoe kijkt Forum dan aan tegen de toekomst van Groningen als het gaat om verbindingen en woningen? We zien heel veel hoogopgeleide jongeren op dit moment onze provincie verlaten, omdat er onvoldoende banen zijn en er onvoldoende woonruimte is. Hoe ziet Forum de toekomst van Groningen? Of het is een kwestie van 'het gas eruit en Groningen laten wegzakken'?

De heer VAN DER WERF (FvD): Nee, ik heb zojuist ook al even de Nord Stream 2 aangehaald die wordt aangelegd richting Europa. Dus dat aardgas komt echt niet alleen maar uit Groningen, daar hebben we niet eens voldoende voor. Maar we hebben heel veel aardgas nodig de komende tijd, ook mede dankzij de plannen van de heer Meendering trouwens. Maar we zien ook zeker wel de positieve impuls van extra woningen in Groningen – dat wil ik absoluut niet ontkennen. Maar we vragen ons wel af wat voor gevolgen dit heeft en of erover is nagedacht. Dat zijn ook de redenen dat ik die vraag stel aan het College: hoe zit dat nou precies met de eigen reductiedoelstellingen die zij hebben geformuleerd.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Over het Deltaplan werd net ook door Forum gezegd dat het is opgelegd vanuit Den Haag. Volgens mij komt het hier vanuit de regio. Maar is toch juist een plan om nu vooral met z'n allen in gesprek gaan om dat verder uit te werken? Daar is de input van alle partijen, ook die van Forum, toch voor nodig om dit goed uit te gaan werken? Is Forum het ermee eens dat we nu samen aan kunnen werken, zodat het een goed plan wordt?

De heer VAN DER WERF (FvD): Dat ben ik zeker met de heer Meendering eens.

De heer ROEMERS (PvdA): Ik hoorde u heel veel praten over de arbeidsmigranten en dat die allemaal het geld meenemen. Dat is allemaal heel erg sneu, dat is ook wel belangrijk om even te vermelden. Tegelijkertijd is het volgens mij heel goed – wat wij al in ons betoog hebben aangegeven – om te zorgen dat juist met omscholing er heel veel Groningers ook aan het werk kunnen blijven. Ik heb van u nog geen oplossing gehoord. Wat is uw oplossing?

De heer VAN DER WERF (FvD): De oplossing waarvoor eigenlijk?

De heer ROEMERS (PvdA): Nou ja, volgens hebt u zelf ook in uw eigen betoog al aangegeven dat er heel veel moet worden gebouwd, dat er heel veel werkgelegenheid is. Kortom, er ligt een heel grote opgave qua werkgelegenheid: daarvoor hebben we handen nodig. U loopt eigenlijk alleen maar te zeggen dat we eigenlijk last hebben van die arbeidsmigranten omdat die alleen maar al het geld meenemen naar hun eigen land. Ik zou graag van u willen weten hoe u dan die oplossing ziet voor die grote opgave waar we de komende jaren voor staan.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, er is een aantal dingen waar eigenlijk helemaal niks van klopt. Wat ik gezegd heb, is dat de energietransitieplannen die er liggen, vaak worden verkocht als innoverend en toevoegend aan de werkgelegenheid et cetera. Wat ik eigenlijk aangegeven heb, is dat ik daar anders tegenaan kijk. Ik heb gezegd dat die banen gesubsidieerd zijn met geld vanuit onze burgers, dat die niet leiden tot structurele werkgelegenheid maar tijdelijke werkgelegenheid en dat die ook nog eens wordt ingevuld door buitenlandse krachten. Daardoor blijft het geld niet in de regio, maar lekt het naar het buitenland. Op zich is dat niet erg. Alleen, als je dat verkoopt als een impuls voor de economie, is dat natuurlijk een leugen, want dat is het niet. Dat is wat ik heb aangegeven. Het is niet zo dat ik ertegen ben, ik zeg alleen maar dat het zo is. Dus die hele opgave waar de heer Roemers nou mee komt, is niet iets wat ik in mijn betoog heb aangegeven. Dit is exact de kern van mijn betoog geweest.

De heer ROEMERS (PvdA): Ik heb de heer Van der Werf volgens mij ook horen zeggen dat er 220.000 woningen moeten worden gebouwd en we ook daar handen voor nodig hebben. Dus volgens mij blijft dan mijn vraag overeind. Maar volgens mij komen we daar nu niet uit.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ik hoor de heer Van der Werf zeggen dat hij angst heeft voor een woongewest als we te veel nieuwe woningen laten bouwen. Tegelijkertijd heeft zijn partijleider Baudet voorgesteld dat het het mooiste zou zijn als alle Forum-mensen in de provincie Groningen zouden gaan wonen. Mijn vraag is dan ook: als we geen nieuwe huizen bouwen, waar gaan al die mensen dan wonen?

De heer VAN DER WERF (FvD): In de krimpgebieden.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Dus dan bouwen we nieuwe huizen in de krimpgebieden?

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, volgens mij zijn er nog voldoende bestaande woningen. Het Forum-land moet natuurlijk nog worden vormgegeven, dus ik weet nog niet om hoeveel woningen het zal gaan uiteindelijk.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, met stijgende verbazing zit ik gewoon te luisteren waar de heer Van der Werf wel of niet in deze provincie mee komt. Maar als de heer Van der Werf even wat woningsites bij langs gaat, ziet hij dat er in deze provincie nagenoeg niets te koop staat, dat het allemaal binnen een week verkocht is en de wachtlijsten voor huurwoningen ook heel erg lang zijn – ook in de krimpgebieden door de hele provincie. Dus het beeld dat de heer Van der Werf hier schetst, is niet correct. Klopt dat?

De VOORZITTER: Ja, zo zouden we niet interromperen, hè? De heer Van der Werf.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, maar zo wordt er wel geïnterrupteerd. Nou ja goed, de woningmarkt is op dit moment onderhevig aan veel belangstelling van beleggers. Dus woningen worden onmiddellijk opgekocht, er wordt ook enorm overboden. Dus de bevolking heeft zelf eigenlijk geen middelen meer om die huizen te kopen. Als we hier nu de problemen op de woningmarkt gaan aansnijden, zijn we denk ik nog wel een half uur verder. Dat is ook niet de kern van mijn betoog geweest. Dus ik weet niet waar de heer Meendering hiermee naartoe wil.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, ik zal dat toelichten. De heer Van der Werf geeft aan dat hier woningen genoeg zijn. Nou, feit is gewoon dat dat niet zo is. Het verhaal dat de heer Van der Werf hier houdt dat beleggers ze opkopen, klopt feitelijk ook niet. Ik zie zeker in Oost-Groningen dat woningen worden gekocht door particulieren, al dan niet afkomstig uit dit gebied. Dus er zijn gewoon geen woningen beschikbaar op dit moment. Is de heer Van der Werf dat met mij eens?

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, nu luister ik met stijgende verbazing naar de heer Meendering. Hij zegt net dat er woningen worden gekocht door families uit de regio en vervolgens dat er geen woningen zijn. Dus ik weet niet precies hoe dit nou zit.

De VOORZITTER: Ik denk dat de heer Meendering dit in zijn tweede termijn kan duidelijk maken.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ik heb vandaag een foto meegenomen. Dit is hem: het is een foto van 61 jaar geleden, gemaakt van wat toen nog maar kort Luchthaven Eelde heette. Op de foto zien we de jeugdvereniging van een kerk in Gees en enkele leiders. Hier voor u rechts de vader van onze college Margriet Donker en hier staat haar opa op. Hij heeft deze foto altijd bewaard. De toekomst van de luchthaven is een actueel onderwerp. Maar ook voor de generaties voor ons was de luchthaven al van belang. Met deze foto in de ene hand en de agenda van onze Staten in de andere vragen we ons af hoe het zit met wat we vandaag allemaal bespreken. Welke onderwerpen, die we hier in de Statenzaal bespreken, zijn ook blijvend van belang en welke slechts tijdelijk?

De Algemene Beschouwingen van vandaag zijn er om een stap naar achteren te zetten, zodat we niet slechts praten over elektrische vliegtuigen, datacenters, stikstof, vegetarische maaltijden en andere problemen van vandaag, maar ons ook afvragen welke toekomst we voor onze provincie voor ons zien. Wat de ChristenUnie betreft is dat een toekomst die verbonden is met de historie. Niet door te bewaren wat er altijd al was, maar door verder te bouwen op wat anderen voor ons hebben gedaan. Dat betekent dat we het vliegveld in stand willen houden dat door de generaties voor ons is opgebouwd. Maar dat we ook zoeken naar manieren om dat van grotere betekenis te laten zijn voor de omgeving: meer werkgelegenheid, maar ook meer verbondenheid met omwonenden.

Verder bouwen betekent ook ruimte voor landbouw en industrie om te innoveren en om te investeren in de toekomst. De stikstofproblematiek is hier vanaf de zomer van 2019, dus inmiddels al twee jaar, leidend. Dat heeft een verlamdend effect op innovatie en geplande investeringen. Welke ruimte de landbouw en industrie nu wel krijgen of houden, is nog steeds niemand duidelijk. Rapport na rapport wordt uitgebracht en veroorzaken stuk voor stuk weer meer onrust – ook vandaag. Vanaf deze plaats spreekt mijn fractie dan ook opnieuw de wens uit dat er veel sneller duidelijkheid komt vanuit Den Haag.

Verbonden zijn met de historie betekent ook dat we zorgen voor onze ouderen. Die zorg staat onder druk. Gemeenten kunnen ouderen steeds minder bieden wat ze nodig hebben. Maar er zijn oplossingen voorhanden waarbij niet de wettelijke rechten en plichten, maar ‘omzien naar elkaar’ de basis van ouderenzorg is. Een oplossing die ook een toekomst geeft aan een steeds groter wordende groep ouderen in ons land. Het CDA zal daar vandaag een belangrijke motie over indienen.

Maar soms is wat anderen voor ons hebben gedaan, niets meer dan een vuilstort. Zelfs daarvan is wat te maken. Daarom dienen we vandaag met D66 een motie in voor een onderzoek naar een eigen Groningse fietsberg. Naar Drents voorbeeld willen we recreatie, sport, natuur en ondernemerschap stimuleren. Niet om te kopiëren wat we in Drenthe al hebben, maar door hierop aan te sluiten en ook toertochten tussen de Col du VAM en de Col du Grunn mogelijk te maken. Onze fractie zit hier een groot potentieel in en u gaat hier vandaag nog meer over horen.

In de afgelopen anderhalf jaar hebben we door corona ondervonden dat het moeilijk is om in te schatten wat blijvend is en wat tijdelijk is. Zekerheden die we twee jaar terug blijvend zouden hebben genoemd, bleken toch maar tijdelijk. Maar tijdelijke maatregelen blijken soms ook tijdelijke vormen aan te nemen. Misschien is over 61 jaar pas te begrijpen wat we vandaag meemaken. Maar dat moet dan wel herinnerd kunnen worden. Daarom zal de fractie van 50PLUS vandaag mede namens ons met een voorstel komen om een blijvende herinnering in het leven te roepen voor de impact die corona in Groningen heeft en heeft gehad. Een levende herinnering, om te benadrukken dat het leven doorgaat. Niet alleen voor hen die de draad weer oppakken, maar het leven gaat door omdat het leven sterker is dan de dood.

In het tijdelijke mandaat dat onze fractieleden hier gegeven is, zetten we ons graag in voor een blijvend resultaat voor Groningen. Dat doen wij en kunnen wij alleen vanuit de overtuiging dat dat alleen kan met de zegen van Hem, die echt blijvend is. Die is, Die was en Die zal zijn.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik heb met belangstelling geluisterd naar het betoog van de heer Geijtenbeek. Maar is het nou zo dat naast die motie voor een herdenkingsbos, die trouwens als eerste ondertekenaar D66 heeft, de ChristenUnie alleen maar komt met een motie om een berg aan te leggen in deze provincie? Is dat nou het enige wat van belang is in deze provincie? Niet de economie, het landschap, het welzijn van de bewoners, maar een wielrenberg?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Nee, dat is zeker niet het enige wat van belang is, maar wel iets wat van belang is. Net als alle andere dingen die ik vandaag heb aangestipt. De wielrenberg kan positieve gevolgen hebben, niet alleen voor recreatie maar ook voor natuur, ook voor economie en alle andere dingen die u belangrijk vindt.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Even nog een informatief vraagje. Maar staat de ChristenUnie daar wielrennen op zondag toe?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): U weet net zo goed als ik dat we daar niet over gaan. Daar willen wij ook niet over gaan. Maar ik sluit niet uit dat enkelen van mijn fractieleden daar op zondag zullen fietsen en dat mogen ze van mij ook.

De heer MASTENBROEK (SP): Mijn oudste zoon wordt in augustus vier jaar. Hij zit nu volop in de wendagen op zijn nieuwe school: hij kan zo af en toe een paar uur komen kijken. De ene keer met zijn vader, de andere keer met zijn moeder. Die blijven even, zoals ook afgelopen maandag, en gaan na een tijdje even weg. De juf is ook al thuis geweest, dus wij zijn praktisch familie. Ik herinner mij niet dat dat zo ging toen ik kind was, maar misschien herinner je je dat ook wel niet. In ieder geval vind ik het best goed: alle begin is immers moeilijk.

Het eerste jaar van een coalitie in de Staten is ook een soort wenjaar. Voortbouwen op een Begroting van een vorig College, aftasten en vooral maar even op de winkel passen. Daarna kun je echt los en kun je als gedeputeerde pas goed je stempel drukken op de provincie. Mooie vergezichten en een ambitieuze route daarnaartoe. Extra geld voor goede plannen en samen volop de schouders eronder zetten.

In de commissievergadering heeft mijn fractie er al aandacht voor gevraagd dat de nu voorliggende Kadernota en Voorjaarsmonitor niet uitblinken in ambitie en dat waar ze wel een poging doen om vooruit te kijken, het blijft bij algemene 'vaagtaal'. In een coalitie is het altijd zoeken: waar ben je het over eens? Wat zijn de splijtzwammen? Wie wil waar water bij de wijn doen en welke principes schuren? Toch moet een provincie een vergezicht hebben en een lijn voor de komende jaren. Als het daaraan ontbreekt, kan ieders energie niet doelgericht worden ingezet en gaat het nergens naartoe.

Mijn fractie is het best eens met een aantal nieuwe dingen. Dat blijft echter wel erg oppervlakkig allemaal. Elke coalitiefractie met een paar puntjes om vandaag met moties op te scoren. Maar soms is het niet eens meer dan papier. Het Programma Bos en Hout is niet gefinancierd. Dat is dus allemaal nogal vrijblijvend. Een aantal spiksplinternieuwe elektrische directiebolides om op en neer naar Loppersum en wellicht Den Haag te rijden. Een nieuwe vrachtauto en negen bestelauto's. Heel praktisch allemaal en milieutechnisch goed over nagedacht, maar toch wel een beetje dun als toekomstvisie halverwege een coalitieperiode. Volgend jaar nog een beleidsarm stuk, omdat je het volgende College niet in de weg wilt zitten en de vier jaar zijn weer vol.

Het enige wat volgens het College wel zonder meer moet doorgaan, is Eelde. Tientallen miljoenen zitten er al in: een stukje asfalt in Drenthe waar zo af en toe een vakantievlucht naar de zon of de sneeuw vertrekt. Of naar een nieuwe bestemming met geld uit het Routefonds, dat na twee jaar weer geschrapt wordt als de pot weer leeg is.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De woordvoerder van de SP zegt dat dit College ambitieus is. Nou, dat ben ik dan niet met hem eens. Want de ambitie is toch heel duidelijk: koploper worden in de energietransitie, ook al gaat die ten koste van de leefbaarheid – voor de SP ook heel belangrijk – gezondheid en besteedbaar inkomen van de inwoners. Kunt u daar eens op reageren? Want die ambitie is toch wel degelijk aanwezig?

De heer MASTENBROEK (SP): Als u goedvindt, voorzitter, dan zou ik de heer Van Kesteren later in mijn verhaal daar een antwoord op willen geven.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren vindt dat goed – en ik ook. Gaat u door.

De heer MASTENBROEK (SP): Prima. Misschien kunnen we dan die tijd als interruptietijd tellen.

De VOORZITTER: Geen sprake van.

De heer MASTENBROEK (SP): De pot is nogal eens leeg bij Eelde. Om de zoveel jaar moeten er weer vele miljoenen bij. Nog in 2017 was er een geweldig plan: er zou zeker nog even fors wat geld bij

moeten, maar dan zouden de passagiersaantallen de lucht in gaan, net als tientallen nieuwe bestemmingen. Wat ook zo veelzeggend was: het bedrijfsleven stond te popelen om miljoen te doneren. Dat hadden ze aan Harm Post beloofd. Er is niks van gekomen. Het Routefonds is leeg, de lijnvluchten zijn er niet meer en de vakantievluchten zijn er veel minder dan beloofd. En dus moest er een nieuwe luchtfiets gevonden worden: elektrisch vliegen. Alsof dat tot iets kan leiden. Wellicht dat vliegtuigen ooit wel elektrisch worden of wellicht niet. Maar waarom een elektrisch vliegtuig vanaf Eelde zou moeten vliegen en waarom dat, mocht dat een succes worden, juist Eelde een concurrentievoordeel zou geven, blijft volstrekt onduidelijk. Een schaamlapje op de volgende greep uit de provinciale ruif. Het bedrijfsleven heeft helemaal niets gedaan. Het bedrijfsleven is gaarne bereid die nieuwe miljoenen op te maken – dat wel. Iedereen weer enthousiast. En o ja, die ene aandeelhouder die niet publiek is, doet inmiddels ook mee met een lening, met rente die hij wel weer terug wil. Een bekend patroon: verliezen voor de belastingbetaler, winsten voor de zakenman.

Mijn fractie snapt niet hoe de coalitiefracties, en dan met name de grootste, GroenLinks, zo ontzettend naïef kunnen zijn. De afspraken bij het beschikbaar stellen van de 13,8 miljoen in 2017 waren helder: het bedrijfsleven moest meedoen. Het financieren van exploitatieverliezen was niet aan de orde. En als de verwachtingen niet waargemaakt zouden worden, zou de geldkraan dichtgaan. Nu is er geen cent uit het bedrijfsleven gekomen, zijn de verliezen enorm en blijft er niets over de verwachtingen uit het meest getemperde scenario. En wat doet de coalitie? Die gooit de pot versneld leeg, wetend dat er dan dus snel weer geld bij moet. Over ambities en visie gesproken. De bedragen die zo verkwaanseld worden, zouden heel veel goeds kunnen doen in onze provincie. Maar in de praktijk is het weggegooid geld voor een Drents weiland en een Friese opportunist.

Van een oppositiepartij verwacht u kritische noten. Van mij bent u dat vast ook al wel gewend. Maar van een coalitie verwacht mijn fractie en verwachten alle inwoners van Groningen dat zij kritisch kijken of GS nog wel de goede kant op gaat. Of GS überhaupt een idee heeft waar het heen wil. Wij verwachten ook dat als GS een dom idee heeft, er ingegrepen wordt. Dat in ieder geval het beestje bij de naam genoemd wordt. In 2017 heeft mijn fractie aangegeven dat Eelde geld kreeg als gevolg van een afspraak in de coalitie, maar dat wij ook niet in die luchtfietsen geloofden. Nu is niemand kritisch en wordt een versleten en doorgeprikte ballon tegen beter weten in weer een beetje opgeblazen en omhoog gehouden. Hoe lang blijft het College in dit sprookje geloven?

Wat mijn fractie betreft worden er in de Begroting 2022 keuzes gemaakt, een visie ontvouwen en een koers bepaald. Goede plannen met realiteitszin en dekking. Onnozelheid kan weggewuifd worden, maar waar in het geval van Eelde ineens vele miljoenen mee beschikbaar komen. De keuzes voor bestedingen van dit soort bedragen worden daarbij wat ons betreft dan ook als afzonderlijke voordrachten voorgelegd en niet als een stand-van-zaken-brief over Eelde die ons een paar miljoen kost. En ik wil met het oog daarop graag een amendement indienen. Ik hoop dat u dat heeft, voorzitter, want ik heb het niet uitgeprint.

De VOORZITTER: Dan dient u namens de SP, mede namens de Partij voor de Dieren, het amendement virtueel in tot wijziging van de Kadernota. Het krijgt als volgnummer 19 en draagt als 'Separate besluitvorming over Groningen Airport Eelde'.

De heer MASTENBROEK (SP): Klopt, digitaal staat het amendement voor eenieder beschikbaar in iBabs. Maar u hoeft het toch niet voor te lezen volgens ons gebruik, voorzitter.

Voor ons blijft het opkomen voor de inwoners van Groningen en het werken aan echte projecten voor echt mensen de inzet. Het Programma Leefbaarheid heeft laten zien dat er geen Toukomst-panelen nodig zijn. De investeringen in natuur en dorpskernen hebben aangetoond dat vage projecten als een *hyperloop* en waterstof slechts geld verslinden en niets opleveren. Het grootste probleem in onze provincie is de ellende van de gaswinning en het feit dat men dat in Den Haag prima vindt. Premier Rutte noemde het eens 'een drama van on-Nederlandse proporties'. Dat is tekenend voor de bestuursstijl: met grote woorden excuus maken en vervolgens niks doen om dat probleem op te lossen. Ons Kamerlid Sandra Beckerman heeft in de Tweede Kamer twee amendementen aangenomen gekregen die het drama van on-Nederlandse proporties een beetje konden herstellen. Kosten noch moeite noch tijd noch *framing* zijn vervolgens gespaard om die amendementen weer van tafel te krijgen. En waar hij dat kon, heeft onze gedeputeerde de minister een handje geholpen.

Deze week werd bekend dat Susan Top terugtreedt als secretaris van het Gasberaad. Mijn fractie heeft alle begrip voor die beslissing. Maar anderzijds is het een grof schandaal dat Rijk, provincie en gemeenten het zo ver hebben laten komen. Het Gasberaad heeft zich steeds realistisch opgesteld, maar ook steeds geknokt voor Groningen. En dat dan de overheden als tegenstander werken, is helemaal bij lokale overheden beschamend. Op dit soort onderwerpen kun je als politiek keuzes maken. Deze problemen in Groningen los je niet op met een waterstofbus en een klimaat-

biënnale. Dat los je zeker niet op met windmolens en zonneweides die lokaal overlast geven en voor winsten ver weg zorgen. Je kunt er ook voor kiezen, de RES weg te gooien en opnieuw te beginnen aan een concept waar Groningers wel iets aan hebben. Alle ingewikkelde gedoe, onrecht, onzekerheid en ellende in de energietransitie is terug te voeren op het onzalige besluit onze energievoorziening aan marktpartijen over te laten. Grondeigenaren en grote internationaal opererende energieconcerns hebben de touwtjes in handen, terwijl bewoners en goedwillende plaatselijke bestuurders wanhopig zoeken naar betekenisvolle participatie en draagvlak en in de meeste gevallen moegestreden en treurig vaststellen dat daar niet veel van terecht komt.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De woordvoerder van de SP heeft net aangegeven dat de gevolgen van de energietransitie rampzalig zijn. Hij geeft als oorzaak de multinationals en marktpartijen. Maar ik wil hem vragen, als dat nou wordt uitgebannen, of de SP dan ook voor dit soort plannen is dat een vernietigend effect heeft op onze provincie en onze inwoners? Bent u het er dan wel mee eens?

De heer MASTENBROEK (SP): Ik zou de heer Van Kesteren opnieuw willen vragen om even de rest van het verhaal af te luisteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dat is wel een heel makkelijk antwoord.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, maar goed, ik ben met dat onderwerp bezig. Ik wil het best uit elkaar trekken, maar het lijkt mij gewoon niet heel erg nodig.

Sommige zaken zijn nu eenmaal te complex, te ingewikkeld en te groot om op het bordje van individuele burgers te schuiven. Overheid, neem je verantwoordelijkheid. Doe waar je voor bent. Zorg voor het algemeen belang. Bescherm de zwakkeren en zorg voor een rechtvaardige verdeling van lasten en lusten. Daarom, geacht provinciebestuur, een provinciaal energiebedrijf. Met projecten voor en door Groningers. Je kunt ervoor kiezen om echte mensen te steunen in plaats van subsidiepotjes te maken die leegraken. En als de heer Van Kesteren dan vraagt of de SP dat dan wel wil? Ja. Dan willen wij dat wel. Dan zijn projecten van onderop, echt van Groningers en niet zoals dat nu gaat. Dan zal er ook draagvlak voor die projecten zijn. Daar zijn wij nog altijd van overtuigd.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan wil ik de woordvoerder van de SP het volgende vragen. Ook als dat tot effect heeft gezondheidsproblemen, schade voor de woon- en leefomgeving en voor de portemonnee van de inwoners? Want die plannen kosten gewoon geld en die zullen door de inwoners opgebracht moeten worden, hoe je het wendt of keert.

De VOORZITTER: De heer Mastenbroek zoekt naar een vraag, maar gaat toch antwoord geven.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, ik zoek inderdaad naar een vraag.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nee, de vraag is heel duidelijk: vindt u dat dan ook? Want u zegt net dat u dan die plannen wel vindt te billijken. Dan vraag ik: ook als dat enorme gevolgen heeft voor de gezondheid van onze inwoners, voor de portemonnee van onze inwoners en voor de leefomgeving van onze inwoners?

De heer MASTENBROEK (SP): Energieprojecten leveren uiteindelijk – en dat is ook het punt dat ik eerder maakte: dat de opbrengsten naar het buitenland verdwijnen – voor zo'n omgeving dan meer op dan het kost. Iedereen wil dat wel financieren, je hebt er het na een paar uur uit. Dan gaat u nu het punt maken: ja, dat is met subsidies. Ja, dat is met subsidies. Maar dat is voor iedereen die ermee begint, met subsidies. Dus wij zien de bezwaren die de PVV-fractie kennelijk ziet, minder. In ieder geval denken wij dat in goed overleg met dorpen en wijken en van onderop met echt draagvlak, daar zeker mogelijkheden voor zijn.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het is evident dat de huren en de kosten voor de bouw van huizen vele malen hoger zijn doordat je huizen van het gas af gaat bouwen. Dat is gewoon heel duidelijk aangetoond en dat wordt doorberekend aan de inwoners. Daar kunt u toch niet omheen?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, volgens mij heb ik het over een provinciaal energiebedrijf gehad. Energie levert uiteindelijk gewoon geld op. Dat heb je dan als provinciaal energiebedrijf beschikbaar

a) om nieuwe projecten te doen en b) om te investeren in waar je van bent, namelijk van de provincie. Dus ja, wij zien het denk ik verschillend, meneer Van Kesteren.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, ik hoor de SP inderdaad zeggen dat de energietransitie desastreus is en dat dat komt omdat het aan marktpartijen is overgelaten. Kan de heer Mastenbroek van de SP mij uitleggen hoe een windturbinepark van een provinciaal energiebedrijf minder desastreus zal zijn als hetzelfde park van een marktpartij?

De heer MASTENBROEK (SP): Nou, mijn fractie is ervan overtuigd dat als dat door een dorp of een buurt of een stadswijk – geen idee waar het overal zou kunnen, daar ga ik nu ook helemaal niet op in – van onderop en uit de mensen zelf wordt geïnitieerd, en dat op een manier gaat qua afstand tot bewoning, inpassing in het gebied en weet ik wat allemaal, dat op een goede manier kan. Ik snap wel dat sommige fracties in deze Staten graag van mij willen horen dat wij tegen iedere windmolen en tegen ieder zonnepark zijn. Dat zijn wij niet. Maar wij zijn er wel tegen zoals het de afgelopen jaren is gegaan, zoals het vooruitlopend op de RES nog even snel gegaan is met grote voetbalvelden vol en zoals het in de RES 1.0 gaat. Daar zijn wij pertinent op tegen en dat is het punt dat ik heb willen maken.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, ik vind het wat kort door de bocht om daar marktpartijen voor verantwoordelijk te houden, omdat het juist vanuit de overheid komt dat deze RES op deze manier wordt aangepakt. Ik heb ook net even iets over subsidies gehoord en dat dat inderdaad een impuls voor de economie kan zijn. Maar volgens weet de heer Mastenbroek net zo goed als ik dat die bedrijven helemaal geen winst maken, dat er helemaal geen opbrengsten zijn en dat de opbrengsten puur en alleen uit de subsidies komen. Dus hoe zal dat een economie ondersteunen? Graag de visie van de SP daarop.

De heer MASTENBROEK (SP): Volgens mij heb ik het niet gehad over een economie ondersteunen. Volgens mij waren dat andere fracties. Maar goed, het is prima dat u die vraag aan mij wilt stellen. Mijn punt is dat er nu ook subsidies gaan. Die gaan naar Chinese grote bedrijven en de winsten gaan weg. Dat de marktpartijen het uitvoeren, heeft tot gevolg dat zij één doel hebben, namelijk winstmaximalisatie en dat zij dus helemaal niets geven om de leefomgeving van onze Groningers c.q. onze inwoners. Als jij een provinciaal energiebedrijf hebt, dan zul je dezelfde subsidies kunnen krijgen. Over die subsidies kun het je in Den Haag ook prima allemaal hebben. Maar mijn punt is dat wij dat in eigen hand moeten houden en dat wij op een manier moeten doen die beter is voor onze inwoners.

De VOORZITTER: De heer Van der Werf, ten slotte.

De heer VAN DER WERF (FvD): Over die winstmaximalisatie ben ik het op zich helemaal eens met de SP. Vindt de heer Mastenbroek het ook een probleem dat de buitengebruikstelling van deze installaties niet is geregeld vanuit de overheid, omdat het dus wordt overgelaten aan deze marktpartijen die dus vanuit winstmaximalisatie waarschijnlijk de goedkoopste oplossing zullen bieden? Dat zij dat verscheppen of naar Afrika, of gewoon laten weggroten waar het staat?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, dat gaat wat mij betreft een beetje de *scope* van dit debat te buiten. Maar ik kan mij voorstellen dat een bedrijf anders met het ontmantelen om zal gaan dan een overheid, die goed is voor haar omgeving, dat kan doen. Dus ja, dat zou best wel zo kunnen zijn. Volgens mij is dat nog niet heel actueel en dat zal het worden. Daar hebt u best een punt. Maar nogmaals, dat laat zien dat het provinciaal energiebedrijf een oplossing is voor al dit soort punten.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ik word wel een beetje getriggerd door het Groninger provinciale energiefonds van de SP. Als dat van onderop gaat, kan ik mij daar volledig in vinden. Waar ik mij zorgen over maak, is dat niet iedereen deel kan nemen, omdat niet iedereen natuurlijk kapitaalkrachtig genoeg is om in te stappen. Dus eigenlijk maak je daarbij weer onderscheid in de maatschappij. Heeft de heer Mastenbroek daar een oplossing voor, dat echt iedereen deelneemt en participeert in dat energiebedrijf van Groningen?

De heer MASTENBROEK (SP): Het maken van een energieproject is qua planologische hobbels best lastig. Maar de financiering daarvan is nooit een probleem. Want dit kan gewoon gemakkelijk uit en iedereen wil dat wel financieren. Dus ik denk niet dat daar een reëel probleem bij is.

Dit soort keuzes verwachten wij van een College. En als een College die keuzes niet maakt, dan verwachten wij scherp reagerende coalitiefracties. Fracties die er blijk van geven of zelf opvattingen te hebben. Geen fracties die blind stemmen zoals het College vraagt. Een voorbeeld: de *continuing story* rond Groningen@Work. Onze vragen en pogingen om het allemaal een beetje concreter en doelgerichter te krijgen, worden weggewuifd, afgewimpeld en na langdurig aanhouden dan uiteindelijk voorzichtig opgepakt. Na de zomer staat de door ons bepleite fundamentele reflectie op het werkgelegenheidsbeleid op de agenda. Wij zien ernaar uit. Hoe verrassend is het dan, deze week ineens in het Dagblad van het Noorden een vurig pleidooi aan te treffen van de fractievoorzitter van de partij van de verantwoordelijke gedeputeerde voor precies dat wat wij al twee jaar bepleiten? Het doet ons natuurlijk deugd te lezen dat de PvdA inmiddels onze opvattingen deelt.

Maar tegelijkertijd roept deze gang van zaken de nodige vragen op. Tijdens de laatste Statenvergadering hebben wij over achttien moties gestemd. Eentje heeft het gehaald. De keer daarvoor waren het er 23. Ook eentje die het heeft gehaald. En vandaag hebben wij ook alweer een aantal moties gezien. Als die moties laten zien dat coalitiepartijen incidentele puntjes gegund krijgen, maar vooral ook dat de oppositie geen enkele ruimte krijgt om met goede ideeën te komen. Ik roep iedereen – niet alleen de Statenleden, maar ook GS – op om serieus en welwillend naar dat soort moties te kijken en deze niet domweg langs coalitie-oppositielijnen weg te stemmen. Er zitten altijd goede ideeën bij en goede ideeën verdienen een kans. Als wij nog dekking zoeken: Vliegveld Eelde kan wel dicht.

De heer BENNEMA (VVD): Ik vraag me af of de heer Mastenbroek kan aangeven wat het verschil is tussen het programma Groningen@Work en het programma, zoals het werd uitgevoerd door de voorganger, de heer Eikenaar.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, daar hebben we het al vaker over gehad. Wat er in het verleden niet zou kunnen zijn geweest, kunnen wij nu beter doen. Het punt dat ik heb gemaakt, is dat wij het nu beter willen doen, dat wij het concreter willen. Dat wij daar ik denk een keer of acht om gevraagd hebben. Dat het allemaal wel meeviel en niet nodig was en dat het nu een dringende wens was van de Partij van de Arbeid-fractie om dat toch te gaan doen. Dat is gewoon een voorbeeld, ik kan er nog wel een paar geven. Maar het gaat dus niet zozeer erom hoe Groningen@Work zes jaar geleden uitgevoerd werd, maar over wat wij nu gaan doen met elkaar.

De heer BENNEMA (VVD): Ik ben blij dat de heer Mastenbroek voor de vooruitgang is. Maar ik constateer tegelijkertijd wel dat als de SP zelf aan het roer is, het ook niet veel anders gaat. Bent u dat met mij eens?

De VOORZITTER: Op het gevaar af een berisping van de voorzitter te krijgen. De heer Mastenbroek.

De heer MASTENBROEK (SP): Nee, dat ben ik niet met de heer Bennema eens.

De VOORZITTER: Ik hoor nu dat het verstandig zou zijn om een koffiepauze in te lassen. Vindt u dat ook? De vergadering is voor een kwartiertje geschorst.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Voor de VVD geef ik het woord aan de heer Bennema.

De heer BENNEMA (VVD): Bij de beschouwingen mag de blik wat verder reiken dan we normaal gewend zijn te doen. We kijken vooruit naar het beleid dat komen gaat, maar zoals u weet, kijken we ook heel graag terug om inspiratie op te doen uit het rijke verleden van onze provincie. Nu de meesten van ons zijn ingeënt tegen corona, wil ik stilstaan bij een van onze voorgangers uit de achttiende eeuw, die de deur gebruikte van de Ommelander afgevaardigden – nog gememoreerd door de heer Meendering. Het is Geert Reinders, een van de grondleggers van de immunologie. Een Groninger pionier die door tijdgenoten ook wel 'de Enter' werd genoemd. Geert Reinders, een zoon van een molenaar uit Bedum, die leefde van 1737 tot 1815, leefde in een periode van grote maatschappelijke transformaties en ook wetenschappelijke ontwikkelingen. Het was een periode waarin het bestaan van vele Groningers werd bedreigd door klimaatrampen als overstromingen en ziektes zoals rundveepest, waardoor een groot deel van de veestapel verloren ging.

Een belangrijke gebeurtenis in het leven van Reinders was de ontmoeting met professor Petrus Camper. Camper experimenteerde met het inenten van koeien en had daarvoor geschikte

beesten nodig, De boer Koopman kon Geert Reinders die koeien leveren. Maar hij vond het niet alleen leuk om die koeien te leveren, maar deed ook mee aan de experimenten. En toen professor Camper afhaakte wegens gebrek aan succes, besloot Reinders door te gaan. Koppig als hij was, kostten de proeven hem een groot deel van zijn veestapel. Maar hij volhardde en het lukte hem uiteindelijk om koeien immuun te krijgen. Hij zag van beesten die de ziekte hadden gehad, de nakomelingen het niet kregen. En door verder in te enten kon hij de immuniteit verhogen.

Wat ik hiermee wil zeggen, is dat je af en toe een koppige vooruitgangsoptimist nodig hebt die bereid is tot innovaties waar we nu nog steeds de vruchten van plukken. We kunnen dus ook eigenlijk zeggen dat het vaccin dus ook een beetje *made in* Groningen is. Groningen kent gewoon een lange traditie van innovatie. Reinders heeft nog vele andere uitvindingen gedaan: ik zal deze nu niet memoreren. Hij heeft bijvoorbeeld ook een onderlinge brandverzekeringsmaatschappij opgericht die eigenlijk nog steeds bestaat. En ook een heel interessante politieke carrière hier gehad, wat misschien iets is voor het Boek van de Staten, maar het zit een beetje voor deze periode.

De heer PESTMAN (Code Oranje): U zou dit toch niet meer memoreren, meneer Bennema?

De heer BENNEMA (VVD): Ik zal geen valse beloftes meer doen, zal ik de heer Pestman zeggen.

Ik zal teruggaan naar de toekomst, want daar gaan wij heen. Wij zien ons ook geconfronteerd met grote uitdagingen. Wij hebben de coronacrisis, klimaatverandering, stikstof en economische veranderingen. Ondanks de coronacrisis laat de Kadernota zien dat het financiële perspectief van de provincie nog goed is. *"t Kon minder"*. En hoewel de nationale overheid de grootste kostenposten voor haar rekening neemt, heeft de provincie via het Coronafonds ook een belangrijke bijdrage geleverd voor ondernemers en zeker voor de culturele sector. De provincie beschikt gelukkig over een solide vermogen, het stamkapitaal. Met het voornemen om een cofinancieringsfonds te vormen creëren we echt de mogelijkheid om de komende tijd grootse investeringen te doen. Zeker nu er ook Europese fondsen beschikbaar zijn en het Nationaal Programma Groningen. We staan eigenlijk aan de vooravond van een grote investeringsgolf in Groningen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): We streven naar vooruitgang, een koppige vooruitgangsidealist moet je zijn. Wil de VVD daarmee zeggen dat de energietransitie, het stikstofcrisisbeleid en de links subsidie-economie vooruitgang is en innoverend?

De heer BENNEMA (VVD): Nou, de stoomtrein is niet de richting die we moeten nemen. Het wordt heel grotesk geschetst, zoals de heer Van Kesteren dat gewoon is te doen hier. Maar het is de kunst om met de uitdagingen die voorliggen, zoals bijvoorbeeld de stikstofcrisis – ik kom daar nog op – ook via innovatie zoveel mogelijk ruimte te bieden, zodat ondernemers wel verder kunnen door minder uit te stoten maar wel gebruik te maken van nieuwe technieken. Daarmee lopen we als Nederland ook voorop. Dan kunnen we de nieuwste technieken hier ontwikkelen en toepassen en dat is ook weer een model waar je mee verder komt in plaats van in verzet gaan.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, dan zou ik de heer Bennema toch willen voorhouden dat onze agrarische sector al heel innoverend en vernieuwend is en dat daarom de VVD steeds meer van haar achterban aan agrarische ondernemer kwijtraakt. Kunt u zich dat voorstellen?

De heer BENNEMA (VVD): De heer Van Kesteren heeft groot gelijk dat onze landbouwsector zeer innovatief is. Dat is ook precies de reden dat wij toonaangevend zijn en blijven in de wereld. Dat die weg ook ingeslagen moet worden en ook de sector daarbij gesteund moet worden. De VVD is daar ook een groot voorstander van.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, u moet begrijpen dat sinds kort het CDA ook al de stekker uit de agrarische sector en dat u meewerkt aan beleid dat gewoon tot doel heeft om die agrarische sector om zeep te helpen. Kunt u zich dat voorstellen dat die agrarische sector zeer teleurgesteld is in de VVD?

De heer BENNEMA (VVD): Groningen is en blijft nog lang zeker een agrarische provincie. En wij moeten er alles aan doen om de sector bij de tijd te houden en juist vooruit te helpen. Dat is de richting.

Er zijn dus inderdaad grote problemen te overwinnen zoals de stikstofcrisis. Boeren verkeren inderdaad in grote onzekerheid over het voortbestaan van hun bedrijf – dat blijkt ook vandaag. Samen met het CDA hebben wij ook een motie opgesteld over het helpen van knelgevalen, voor boeren te goeder trouw die zonder vergunning zitten. Wij vernemen graag van het College hoe het inmiddels staat met deze knelgevalen.

Een belangrijke oplossing voor het stikstofprobleem is innovatie – dat noemde ik al. Boeren moeten wel echter kunnen investeren in technieken die emissie reduceren. Daarvoor moeten ze zekerheid hebben dat die investeringen ook uitkunnen en mogelijk zijn. Dat betekent ook dat de lijst waarop deze investeringen staan, houdbaar moet zijn. Dat is laatst ook in de rechtszaal aangevochten. Het is voor ons van groot belang dat de overheid zorgt voor criteria die standhouden. Kan het College aangeven op welke wijze het zal optreden op het moment dat deze criteria niet duidelijk zijn? Zou er ook in IPO-verband bijvoorbeeld bij het Rijk erop aangedrongen kunnen worden welke technieken worden goedgekeurd? Er is 1,4 miljoen in de Kadernota uitgetrokken voor boerenbeleid. Kan het College aangeven aan welke methodes dit bijvoorbeeld kan worden besteed?

Boeren hebben ook te maken met een woud van regels. Het is ook goed dat het College een pilot is gestart waarbij boeren de ruimte wordt geboden voor ontwikkelingen die onder de huidige regels niet mogelijk zijn. Als bijvoorbeeld wordt voldaan aan de uitgangspunten die heel veel mensen belangrijk vinden, zoals dierenwelzijn, minder uitstoot en een binnen de provincie gelijkblijvend aantal dieren, dan kan schaalvergroting plaatsvinden en heeft de boer ook nog eens een goed verdienmodel: meer vrijheid voor de ondernemer. Wij kijken dan ook eigenlijk uit naar de landbouwvisie en vraagt het College of het ook meer gaat sturen op doelen in plaats van regels.

Landbouw heeft ruimte nodig en ruimte is schaars. Wij kijken ook uit naar de Omgevingsvisie die gaat komen. Want er zijn heel veel conflicterende ruimteclaims in Groningen. Het is een lastige puzzel. Daarbij zijn principes als dubbel ruimtegebruik en het clusteren van ontwikkelingen heel erg belangrijk. De Groninger ruimte is schaars en daarom moet je ook regie toepassen bij het inrichten van die ruimte. Anderzijds zul je ook vrijheid moeten bieden. Dat is de spagaat waar het College voor staat. Zou het College daar ook op kunnen ingaan?

Inrichting van een gebied vergt ook visie en lef. Dat was zo met de Eemshaven, dat was zo met Blauwestad. Die projecten hadden even tijd nodig, maar op dit moment blijkt ook dat dat lef loont. Verder over de ruimte: je ziet in het landbouwareaal steeds meer beperkingen voor boeren op allerlei gebieden. Maar wij zouden het ook goed vinden om te kijken waar er juist minder regels en meer ruimte zouden kunnen zijn. Hoe ziet het College dat? Ook voor de ruimtelijk-economische visie is het logisch dat je bepaalde clusterings nastreeft en waar je bedrijven neerzet die elkaar kunnen versterken. Clustering is ook belangrijk voor de ruimtelijke kwaliteit. We hebben gewoon een mooi Groninger landschap en er moeten ook bepaalde zaken behouden blijven. Dus clustering voor bedrijvigheid, ook voor zonne- en windenergie, lijken ons belangrijke uitgangspunten bij de nieuwe Omgevingsvisie. Graag ook daarop een reactie van het College.

Infrastructuur is ook belangrijk. Groningen moet goed verbonden zijn met de wereld. De N33 moet worden verdubbeld en ook Eelde levert een belangrijke bijdrage aan ons vestigingsklimaat. Zonder Eelde was een groot bedrijf als Shine nooit in Groningen neergestreken.

Tot slot: het is bijna vakantie en dat brengt me bij de kansen van de vrijetijdseconomie, een sector die ook in Groningen kan zorgen voor de versterking van de Brede Welvaart, voor banen waarbij je gewoon met de handen kunt werken en voor de dienstensector. Groningen heeft prachtig erfgoed en mooie dorpen, zoals bijvoorbeeld Winsum. Winsum met een prachtige boogbrug, die er gelukkig nog niet uit gevaren is. Die is alleen in 1940 opgeblazen, maar is weer hersteld. Maar als u dan onder die boogbrug door vaart, op het Winsumerdiep, kunnen we nog één keer denken aan Geert Reinders, bij wie ik begon. Want hij was ook een groot waterstaatsman en heeft de eerste steen van deze brug gelegd. Mocht de provincie ooit nog eens een naamgeving voor een vaartuig zoeken, dan zou ik deze pionier van harte willen aanraden.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik denk dat de provincie het voorlopig veiligheidshalve bij nummers zal laten. Maar dank voor de historische exercitie. Dan geeft ik voor het CDA het woord aan de heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Toen ik deze inbreng schreef, wist ik uiteraard nog niet van de gebeurtenissen van gisteren. We willen daar toch naar refereren. Want het is een moment dat ons schokt en dat niet alleen heel belangrijk is voor de journalistiek, maar ook voor ons als politici om de vrijheid te hebben om te zeggen wat je wil, zonder dat daar consequenties aan verbonden zijn via andere mensen. Langs deze weg hopen wij ook dat Peter R. de Vries het overleeft en dat zijn – gelukkig nog niet – nabestaanden ook een goede periode tegemoetgaan.

Dan toch naar de inhoud. Aan de vooravond van het zomerreces organiseren we hier traditiegetrouw de Algemene Beschouwingen. Of in normaal Nederlands: we hebben het over de plannen van het College voor het komende jaar. Voordat ik u meeneem in de plannen van het CDA, wil ik namens mijn fractie mijn dank uitspreken richting iedereen in dit huis. Van de griffie tot aan de schoonmaak en van de huismeester tot aan de beleidsmedewerkers, die er samen voor hebben gezorgd dat we ook dit jaar ons werk op een goede manier hebben kunnen doen.

Dan volgt nu mijn nog niet door een schip geramde brug naar de inhoud. Nu we beetje bij beetje terugkeren naar het 'oude normaal', maken noodgedwongen blokjes verjaardagen weer plaats voor oer-Hollandse kringverjaardagen met familie, vrienden en bovenal gezelligheid. Dat geldt ook voor Willem, Jonathan en Esther die eindelijk weer tegelijkertijd langs mogen komen om de fictieve verjaardag van Gerda te vieren. Zoals u weet, voldoet een oer-Hollandse verjaardagsviering aan twee elementen: een kring met mensen en een schaal volk met blokjes kaas en plakjes worst. Daar hebt u in het atrium als het goed is al van kunnen genieten. U begrijpt aan mijn shirt waarschijnlijk al dat het de hoop van mijn fractie is dat deze hapjes dan wel lokaal zijn geproduceerd. In Groningen hebben we namelijk niet alleen de beste boeren van Nederland, maar ook de lekkerste kaas – is het niet, meneer Van Kesteren?

Nadat de jarige Gerda schalen vol lokaal geproduceerde hapjes op tafel had gezet, ontstond er een ernstige blik op haar gezicht. Ze begon aan haar verhaal. Gerda is vandaag 23 jaar geworden. Een maand of twee geleden is ze afgestudeerd aan het HBO. Inmiddels is ze druk op zoek naar een baan. Ze wil hier blijven wonen omdat ze mantelzorger is voor haar moeder. Maar de banenzoektocht verloopt tot op heden niet voorspoedig. Met terugwerkende kracht had ze liever een opleiding gevolgd waarbij de baankans in de regio groter was geweest, zodat ze iets had kunnen betekenen voor de regio en minder stress had gehad in de zoektocht naar een baan. En om ervoor te zorgen dat deze fictieve Gerda geen echte Gerda wordt en Groningse jongeren beter zicht krijgen op kansrijke opleidingen voor regionale werkgelegenheid, dienen wij de volgende motie in. Dat is de motie 'Jaarlijks overzicht kansrijke opleidingen voor regionale werkgelegenheid' van het CDA, D66 en de PvdA.

De VOORZITTER: Ik heb een motie in handen die aan uw omschrijving voldoet. Deze krijgt nummer 322 mee en eindigt in het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovengenoemd onderwerp,
Constaterende dat:

- binnen onze provincie op het gebied van ICT-beroepen bovengemiddelde arbeidsmarktkrapte geldt en verder in de beroepsklassen zorg & welzijn en techniek een gemiddelde arbeidsmarktkrapte geldt 1);

Overwegende dat:

- het voor onze provincie, werkgevers en (toekomstige) werknemers zinvol is om verder in te spelen op regionale werkgelegenheidskansen;
- bij veel opleidingen baankans geen grote rol speelt bij de studiekeuze omdat werkgelegenheid in veel sectoren als sterk conjunctureel wordt ingeschat 2);
- uit wetenschappelijk onderzoek naar voren komt dat opleidingen als computerwetenschappen of informatietechnologie wel erg gevoelig kunnen zijn voor ontwikkelingen op en staat van de arbeidsmarkt 3);

Voorts overwegende dat:

- het daarom opportuun is om in samenwerking met regionale werkgeversorganisaties,
- kennisinstellingen en plan- en onderzoeksbureaus te werken aan een vergrootte zichtbaarheid van de regionale baankansen in betreffende sectoren;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. samen met regionale werkgeversorganisaties, kennisinstellingen en plan- en onderzoeksbureaus vorm te geven aan een jaarlijks te publiceren overzicht van buitengewoon kansrijke opleidingen voor regionale werkgelegenheid de verantwoordelijkheid voor dit overzicht van opleidingen onder te brengen bij een commissie samengesteld uit relevante betrokkenen die op voldoende afstand staan van eventueel belanghebbende partijen;
2. samen met relevante partners te werken aan de bekendheid van de publicatie van dit overzicht om het voldoende onder de aandacht van aspirant studenten te brengen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten voorts:

3. Provinciale Staten actief te informeren over de voortgang van deze ontwikkeling
En gaan over tot de orde van de dag.'

1 https://www.werk.nl/imagesdxa/regio_in_beeld_groningen_tcm95-425114.pdf

2 Borghans, L. & Coenen, J. (2007), *Arbeidsmarkt en studiekeuze van jongeren*, In: *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2012*, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Universiteit Maastricht.

3 Bardhan, A., Hicks, D. & Jaffee, D. (2013), *How responsive is higher education? The linkages between higher education and the labour market*, *Applied Economics*, 45(10), 1239-1256.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ik stel aan de heer De Wit dezelfde vraag als die ik aan de heer Roemers heb gesteld. Bent u het met mij eens dat het huidige opleidingsstelsel faalt en er opleidingen zijn waar helemaal geen werkgelegenheid in zit en die absoluut overbodig zijn? En dat we ons beter op het opleidingsniveau kunnen focussen in plaats van het begin van het traject, in plaats van het na die tijd proberen te herstellen?

De heer DE WIT (CDA): Laat ik beginnen met het beantwoorden van de tweede vraag: zijn er opleidingen waar mensen weinig mee kunnen? Het antwoord daarop is simpelweg 'ja'. De afgelopen periode hebben mijn fractie, maar ook die van D66, samen dit initiatief opgesteld en heel veel opleidingen gesproken, op alle niveaus in Groningen. Wij zien wel degelijk dat er heel veel opleidingen zijn die echt bezig zijn om te kijken hoe ze de link kunnen leggen met de bedrijven, met de arbeidsmarkt in de regio, maar dat ze daar ook een betrokkenere rol van de overheid bij zoeken. Wij vinden het juist goed om niet alleen te kijken naar welke opleidingen slecht zijn, maar juist jongeren ook te stimuleren om een opleiding te kiezen waar ze iets mee kunnen en waar ze ook wat kunnen betekenen voor de regio. Dus vandaar deze motie.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ik zeg niet per definitie dat er opleidingen slecht zijn, maar dat ze overbodig zijn. Er zijn opleidingen waar de jeugd ingeduwd wordt en waar ze helemaal niks aan hebben. U probeert nu eigenlijk de vrije markt c.q. de ondernemers verantwoordelijk te maken voor het invullen of het zoeken van banen die bij die opleidingen past. Maar dat zou andersom moeten zijn: vanuit de opleidingen die overbodig zijn. Vindt u ook niet dat uw motie eigenlijk de verkeerde kant van de markt bedient?

De heer DE WIT (CDA): Nou nee, dat vind ik niet. En ik vind bovendien dat iedereen die een opleiding kiest, zelf de keuzevrijheid om een opleiding te kiezen – ongeacht welke opleiding dat is. Daar gaan wij gelukkig niet over, wil ik maar zeggen. Maar wij kunnen wel aangeven welke opleidingen kansrijk zijn voor deze regio. Als provincie zijn we bezig met het vestigingsklimaat van bedrijven. We hebben een gedeputeerde die zich bezighoudt met onderwijs en arbeidsmarkt, we hebben Groningen@Work en allerlei andere plannen. Volgens mij is het dan juist goed om te kijken of je dingen op elkaar aan kunt laten sluiten. Dat als wij ideeën hebben als lokale overheden, die ook aansluiten bij de opleidingen die er zijn en dat de mensen uiteindelijk zelf nog een keuze kunnen maken. Daarbij kunnen wij in ieder geval zeggen dat een opleiding wat op zou kunnen leveren in deze regio.

De heer MASTENBROEK (SP): Dan toch de vraag aan de fractie van het CDA of het dan niet allemaal wat concreter kan. Want deze motie is toch een beetje 'wij willen dat alles beter gaat en wij willen daar graag met iedereen over praten'. Wat bedoelt u met 'relevante betrokkenen'? Wat bedoelt u met 'relevante partners'? Uw verhaal is op zich misschien ook niet heel concreet, maar die motie is zo vraag. Kan dat nou niet anders?

De heer DE WIT (CDA): Ja, relevante partners zijn natuurlijk de partners waar wij mee te maken hebben. Dus dat zijn voornamelijk onderwijsinstellingen. Maar wij hebben ook veel contacten met het bedrijfsleven hier in de regio. We gaan over het vestigingsklimaat. Dus als wij heel concreet neerzetten in de trant van 'dit is het enige' en er zijn andere partners die eraan kunnen bijdragen, dan vinden wij het belangrijk dat de overheid de ruimte krijgt om die gesprekken aan te gaan. En de uitkomst zal ook verschillend zijn per opleiding, misschien zelfs wel per instituut waar we mee spreken. Dat kan op de Hanzehogeschool anders worden vormgegeven dan bijvoorbeeld op het Noorderpoortcollege. Als wij dat nu al dichttimmeren, dan hebben we weinig ruimte voor het gesprek. We willen opzettelijk niet dicteren. We vinden het juist belangrijk om met elkaar in gesprek te gaan en te kijken hoe je als overheid samen met de opleiding en samen met het werkveld kunt zorgen dat je dit op een mooie manier vormgeeft.

De heer MASTENBROEK (SP): Maar als u het zo algemeen houdt, bent u dan niet bang dat het dan ook altijd goed is? Ook als er eigenlijk iets heel vaags gebeurt, dan valt het binnen de motie. Ik zou toch willen dat het wat concreter wordt.

De heer DE WIT (CDA): Ja, dat mag zeer zeker. Maar op het moment dat nu heel concreet zeggen wat exact is hoe zij dat moeten doen, dan is er weinig ruimte meer voor het gesprek. En volgens mij is de uitkomst die je wilt, dat meer mensen weten wat voor opleiding ze kunnen kiezen en wat dat dan kan betekenen voor de regio en op wat voor manier dat kan worden vormgegeven. De SP heeft daar misschien niet zoveel vertrouwen in, maar wij hebben veel vertrouwen in die opleidingen, bedrijfsleven en overheden om daar samen over in gesprek te gaan. Maar wat wij constateren bij de opleidingen, is dat de overheid niet altijd aangehaakt is. Dit is volgens mij een heel mooi middel om ze wel aan te laten haken en juist het gesprek met elkaar te faciliteren, zodat je dit tot stand kunt laten komen.

De VOORZITTER: De heer Mastenbroek, ten slotte.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, het spijt me. Dit wordt een soort van 'wat de SP vindt'. Maar wij vinden in ieder geval niet dat wij bij *'relevante betrokkenen die op voldoende afstand staan van eventuele belanghebbende partijen'* weten waar ze over stemmen. Laat ik dat dan nog gezegd hebben.

De heer DE WIT (CDA): Nou ja, het gaat om mensen die heel veel expertise hebben, maar die bijvoorbeeld niet verbonden zijn aan de opleiding zelf. Dus die daar niks uit halen. Wij vinden dat je daar onafhankelijk naar moet kijken. Dat doen we volgens mij met heel veel dingen in dit huis, ook op het gebied van cultuur en andere portefeuilles. Daarbij is het juist belangrijk dat mensen daar op afstand naar kijken die kennis hebben van zaken. Die groepen moeten worden vastgesteld. Op het moment wij hier namen gaan aanleveren, wordt er gezegd: waarom gaan CDA en D66 daar namen voor aanleveren. Want dan krijg je juist weer dat mensen twijfelen of iemand voldoende op afstand staat.

Terwijl Gerda uitbarstte in een lofzang op de Provinciale Staten die haar wensen gestalte gaven, mengt Willem zich in het gesprek. Willem woont nog altijd op zijn veel te krappe studentenkamer in Stad. Hij werkt hard in de zorg, maar met een zeldzaam applaus en een beperkt inkomen kan hij zich geen fatsoenlijke woning veroorloven op een oververhitte woningmarkt. Waar het aanbod schaarser is dan de vraag, stijgen de prijzen voor deze fictieve Willem. Dat is niet alleen voor deze fictieve Willem zo, maar dat is ook voor echte Willems en andere Groningers. Wij willen het College een compliment maken met de grote stappen die worden gezet als het gaat om het maken van plannen voor de woningbouw. Bijvoorbeeld als wij kijken naar het Deltaplan voor het Noorden.

Tegelijkertijd weten we dat er meer moet gebeuren en dat dat soms ook vraagt om *out of the box* denken. Het CDA denkt dat we verder moeten kijken dan alleen het bouwen van nieuwe woningen. Sommige Groningers leven, nadat de kinderen het huis uit gaan of om een andere reden, ineens in een huis met veel onbenutte ruimte. Voor degenen die dat willen, moet het mogelijk zijn om een grote woning met onbenutte ruimte op te splitsen naar zelfstandige woonruimtes. Vooral in kernen en in het buitengebied zien wij daartoe mogelijkheden. We willen die route verder uitdiepen. Wij willen daar onderzoek naar om te kijken of er draagvlak voor is. Willen gemeenten dat en hoe groot is die behoefte vanuit Groningen? Daarom dienen wij de motie 'Onderzoek naar splitsing woonruimte' in.

De VOORZITTER: Die motie heeft het volgnummer 323 en draagt de logo's van het CDA, de Partij van de Arbeid, GroenLinks en de Partij voor de Dieren. Die eindigt in het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovengenoemd onderwerp,

Constaterende dat:

- het voor veel Groningers moeilijk is om een goede, betaalbare woning te vinden;
- het tekort aan woningen volgens een onderzoek van Capital Value in 2022 oploopt naar 5,3 procent van de voorraad, oftewel 10.500 woningen;
- het aantal ouderenhuishoudens de komende 10 jaar met 50% toeneemt tot 32.300;
- veel ouderen waarvan de kinderen uit huis zijn ervoor kiezen om niet te verhuizen;
- dit grotendeels komt door een gebrek aan passende en betaalbare woonruimte;
- dit voorts komt doordat ruim negentig procent van de 65+'ers in dezelfde omgeving wil blijven wonen;

Overwegende dat:

- de grote woningnood ons dwingt om 'out of the box' te denken;
- vooral het buitengebied van onze provincie te maken heeft met toenemende vergrijzing;

- het behouden van jongeren van essentieel belang is voor de leefbaarheid in dorpen en wijken het splitsen van woningen waarvan nog maar een deel van de woonruimte wordt gebruikt kan leiden tot meer ruimte voor jongeren en er tevens toe kan leiden dat ouderen langer thuis kunnen wonen;
- het voor ouderen die dit willen makkelijker moet worden om een woning op te splitsen in meerdere zelfstandige woonruimtes;
- veel ouderen niet weten hoe ze dit het beste aan kunnen pakken;
- het splitsen van woningen leidt tot een sneller en groter groeiend woningaanbod dan het enkel inzetten op nieuwbouw;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:

1. in samenwerking met Groninger gemeenten in kernen en het buitengebied te onderzoeken hoe groot de bereidheid tot het splitsen van woningen is bij inwoners met (veel) onbenutte woonruimte;
 2. tevens te onderzoeken tegen welke belemmeringen deze inwoners aanlopen en welke rol regionale overheden kunnen spelen om eventuele belemmeringen weg te nemen;
 3. de resultaten voor het einde van het jaar te presenteren aan Provinciale Staten;
- En gaan over tot de orde van de dag.'

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Betekent dit dat het CDA ook pleit voor verplichte inkwartiering in huizen waar maar twee mensen wonen die zes kamers hebben bijvoorbeeld?

De heer DE WIT (CDA): Tenzij meneer Marquart Scholtz dat zelf wil, is het antwoord 'nee'.

Over wonen gesproken: halverwege vorig jaar nam de Tweede Kamer met algemene stemmen de motie-Marijnissen/Heerma over het versnellen van de bouw en ontwikkeling van kleinschalige wooninitiatieven voor ouderen aan. Wij zien graag dat uw College de handschoen oppakt om Groningse ouderen meer keuzemogelijkheden te bieden en vaart te maken op dit dossier. Daarom dienen wij de volgende motie in, 'Kleinschalige woonvoorzieningen'.

De VOORZITTER: Deze wordt ingediend door het CDA, GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren en de ChristenUnie. De motie krijgt nummer 324 en mondt uit in het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovengenoemd onderwerp,

Constaterende dat:

- delen van onze provincie sterk vergrijzen;
- de ontwikkeling en bouw van kleinschalige zorginstellingen moeizaam verlopen;
- naar verwachting de komende jaren onvoldoende verpleeghuisplekken beschikbaar zullen zijn;

Overwegende:

- de in de Tweede Kamer op 17 september 2020 met algemene stemmen aangenomen motie-
- Marijnissen/Heerma;

Van mening zijnde dat

- Ouderen meer keuzemogelijkheden dienen te krijgen in waar zij hun laatste jaren willen doorbrengen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:

1. in samenwerking met gemeenten, woningcorporaties en zorgaanbieders voorstellen te ontwikkelen om de realisatie van kleinschalige woonvoorzieningen, zoals knarrenhopen, versneld van de grond te krijgen;
2. als provincie de taak op zich te nemen om partijen en initiatieven met elkaar te verbinden en daar waar mogelijk te faciliteren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik zal niet ingaan op het woord 'knar', want dat betekent gewoon 'taaie oude man'. Dus dat vind ik wel mooi. Maar de meervoudsvorm 'hopen' bestaat niet in het Nederlands. Het is of 'hoven' of 'hofjes'. Dus ik raad het CDA aan, deze motie te herformuleren.

De heer DE WIT (CDA): Ik ben ontzettend blij dat wij een kritisch iemand hebben die kijkt naar de taal. Voor ons is in ieder geval het belangrijkste dat mensen begrijpen waar het over gaat. Ik hoop dat meneer Marquart Scholtz onze excuses oprecht meeneemt en wij deze motie kunnen laten staan. Ik zie hem weifelend ja-knikken, dus ik ga daar van uit – waarvoor dank.

De VOORZITTER: Ik interpreteer zijn gebaar als 'hoffelijk', dus dat komt goed. De heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): 'Hoffelijk' is misschien nog wel een betere term, voorzitter.

Nadat Jonathan nog een heerlijk stukje lokaal geproduceerde kaas pakt, mengt hij zich in het gesprek. Jonathan woont in Oudeschip en er zijn grootse plannen om werkgelegenheid te stimuleren in zijn directe leefomgeving. Hoewel Jonathan te nuchter is om verandering per definitie als vooruitgang te zien, denkt hij graag mee over de voorliggende plannen. Net als het CDA-Statenfractie, en hopelijk vele andere fracties in dit huis, hoopt Jonathan dat zijn kinderen en anderen in de omgeving later de vruchten kunnen plukken van de nieuwe werkgelegenheid die deze plannen opleveren voor mensen in de regio. Daarom had hij ook enthousiast meegeleefd toen de Commissaris van de Koning het dictum van onze eerste motie voorlas. Jonathan heeft zelf ook ideeën over de toekomstige ontwikkeling van zijn regio. Hij wil vooral betrokken worden bij de plannen voordat keuzes al in cement zijn gegoten. Volgens mij is het wel duidelijk dat het voor de CDA-Statenfractie van essentieel belang is om draagvlak en lokale betrokkenheid bij de uitvoering te krijgen voor beleid. Omdat we de Groningers eerder in de processen willen betrekken, zouden wij het heel fijn vinden als het College standaard bij een voordracht waar dat van toepassing is, een communicatie- en participatieparagraaf wil toevoegen, waarin staat hoe en op welke momenten het College in gesprek wil met inwoners en andere betrokken partijen. Onze vraag is: is het College daartoe bereid?

Terwijl de aanwezige verjaardagsgasten druk hadden gesproken over regionale werkgelegenheid, lokaal geproduceerde producten, de woningmarkt en participatie, had Esther vooral geluisterd met een voorzichtige glimlach op haar gezicht. Zij was blij omdat het Rijk eindelijk extra geld had vrijgemaakt voor de jeugdzorg, waar zij zelf al jaren werkzaam in is. Ze was bovendien tevreden met de inzet van Provinciale Staten die unaniem inzet hadden gepleegd voor de Groninger gemeenten. En toch was Esther niet helemaal tevreden. De gelden van het Rijk waren immers geen structurele, maar incidentele gelden, waardoor het probleem zich de komende jaren opnieuw dreigt te herhalen. Laat mij vanaf deze plek een compliment maken aan de voltallige Staten, die gezamenlijk met mijn fractiegenoot Boonstra in de pen zijn geklommen om onze zorgen over te brengen aan het Rijk. Laten we tegelijkertijd constateren dat er geen enkele reden om niet blijvend ongerust te zijn over de financiële situatie van de Groninger gemeenten. Een mogelijke oplossing kan liggen in het opknippen van de decentrale financiering zoals de Raad voor het Openbaar Bestuur in haar rapport adviseert. Graag zou het College, net als een aantal andere partijen, zien dat het College dit advies bespreekt met de gemeenten om te kijken of dit inderdaad een deel van de oplossing zou kunnen zijn. Kan het College toezeggen, dit te kunnen bespreken met de gemeenten en de uitkomsten daarvan in het najaar terug te koppelen?

Mijn inbreng en het fictieve verjaardagsfeest van Gerda lopen langzaam richting het einde, als Jason, de broer van Gerda, eindelijk zijn opwachting maakt. Jason kwam wel vaker later dan verwacht aan bij Gerda. Maar dat kwam niet omdat hij te laat vertrok van huis. Zuchtend zei hij dat hij maar hoopte dat de N33, die tussen hen in lag, snel verdubbeld zou worden. U weet dat niet alleen voor Jason, maar voor de bereikbaarheid van een hele regio – en dus voor mijn fractie – de verdubbeling van de N33 van cruciaal belang is. Laat mij ook vandaag hierop wijzen dat het Rijk hier een verantwoordelijkheid heeft te nemen. Wij willen ook het College op het hart drukken: blijft u zich hiervoor inzetten. En mocht er al een *update* mogelijk zijn vandaag, dan heel graag.

Over infrastructuur gesproken: in de Mobiliteitswerkgroep, waar ook ons fractielid Ria Horenga deel van uitmaakt, wordt hard gewerkt aan en nagedacht over hoe de Staten een actieve rol kunnen spelen bij de besluitvormings- en beïnvloedingsprocessen rondom het BO-MIRT. Wij zien uit naar de resultaten vanuit die groep en hopen ook dat het College bereid is om die resultaten dan vervolgens ook mee te nemen in zijn Mobiliteitsprogramma.

Ten slotte: in de verte lijkt iets te gloren. De afgelopen weken leken zowaar weer zoals het vroeger was. Terwijl Groningen weer steeds meer op Groningen begint te lijken en een zonnige zomer in het verschiet ligt, zijn nog niet alle donkere wolken vervlogen. Veel van onze kleine en middelgrote ondernemers hebben tijdens de coronapandemie harde klappen opgevangen die nog altijd stevig nadreunen. Gedwongen ontslagen en faillissementen zijn voor veel van onze bedrijven nog niet uitgesloten. Laten we elkaar daarom helpen voor de lokale ondernemers, voor de lokale werkgelegenheid. 'Steun lokaal, koop lokaal'.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, ik kan het niet laten, maar de heer De Wit vraagt er weer om. Hij staat hier een statement te maken middels het kleuterrijmpje op zijn borst. Het geld was kennelijk op bij het CDA, want de mouwen zijn er niet zodat hij eruitziet als een gemankeerd schaakbord. Maar ik heb even een vraag over dit rijmpje. De windturbines: worden die ook lokaal gekocht of hoe zit dat, meneer De Wit? De grootste tien fabrikanten zitten in China, Denemarken en Zuid-Korea. Ik vraag me af welke Nederlands megawindturbines het CDA het liefst aangeschaft ziet.

De heer DE WIT (CDA): Om eerst maar even te reflecteren op het shirt en het geld. Wij hebben het meeste geld uitgegeven aan de hapjes hier, die door lokale ondernemers geproduceerd zijn. Wij vinden het veel belangrijker dat er hier aandacht voor die ondernemers dan voor het CDA. Want we zitten hier niet voor het CDA, we zitten hier voor Groningers.

En als het gaat om windturbines, dan heb ik volgens mij net een pleidooi gehouden voor kleine MKB'ers en niet voor grote windturbines. Wij zien juist dat die kleine bedrijven in onze provincie het moeilijk hebben. We vinden het belangrijk om een statement te maken om ons daarvoor in te zetten.

De heer HAZE (Groninger Belang): Groninger Belang maakt zich nog steeds ernstige zorgen over de betrokkenheid en invloed van de inwoners bij de grote maatschappelijke en landschappelijke veranderingen die in gang zijn gezet achter de diverse bestuursafel. In het afgelopen jaar zijn besluiten genomen waarbij de inwoners compleet buiten beeld zijn gebleven. Deels door de coronapandemie en deels ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten. De RES is hiervan wel het meest in het oog springende voorbeeld. De inwoners van de provincie Groningen zijn wakker geworden. Zij realiseren zich massaal dat zij buitenspel gezet zijn de afgelopen jaren, dat ze niet gehoord zijn en dat de overheid middels het Nationaal Programma RES zichzelf in staat achten het energieprobleem van Nederland te kunnen oplossen. En ja, de provincie Groningen loopt voorop. Met een bod van 5,7 terawattuur, met een uitloop nog van 0,7, moet Nederland van het gas af en Groningen aan de stekker. Uiteraard begrijpen wij dat er een alternatief moet zijn voor het Groninger gas, maar maak eerst goed gebruik van de stikstoffabriek die nog moet gaan draaien en kijk naar goede alternatieven. Samen met de PVV en Forum voor Democratie hebben wij een rapport laten opstellen door de Stichting Groene Rekenkamer. Dit hebt u digitaal tot zich kunnen nemen. Wij gaan de conclusies het liefst met u bespreken als Staten en dan ook graag in combinatie met de netwerkbeheerders. Want wij hebben uit betrouwbare bron vernomen dat zij heel duidelijk aangeven, heel veel moeite te hebben met alle terawatturen die bij elkaar opgeteld zijn – dat zijn er 55 – om in de toekomst weg te kunnen zetten op het net. We moeten natuurlijk niet gaan bouwen, windmolens laten draaien en zonneparken gaan installeren als we die energie niet kwijt kunnen. Dat is echt een punt van aandacht.

Het lijkt er nog steeds op dat de bestuurlijke en persoonlijke ambities van de bestuurders belangrijker zijn dan de wil van het volk. Wij moeten ons juist in PS blijven realiseren dat de coalitieagenda deels niet wordt gedeeld door de kiezer in de Ommelanden. Ik geef het voorbeeld maar even van het zonnepark in Finsterwolde, waar heel duidelijk geprobeerd is te kijken naar lokaal ondernemerschap en draagvlak. Dat is daar gewoon niet gelukt. Ook zij willen graag bestuurlijke en democratische vernieuwing. Waar de bestuurders lef tonen door openheid van zaken te geven en niet om weggezet te worden door een gedeputeerde, met passie en inzet, als 'schreeuwers'. Kortom, het zou een mooi streven zijn voor het komende politieke jaar en jaren om nog meer open met elkaar te communiceren en tot gedragen besluiten te komen. Maar dan wel samen met onze inwoners.

Het aansluiten van datacenters levert relatief gezien weinig werkgelegenheid op. Het zijn energieslurpers en er is een grote overcapaciteit. Voor wie doen wij dit eigenlijk? Graag een reactie van het College. De opgewekte elektriciteit wordt nu via nieuwe stations zo snel mogelijk vervoerd naar de Randstad en de industrie en de Groningers worden beloofd met een RES-industrieel landschap met panelen en stalen kolossen van meer dan 200 meter hoog. En we worden opgezaagd met de hoogste opcenten van Nederland. *Chapeau*, College, het is uw gelukt: we hebben plek 1 stevig in handen in Nederland. Daarom dienen wij de motie "Niet toepassen indexering opcenten" in, omdat wij vinden dat de baten van deze opcenten naar de verdubbeling van de N33 moeten gaan. Dit geld is nota bene ook opgebracht door de automobilist.

De VOORZITTER: De motie 325 is ingediend door Groninger Belang, de PVV, de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie, Code Oranje en Ons Groningen en eindigt in de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 7 juli 2021;

Overwegende dat:

- de opcenten in de provincie Groningen periodiek worden verhoogd conform de indexering;
 - de provincie Groningen nu al de duurste provincie is voor bezitters van motorrijtuigen;
 - mobiliteit van fundamenteel belang is voor de Groninger economie;
 - het de Groninger economie ten goede komt als de opcenten niet worden verhoogd;
- Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de indexering van de opcenten niet toe te passen en de motorrijtuigenbelasting deze periode in ieder geval niet te verhogen.

En gaan over tot de orde van de dag,

De heer MEENDERING (GroenLinks): Niet over de motie. Maar iets ervoor zei de heer Haze iets over de stroom die in onze provincie duurzaam wordt opgewekt en die naar de rest van het land gaat. Stel dat dat niet zo zou zijn en we zouden het hier allemaal lokaal en regionaal gaan gebruiken, denkt u dat er dan meer draagvlak is, ook voor wind op land?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, dat denk ik wel. Wind op land: prima. Maar u kent het standpunt van Groninger Belang: wij willen naast wat er nu in de pijplijn, geen hogere windmolens dan die 15 meter die gemaakt worden door bijvoorbeeld het bedrijf Enschede aan Zee en in Hoogezand-Sappemeer. Dat draagvlak, daar gaat het natuurlijk uiteindelijk om. We hebben bij de N33 gezien, meneer Meendering, hoe het niet moet. Ik hoop dat de bestuurders, maar ook wij als Statenleden en gemeenteraadsleden, daarvan geleerd hebben. Dat wij zien dat dat niet de juiste wijze is. Je merkt ook dat mensen zich daardoor ook heel erg overvallen voelden. En wat je met name merkt, is dat nu er meer bekend wordt over de RES – dat heeft natuurlijk met de communicatie te maken van de afgelopen anderhalf, misschien wel twee jaar – er eigenlijk veel te weinig aandacht eraan besteed is, althans voor wat betreft de fractie van Groninger Belang, om de burger er echt actief bij te betrekken. Wij snappen best dat dat ook een heel lastige is, want communicatie is heel erg lastig in haar algemeenheid. Maar als u de fractie van Groninger Belang direct vraagt naar draagvlak voor windmolens: wat ons betreft bespreekbaar. Maar draagvlak is dan ook wel meer dan 50 plus 1 procent. Dat vind ik ook wel een heel lastige. Want is het dan acceptabel als je dat 70 procent doet of bij 80 procent. Ja, daar zul je het met elkaar over moeten hebben. Maar windmolens hoger dan 15 meter, naast wat er nu in de pijplijn zit, is wat ons betreft absoluut onbespreekbaar.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Windmolens boven de 15 meter dus niet. Maar dat betekent ook dat er onvoldoende capaciteit om te voorzien in onze eigen Groninger energievoorziening. Er wordt ook gesproken over gas uit het buitenland, maar dat is ook eindig. Hoe ziet de heer Haze dan de toekomst van de energievoorziening in Groningen?

De heer HAZE (Groninger Belang): Als u nog een ogenblikje hebt, dan kom ik daar in mijn betoog nog op terug.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Mijn fractie is ook ter ore gekomen dat het draagvlak voor windmolens lager dan de hoogte die u noemt, ook zeer tanende is. Als dat ook het geval is, want dan, Groninger Belang?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, ik hoor eigenlijk dezelfde vraag als die de heer Meendering ook stelt. Want hoe ga je dan je energie opwekken? Maar ik kom daar zo op terug.

Natuurlijk begrijpen wij – daar kom ik er al op, meneer Meendering – dat er uiteindelijk wel besluiten genomen moeten worden en dat het ook onmogelijk is om iedereen tevreden te stellen. Wij roepen het College van GS op, maar onszelf en de collega's van de PS, om nog harder te werken aan participatie, communicatie en open besluitvorming. Het vertrouwen in de politiek is al voor velen gedaald tot het nulpunt. In Groningen is het vertrouwen al helemaal zoek – daar vertel ik u niks nieuws mee.

Hiermee maak ik een bruggetje naar de Omgevingsvisie, maar ik kom straks terug, meneer Van Kesteren en meneer Meendering, op uw vraag. Wij vinden dat er meer zeggenschap naar de gemeenten dient te gaan. Overleg met de provincie: dat wel. Maar een van de redenen om gemeenten op te schalen, was om de gemeenten meer *body* te geven, om meer expertise op gemeentelijk niveau te krijgen en personeel en ervaring vast te kunnen houden. Dus minder provincie en meer gemeenten.

Het Nationaal Programma Groningen kan alleen maar slagen als het schadeherstel en het versterkingsprogramma randvoorwaardelijk hand in hand gaan. We kunnen de conclusie wel trekken dat dat nog steeds niet goed gaat. Als deskundige en dossierkenner als Susan Top van het Gasberaad uit arren moede het hoofd al in de schoot legt – de heer Mastenbroek refereerde daar ook al aan – dan weten we ongeveer wel hoe laat het is: veel te laat. Wij blijven onze zorgen uiten over de fysieke en psychologische schade waar een deel van de aardbevingsgedupeerden aan blootgesteld wordt. Het NPG moet een plus op de versterking zijn – ik herhaal het nog maar eens. En voor de verbetering van de Brede Welvaart van Groningen en de Groningers. Even ter herinnering: het betreft

een startkapitaal – ik noem het nog maar eens even. Dus goed dat er een nulmeting is geweest. Complimenten daarvoor. Maar het mag niet zo zijn, omdat er bij BZK een asociaal beleid gevoerd wordt ten aanzien van de verdeling van het Gemeentefonds, dat het geld van het NPG gebruikt wordt voor de uitvoering van het bestaande beleid. Dat hier enige overlapping in zit, begrijpen wij. Wij wijzen ook nog maar eens op het zwaluwstaarten met andere gebiedsfondsen. Is hier al een overzicht van aan te leveren? Ik heb die vraag al eerder gesteld, ik zou daar graag een reactie op willen krijgen van het College.

Wij herhalen nog maar eens, meneer Meendering en meneer Van Kesteren, dat wij voor wind op zee zijn. Daar tussen de 1.000 en 1.500 molens willen neerzetten is prima, maar maak het er dan tussen de 1.100 en 1.600 van en laat het landschap in Nederland verder met rust. Dan hebben we extra energieopbrengsten. Daarmee hoop ik deels – want ik ben geen techneut – antwoord te hebben gegeven op uw vraag.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, dan zou ik de heer Haze willen vragen: zee is geen landschap?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ik ken een verhaal van iemand die geprobeerd heeft over water te lopen. Zee is uiteraard ook landschap. Maar ik denk wel, meneer Van Kesteren, dat we moeten kijken waar het minste last ervan hebben. De energie moet ergens vandaan komen. Ik weet het wel: u bent voorstander van kernenergie – want dat gaat uw volgende vraag worden, want ik ken u langer dan vandaag – maar daar zijn wij geen voorstander van. Wij zijn wel voor een heel goede energiemix, waarbij naar alle alternatieven gekeken moet worden. Want de ontwikkelingen staan natuurlijk niet stil. Die ontwikkelingen gaan maar door en gaan maar door. Wat we nu doen met zonneparken en windmolens, is natuurlijk eigenlijk een tijdelijke oplossing – tenminste, zo kijk ik ertegenaan.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Groninger Belang wil naar alle alternatieven kijken, behalve thorium of kernenergie. Begrijp ik dat goed?

De heer HAZE (Groninger Belang): Nou, laat ik het anders stellen. Als de ontwikkeling van thoriumcentrales en kerncentrales een positieve wending krijgt ten aanzien van veiligheid, dan sluit ik niet uit voor in de toekomst dat wij daar wellicht met andere ogen naar gaan kijken. Maar daar moet je wel voor openstaan en dat staan wij zeker.

De VOORZITTER: Ten slotte de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, dan begrijp ik goed – en dan moet u het maar bevestigen of niet – dat het kwartje bij Groninger Belang altijd wat later valt. Net als bij de windmolens in Groningen: daar waren we in het begin ook allemaal voor en nu weer tegen. Nou, dat kwartje valt dus later bij Groninger Belang? Verdiept Groninger Belang zich ook in die nieuwe ontwikkelingen die er echt wel zijn?

De heer HAZE (Groninger Belang): De heer Van Kesteren van de PVV heeft het woord 'thoriumcentrales' altijd voor in zijn mond liggen. Ik heb begrepen dat de eerste echte ontwikkelingen voor een goed draaiende thoriumcentrale niet eerder kunnen plaatsvinden dan in 2050. Volgens mij moeten we er tot die tijd wel voor zorgen dat we in ieder geval zorgen dat we voldoende energie hebben. En willen we van het gas af, dan zullen er alternatieven moeten zijn.

De heer MASTENBROEK (SP): Het is misschien een beetje een overbodige vraag, nu de heer Haze al heeft aangegeven overal voor open te staan. Maar staat de fractie van Groninger Belang ook open voor een provinciaal energiebedrijf?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ik vind het een zeer interessante gedachte, meneer Mastenbroek – zeker. Omdat ik denk dat als je dit eigen beheer houdt, je daar de financiële revenuen van zou kunnen plukken. Als je aan het stuur wilt zitten van je eigen energiebedrijf, kun je ook gaan kijken waar je wel en waar je niet in wilt gaan investeren en dat wellicht beter af kunt stemmen op het regionaal maar ook lokaal beleid van de gemeenten. Ik denk dat dat niet alleen voor de fractie van Groninger Belang geldt. Meneer Van Kesteren legt mij in de mond dat wij overal voor openstaan en Groninger Belang altijd voor windmolens hoger dan 200 meter is geweest. Ik weet niet waar hij dat vandaan heeft, want dat is echt onzin. Volgens mij hebben wij daar juist altijd tegen geageerd.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Windmolens.

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, volgens mij hebben wij er altijd tegen geageerd, omdat wij tegen windmolens op land zijn, maar wel voor wind op zee. Daar komen we ook niet op terug, want dat vinden wij nog steeds. Maar ik denk dat je in de hele scope van de energietransitie op voorhand niks moet uitsluiten. Want volgens mij trap je dan in een valkuil waar wij als Statenleden niet in moeten trappen. Wij zijn geen technuten met elkaar. In die zin zijn wij een lekenbestuur en dat weten we ook allemaal wel. Alleen, politiek zie je vaak dat er een wat andere richting aan wordt gegeven. Dat mag natuurlijk ook gewoon, want daarin onderscheiden wij ons in.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ik hoorde de heer Haze zeggen dat een thoriumcentrale pas in 2050 gerealiseerd kan zijn. Dat zal eerder zijn: tegen die tijd hebben we waarschijnlijk kernfusie al redelijk onder controle. Maar hoe kijkt Groninger Belang aan tegen het gebruik van aardgas? En dat niet per definitie uit de Groningse bodem, maar naar aardgas in het algemeen?

De heer HAZE (Groninger Belang): We zien natuurlijk een heel bijzondere ontwikkeling dat ze in Duitsland aan het gas gaan en wij van het gas af gaan. Maar dat ze in Duitsland aan het gas gaan, daar was heel veel commentaar op en onbegrip voor, terwijl ik denk: wij gaan van het Groninger gas af omdat wij hier een probleem hebben diep in de grond. Dat is natuurlijk een heel andere aanleiding om te stoppen met gas. De stikstofcentrale Zuidbroek wordt natuurlijk niet voor niks gebouwd, om van hoog- naar laagcalorisch gas te kunnen gaan. Wat mij betreft bouwen ze er nog een naast. Want gas, hoe je het wendt of keert, is natuurlijk gewoon een hartstikke schoon product. Alleen, niet met Gronings gas. Dus als we met Russisch gas of met Noors gas ook tijdelijk, maar wel binnen die energiemix, een oplossing kunnen vinden voor het energieprobleem, dan staan wij daar zeker voor open.

Ik was gebleven bij de 1.100 tot 1.600 windmolens op zee. Als je er 100 of 150 bij bouwt, dan heb je het probleem van Nederland wellicht ook opgelost – in ieder geval op dat vlak. Wat ons betreft is Nederland te klein om aan het Klimaatakkoord te kunnen voldoen. Ook daar moeten we echt Europees gaan kijken.

De heer GERRITS (D66): Het voldoen aan het Klimaatakkoord heeft toch niet te maken met de schaal, maar toch met de mogelijkheden die je hebt? We zijn een van de rijkste en meest technologische geschoolde landen van de hele wereld. Waarom zouden wij die technieken niet kunnen uitvinden? Omdat we klein zijn?

De heer HAZE (Groninger Belang): Te klein qua oppervlakte, bedoel ik, meneer Gerrits. Want wil je voldoen aan de 55 terawattuur waar nu op ingeschreven is in de RES, dan betekent dat je Nederland dus gewoon moet volzetten met windmolens en zonneparken. Want anders ga je dat niet redden. In die zin vind ik de landschappelijke invloed van de RES op Nederland in verhouding tot de oppervlakte te groot. Daarmee verrommelen we. En volgens mij is dat niet nodig, als we wat breder durven te kijken ook in internationaal verband.

De heer GERRITS (D66): Is het niet veel eerlijker om te zeggen dat dat een keuze is die Groninger Belang maakt, in plaats van het constateren van een feit?

De heer HAZE (Groninger Belang): Nee, dan heeft de heer Gerrits mij niet goed beluisterd. Want dat er wat aan het Klimaatakkoord moet gebeuren, daar zijn wij voorstander van. Wij zijn ook voor wind op zee, maar zet daar een paar extra molens neer. Maar kijk ook in Europees verband wat je kunt doen. Nederland is qua oppervlakte zo ongelooflijk klein. Als wij alles van die 55 terawattuur op land zouden zetten, dan wordt Nederland bijna een industrieel landschap. En daar zijn wij tegen. Voor de energiemix en voor wind op zee, maar niet ten kosten van het verrommelen van het landschap.

De VOORZITTER: De heer Gerrits, ten slotte.

De heer GERRITS (D66): Ik houd vol dat het een keuze is en ik denk ook dat de heer Haze overdrijft. Maar we zijn het niet eens.

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, dat kan.

Bouw zonneparken bij afnemers, de industrie dus. Maar laat vruchtbare landbouwgrond met rust. Bouw ze langs spoorwegen, snelwegen, op bedrijfspanden. Maar laat ons cultuurhistorisch landschap met rust. Dat geldt uiteraard ook voor Schiermonnikoog. Het geld mag geen probleem zijn

gezien de hoeveelheid subsidie die beschikbaar is. Leg omwille van ons Werelderfgoed de Wadden de oostvariant aan, in goed overleg met alle betrokkenen.

De dijkgraaf van Waterschap Aa en Hunze, voormalig burgemeester van Slochteren en derhalve ervaringsdeskundige in het aardbevingsdossier, moet nu met 150 miljoen *in the pocket* de schrijnende gevallen oplossen. Blijkbaar geeft de invulling van de functie van dijkgraaf voldoende ruimte om dit klusje er 'even' bij te doen – enigszins verbazingwekkend. Wij wensen hem daar wel veel succes en dat er maar snel zichtbare resultaten geboekt mogen worden. Overigens is dit wel hetzelfde waterschap dat vier windmolens op onze Dollarddijk wil zetten. De sensitiviteit van een brok graniet en in die zin niet echt hoopgevend voor de toekomst.

Ook wij maken ons zorgen over het stikstofprobleem en hoe het wordt aangepakt. Hoe kijkt GS aan tegen de gebiedsgerichte aanpak, zoals wordt geadviseerd door het Planbureau voor de Leefomgeving? Graag een reactie.

Ondanks dat we zien dat er hard wordt gewerkt aan Ring-Zuid, blijven wij onze zorgen uitspreken over de uiteindelijke financiële afwikkeling hiervan. Want de eindafrekening moet nog komen en de provincie is financieel verantwoordelijk. Het feit dat Ring-Zuid een groot deel van het regiobudget RSP heeft aangetast ten koste van de N33, baart ons ernstige zorgen. Er worden miljoenen geïnvesteerd in de economie: in de Eemshaven, in de uitbreiding Oostpolder et cetera, et cetera en het gebied is niet fatsoenlijk bereikbaar. Een foute prioritering wat ons betreft. Wat Groninger Belang betreft gaat het geld dat niet nodig is voor het stamkapitaal, volgens de gedeputeerde nu zo'n 22 miljoen, direct naar de verdubbeling van de N33: afspraak is afspraak. Daarvoor dienen wij onze tweede motie in: 'Financiële ruimte naar verdubbeling N33'.

De VOORZITTER: Dat is een motie die is ingediend door Groninger Belang, de PVV, de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie, Code Oranje en Ons Groningen. Het volgnummer is 326 en de motie eindigt in de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 7 juli 2021;

Overwegende dat:

- de gedeputeerde in de commissievergadering heeft aangegeven dat er ruim 20 miljoen euro beschikbaar is vanuit het stamkapitaal;
- deze beschikbare gelden ten goede moeten komen aan de inwoners van de provincie Groningen;
- er lopende afspraken met gemeenten en andere stakeholders zijn, aangaande de verdubbeling van de N33 richting Appingedam, die nagekomen moeten worden;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op:

1. deze beschikbare financiële ruimte over te hevelen naar het project verdubbeling van N33 richting Appingedam;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Die 20 miljoen is niet genoeg om de plannen die er zijn voor de N33, uit te voeren. Waar zou de rest van het geld vandaan moeten komen?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ik heb geen idee, daar kan ik u geen antwoord op geven. Volgens mij – maar dat doe ik even uit mijn hoofd – is er in eerste instantie 16 miljoen onttrokken en dekt deze 20 miljoen wel de lading om de N33 te kunnen verdubbelen. Maar u mag mij corrigeren als ik het fout zeg. Het is niet correct? Ik zie al mensen kijken. Ja, dat kan. Dan ben ik daar niet goed over geïnformeerd. Ik kan u daar geen antwoord op geven. Maar het lijkt mij wel dat je daarmee ook richting de gemeenten in ieder geval een duidelijk signaal afgeeft dat het probleem serieus aangepakt wordt.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Mijn verwachting was dat de heer Haze zou zeggen dat ook het Rijk een bijdrage moet leveren. Dat is in ieder geval wat de Staten hier vinden. Zou het in dat geval, dat je ook van het Rijk een bijdrage vraagt, niet verstandiger zijn om in die onderhandeling te besluiten welke bijdrage wij als provincie op tafel leggen?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, ik kan me herinneren dat we deze zelfde discussie met de fractievoorzitter van Groninger Belang gevoerd hebben. Uiteraard, alles helpt – dat moge duidelijk zijn. Uiteindelijk gaat het natuurlijk om het doel en het doel is het verdubbelen van de N33. Dat is ook het liefst het perspectief, met name naar de gemeenten maar ook richting Groningen Seaports en de ontwikkelingen in de Oostpolder, zodat er het liefst zo snel mogelijk in ieder geval duidelijkheid over komt. Voor de rest ben ik het met u eens, meneer Geijtenbeek.

Het nieuwe bestuurlijke akkoord voor de versterkingsoperatie met een bedrag van 1,5 miljard, waarvan 70 miljoen naar de organisaties en gemeenten gaat, klinkt heel mooi. Echter is het wel zo dat PS en de raden continu voor voldongen feiten worden gesteld. Het democratische gehalte binnen de hele bestuurlijke spaghetti die al opgetuigd is, blijft disputabel en verdient aandacht. Wij zijn nog steeds voor het eenloketprincipe en wel als een pilot voor nieuwe gevallen om mee te starten. Die motie van Groninger Belang heeft het niet gered en dus gaan we door met steeds het ophalen van de brei in *batches* enzovoort, enzovoort. Ik verwijs nogmaals naar het opstappen van Susan Top. Omdat er vanaf het begin niet openlijk is gecommuniceerd, zitten we nu en voor de komende jaren met een bureaucratisch monster dat, zeker als we straks terug gaan rekenen, zijn weerga niet kent. Er gebeuren op dorpsniveau best heel goede dingen. Maar het blijft één grote loterij. Als je geluk hebt en je goed gebekt bent, heb je kans en anders ben je kansloos. Kom maar op met de wet-Beckerman. De fractievoorzitter van de SP refereerde daar ook al aan. Heeft GS inzicht in wat er tot nu toe allemaal al uitgegeven is in het aardbevingsdossier? In 2019 zaten we ongeveer op 5 miljard. Gedeeld door 26.000 woningen die versterkt moeten worden, was toen al twee ton per woning. En we hadden allang klaar moeten zijn. En waarom staan bijvoorbeeld de aardbevingsmeters van het KNMI in de Eemshaven uit? Waarom duurt het maanden om deze te heractiveren? Daar zou ik ook graag een reactie op willen hebben.

Het duurt langer om de gaskranen dicht te draaien. Gezien de snelheid waarmee een en ander besloten is, begrijpen we dit wel. Echter was dit wel te voorzien. Dit past in het beeld dat de Groningers hebben bij de NAM, Shell en de Nederlandse overheid: er iedere keer op terugkomen en tijdens de wedstrijd de spelregels aanpassen. Stuitend en wij wijken geen centimeter op dat standpunt. Dit dossier is bijna voor niemand meer te overzien. Verdeel en heers, geef het volk brood en spelen – of subsidie en NPG. Het is een verdienmodel geworden, goed voor de regionale economie – dat zal ik niet ontkennen – maar voor de echte gedupeerden een juridisch drama. Ook vragen wij aandacht voor de zoutwinning en de gestapelde mijnbouw.

Ik kom tot een einde. En wij vragen ook aandacht voor democratische vernieuwing. Of zoals Renske Leijten in de Tweede Kamer zei – en ik citeer haar: “Ik wil het niet hebben over macht en tegenmacht, het gaat om ‘medemacht’.” En daar sluit de fractie van Groninger Belang zich graag bij aan. Natuurlijk zijn er ook dingen die gewoon heel goed gaan. Maar omwille van de tijd ga ik daar verder niet op in. Nee, dat is een grap, ik had het zelf opgeschreven. Als je een grap opschrijft, komt die meestal niet over. Ik heb nog een paar korte puntjes, omdat ik graag ook positief wil eindigen. Er gebeurt veel op het gebied van natuurontwikkeling en recreatie. Niks mis mee, maar het mag niet meer nog ten koste gaan van vruchtbare landbouwgrond. De ecologische verbindingen liggen er mooi bij. Fietsen is het nieuwe woord. Ook best oké: Nederland fietsland. Met tientallen miljoenen liever eerst de verdubbeling van de N33 en verdubbeling van de economische ontwikkeling dan verdubbeling van fietspaden.

De gezamenlijke brieven van gemeenten en provincie inzake de jeugdzorg en het Gemeentefonds kunnen absoluut op onze instemming rekenen. Blauwestad gaat als de brandweer. Niet een directe verdienste van het College, maar wel een mooie constatering. Ook de investeringen in de directe omgeving – en dat is wel weer een verdienste van dit College – kan op onze instemming. De inspanningen die dit College doet in samenspraak met de middelbare scholen om tot een goede afstemming te komen voor de praktische opleidingen, vinden wij goed. Wat is er mis met de LTS en met de huishoudschool? Maar daar zijn al meerdere woorden over gesproken.

De aanpak van ESD kan onze instemming verdienen. Daar zijn we ook wel tevreden over, want daar worden ook meters gemaakt. Groninger Belang vindt ook dat cultuur het cement van de samenleving is. Wij vinden wel dat dat voor alle lagen van de bevolking beschikbaar moet zijn. En, als laatste, zijn wij content met het gezamenlijke Deltaplan voor het Noorden, voor Noord-Nederland. De Lelylijn mag er wat ons betreft zo spoedig mogelijk komen, maar we maken ons wel zorgen – dat heb ik eerder ook al in de vraagstelling aan de heer Roemers – over waar al deze woningen moeten komen. Wij pleiten voor inbreiding en eventueel in de steden hoogbouw.

De heer BENNEMA (VVD): Ik kom nog even op een punt terug aangaande datacenters. Die worden direct aan de RES gekoppeld. Ik snap die koppeling niet. Want het kan toch ook van zee komen, de energie, het kan uit een centrale komen. Waarom moet het speciaal uit de RES?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, ik denk dat het wel een combinatie is. Want mijn vraagstelling is ook: waar doen we het precies voor? Want als je 1.500 windmolens op zee neerzet die je aansluit op industrie, dan vergroen je de industrie wel. Maar als je gaat kijken wat de impact van de investering is ten opzichte van de werkgelegenheid en de hoeveelheid energie die die datacenters nemen, plus daarbij opgeteld de overcapaciteit die er nu al is, dan is het helemaal niet nodig om nieuwe

datacenters te bouwen. Tenminste, niet voorlopig. Dus dan zetten wij onze vraagtekens daarbij. Je zou namelijk met de energie die van zee komt, ook je inwoners kunnen helpen door geen wind meer op land neer te zetten, maar door een honderd of tweehonderd van die molens te oormerken als zijnde bedoeld als energieleverancier voor inwoners en niet voor de industrie.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, we kunnen allerlei dingen oormerken voor elektrische fietsen of auto's, maar ik wilde die kant op. Waar ik mee blijf zetten, is een aanname. Het verhaal klinkt heel logisch, maar het klopt niet. Datacenters zijn veel efficiënter voor allerlei lokale opslag en lokale computers. Als je dat dus niet centraliseert, gebruik je meer energie. Is u dat bekend?

De heer HAZE (Groninger Belang): Als je 70 tot 80 procent overcapaciteit hebt, dan hoef je toch geen nieuwe datacenters te bouwen? Wij zijn nu datacenters aan het neerzetten die internationaal gebruikt gaan worden, terwijl de inwoners van Groningen er last van hebben.

De VOORZITTER: De heer Bennema, ten slotte.

De heer BENNEMA (VVD): Als die capaciteit niet benodigd zou zijn, zou het niet gebouwd worden. Het is alleen de vraag waar je het bouwt. Maar die energie is ergens nodig. Dus dat punt kan ik niet volgen.

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, dat kan. Ik heb geen vraag gehoord.

De heer DE WIT (CDA): Ik heb een vraag aan de heer Haze over een heel ander onderwerp. Hij had het over geen macht en tegenmacht, maar ook medemacht. We hebben binnenkort de tweedaagse op 25 en 26 augustus. Is het een idee om het er dan eens over te hebben? Ik weet niet of het in het programma past. Mocht dat niet zo zijn, dan kan het ook buiten het formele programma. Maar volgens mij is het wel een mooi punt om over door te denken en er rustig de tijd voor te nemen.

De heer HAZE (Groninger Belang): Eigenlijk heb ik daar niks aan toe te voegen. De uitnodiging wordt graag aangenomen.

De heer ZWART (PvdN): Vanmorgen stond in de krant dat er op de Noordzee 5.000 windturbines staan. De verwachting is dat er tot 2050 25 keer zoveel nodig zijn. Ziet de heer Haze dat gebeuren? Ziet de heer Haze een andere oplossing? Waar wil Groninger Belang over spreken dienaangaande?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ja, ik begrijp de vraagstelling niet zo heel erg goed. Wat wij volgens mij in Nederland, en in Groningen in het bijzonder, moeten doen, is het opwekken van alternatieve energie, willen wij nog steeds stroom hebben. Dus ik begrijp uw vraag niet helemaal ten aanzien van al die windmolens die daar gebouwd worden. Want daar profiteert de Groninger niet van mee. Volgens mij worden die windmolens gebouwd en dan gaat die grote kabelgoot wat ons betreft langs de oostkant van Schiermonnikoog. Die worden volgens mij niet aangesloten voor de particulier in Groningen.

De heer ZWART (PvdN): Nee, waar het om gaat is dat er 5.000 windmolens op dit moment op de Noordzee staan. Tot 2050 zijn er 25 tot 30 keer zoveel nodig. Dan praat je over 150.000 windmolens op de Noordzee, waar wij ook graag de schepen willen laten varen. Dat gaat een probleem geven. Ik wil ze ook niet alle 150.000 op het land. Voorziet Groninger Belang alternatieve vormen daarin?

De heer HAZE (Groninger Belang): Ik kan mij bijna niet voorstellen dat wij voor de energievoorziening van Nederland 150.000 windmolens nodig hebben om daaraan te kunnen voldoen. Ik zou die cijfers dan heel graag van de heer Zwart willen zien. Die cijfers zijn mij niet bekend. Maar ik gaf volgens mij in mijn betoog ook al aan, in het debatje dat ik even met D66 had, dat Nederland qua oppervlakte te klein is om aan die energiebehoefte te kunnen voldoen. Dus vind ik ook dat wij in Europees verband moeten kijken of wij ook niet veel meer samenwerking kunnen krijgen. De hoogvlakte van Spanje is bijvoorbeeld weleens genoemd. Nou weet ik wel dat je dan internationaal de discussie kunt krijgen over *'not in my backyard'*. Maar ik denk dat er veel meer Europese samenhang gezocht moet worden voor het oplossen van het klimaatprobleem in Europa en in de wereld.

De heer GERRITS (D66): Ik zou willen beginnen met iets te zeggen over de aanslag op Peter R. de Vries. Door die aanslag is zijn leven in gevaar. Wij hopen dat hij daardoorheen komt. Maar daarmee is

ook de rechtsstaat in gevaar. Amsterdam lijkt hier soms ver weg, maar ik denk dat het goed is om ook hier te zeggen dat we met z'n allen ervoor moeten zorgen dat die rechtsstaat intact blijft en dat het recht ook door ons wordt gehandhaafd: *je maintiendrai* – ik zal handhaven. Dat we dat hier ook met z'n allen doen.

Nog één ander ding. Er staan op dit moment heel veel boeren voor het provinciehuis in Assen en die hadden ook hier kunnen staan. Ze hebben hier al een keer gestaan. Ik vind dat het hoog tijd wordt dat we echt met elkaar het gesprek kunnen aangaan hoe de toekomst van de landbouw eruitziet, hoe ook de toekomst van onze voedselvoorziening eruitziet en hoe de toekomst van onze natuur eruitziet. Dus ik leg niet onmiddellijk de koppeling met: 'o, wij moeten woningen gaan bouwen'. Nee, we moeten perspectief vinden voor de boeren en voor de natuur. Dat moeten we samen doen op basis van het gemeenschappelijk besef dat het goed moet gaan met de natuur, maar ook goed moet gaan met de boeren. Daarvoor hebben we ook vanuit de provincie een model nodig dat sterk leunt op participatie. Daar is net al even over gesproken en dat is waar we het tijdens die tweedaagse verder over kunnen hebben. Dat is hartstikke nodig, want ook verderop in onze provincie kunnen we met elkaar praten over de energievoorziening. En dan gaat het echt niet alleen maar over windmolens. Je kunt ook gaan praten over het gebruikmaken van oppervlaktewater voor de winning van warmte. Dat kan ook op allerlei manieren niet vanuit Rijkswaterstaat vanwege beperkingen rond oppervlaktewater. Hoe ga je met elkaar, ook met lokale gemeenschappen en met burgerfora, aan de slag voor je energievoorziening en het daarbij afscheid nemen van fossiel? Want we gaan met elkaar te makkelijk over op dat er gas gestookt moet worden of dat toch niet met windmolens kan. We hebben het vooral over het 'niet'. Ik zou heel graag met onze burgers, met onze boeren, met onze werkgevers en met onze werknemers willen praten over hoe we dit samen oplossen. En dat kan: we laten het op heel veel plekken al zien. We moeten er alleen beter beleid van maken. We willen dat, maar we moeten het ook gaan uitvoeren. Laten we het daar maar eens grondig met elkaar over gaan hebben.

De VOORZITTER: Voordat u verdergaat met uw betoog, zie ik dat de heer Pestman en de heer Marquart Scholtz hun armen opgestoken hebben. Ik heb een beetje als gewoonte in dit debat ontwikkeld om even de sprekers hun betoog op gang te laten komen. Ik heb dit beleefd als twee prealabele opmerkingen. Als u daar onmiddellijk op wilt reageren, kan dit. Maar misschien is het goed om even te wachten totdat de heer Gerrits goed op stoom is. Zullen we dat doen? De heer Gerrits.

De heer GERRITS (D66): We zijn nu halverwege deze zittingsperiode. Ik wil nu nadrukkelijk geen balans opmaken, want we hebben immers nog een weg te gaan. Wat ik wel wil memoreren, is de afstand die we inmiddels hebben afgelegd. Om een paar belangrijke voorbeelden te noemen: de start van het Nationaal Programma Groningen, het bereiken van een bestuursakkoord met het Rijk, het kunnen benutten van het Just Transition Fund en de inzet van de noordelijke lobby onder andere voor het Deltaplan voor het Noorden. Diverse uitvoeringsprogramma's, zoals rondom de fiets, maken de resultaten beschikbaar voor onze inwoners. Dat is misschien ook een opmerking naar de vertegenwoordiger van de SP dat er niet elk jaar beleidsintenties van een dergelijke omvang worden gedebiteerd. Dat zouden we immers niet aankunnen, we hebben het al druk genoeg met wat we inmiddels hebben ingezet.

De inzet van dit College in de Kadernota als het gaat om welvaart en welzijn, werkgelegenheid, economie en innovatie en ook duurzaamheid, past bij de lijn die zo herkenbaar is ingezet. D66 is ervan overtuigd dat juist deze beleidslijn bepalend gaat zijn voor de toekomst van onze provincie. De beleidslijn in deze vier jaren is ook een continue uitnodiging aan de noordelijke provincies, de gemeenten en andere partners om samen vorm te geven aan het nieuwe Groningen. We constateren dat deze uitnodiging is aangenomen, we zijn goed op weg. Zonder meer bemoedigend is de groei in werkgelegenheid en de groei in de behoefte aan nieuwe woningen in de voormalige krimpgebieden. Dat is overigens een andere benadering dan het benaderen van het tekort en de stijgende prijzen – noem maar op. Ik memoreer maar even onze voormalige collega Gert Engelen die ook verguld in de publiciteit kwam met dat hij eindelijk weer een woningprogramma in Oldambt kon neerzetten en dat hij dat als een van de hoogtepunten in zijn carrière als wethouder daar nu ervaart. Dat is denk een mijlpaal. Het is goed voor het financiële resultaat van de provincie én de gemeenten – zie Blauwestad – maar nog belangrijk is het perspectief voor de toekomst en het draagvlak voor voorzieningen in alle delen van onze provincie.

Naast economische groei en leefbaarheid hebben we onze verantwoordelijkheid voor het klimaat en het milieu. Belangrijk onderdeel daarvan is de bevordering van de circulaire economie. Het hoogwaardige hergebruik van materialen, duurzame waterwinning en hernieuwbare energiebronnen zijn enkele kenmerken van deze circulaire economie. De afgelopen jaren toont de provincie zich als een organisatie van 'geen woorden maar daden'. Chemport, het Schone Noorden, circulair bouwen op

De Suikerzijde en begin juni een complete weg van bioasfalt tussen Siddeburen en Wagenborgen zijn voorbeelden van goed beleid in de provincie Groningen. Wel voorbeelden die enigszins verspreid zijn over de sectoren. Het zijn afzonderlijke projecten in een verschillend tempo. Daarom wil D66 het College uitdagen om circulariteit duidelijker en integraler als thema te communiceren en daarmee Groningen ook op dit terrein goed op de kaart te zetten. Groningen verdient het dat alle sectoren en regio's goed weten welke economische kansen en milieuwinst circulariteit biedt. Hoe staat GS tegenover een dergelijke uitdaging?

De coronacrisis heeft op onderdelen gezorgd voor enige vertraging van de uitvoering van onze doelstellingen. We hopen dat we vanaf nu weer volle bak vooruitkunnen. We blijven waakzaam en we geven prioriteit aan het welzijn en de gezondheid van onze inwoners. Samen vormgeven aan Groningen is ook het zoeken van verbeteringen in de uitvoering van ons programma. Samen met GroenLinks, het CDA en de ChristenUnie dienen wij moties in, die over de volgende onderwerpen gaan. We stellen samen met GroenLinks voor om in een vierjaarlijks overzicht van de reserves en voorzieningen te maken die ons de mogelijkheid geeft om de sturen op de allocatie van middelen, afgezet tegen de verplichtingen waarvoor deze reserves en voorzieningen worden aangehouden. GroenLinks heeft deze motie ingediend.

Het aanbod van werk en de bijbehorende carrièrekansen groeien in onze provincie. Tegelijkertijd stemmen we met onze partners de opleidingen af op deze groeikansen, zodat Groningers kunnen profiteren van de nieuwe banen in de bedrijven en op tijd medewerkers kunnen aantrekken met de juiste opleiding. We willen bevorderen dat onze inwoners voor opleidingen kiezen met daarbij de actuele informatie over de baankansen die bij die opleidingen horen. Daar willen we meer over communiceren en daar heeft het CDA een motie over ingediend. In de uitvoering van deze motie kan de SER Noord-Nederland overigens wat ons betreft een rol spelen als samenwerkingsverband van sociale partners. Dit is even een concretere invulling van wat misschien ook vanuit de SP werd gevraagd. Het kan nooit een kringgesprek zijn tijdens de Staten, hè? Dat is af en toe jammer.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Vindt D66 ook niet dat de beschouwing over de circulaire economie niet eenzijdig wordt benaderd door D66? Men heeft het over economische kansen, maar alleen maar als deze in de pas lopen van wat D66 onder 'duurzaam' verstaat. Kunt u dat eens nader verklaren waarom andere inzichten, die ook heel innovatief kunnen zijn, daar niet voor in aanmerking komen?

De heer GERRITS (D66): Vanuit de beperkte fantasie van de heer Van Kesteren komt hij tot een heel beperkte vraagstelling aan D66. Wij kijken juist heel breed naar wat de provincie Groningen nu al doet – dat is gewoon feitelijk constateren. We proberen daar een vorm aan te geven die ons beter op de kaart zet ten aanzien van circulariteit. Dat heb ik gezegd.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, D66 is altijd heel goed in het stigmatiseren van tegenstanders van hun standpunten. Maar ik wil toch even onder de aandacht brengen dat de brede inzichten van de energietransitie bij D66 heel beperkt zijn, omdat daar andere vormen van energie – zoals schoon, betaalbaar en haalbaar gas en ook de energietransitie met betrekking tot kernenergie – gewoon helemaal onbespreekbaar zijn. Dus wie heeft het nou over 'beperkt'?

De heer GERRITS (D66): Energietransitie is een ander onderwerp dan circulariteit. Circulariteit heeft te maken met het hergebruik van grondstoffen en het niet-vervuilen van de je omgeving met de dingen die je hebt gedaan. Energietransitie is afscheid nemen van fossiele brandstoffen en overgaan tot hernieuwbare energie. Misschien haalt u dat door elkaar.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan wil ik D66 er ook op wijzen dat de plaatsing van windmolens en zonnepanelen één grote chemische afvalbelt wordt van niet-recyclebare grondstoffen. Is D66 dat ook bekend? Verdiept D66 zich er weleens in dat men bezig is met het creëren van een enorme chemische vuilnisbelt in onze provincie?

De heer GERRITS (D66): Het is denk ik juist nodig dat de heer Van Kesteren zich verdiept in de herbruikbaarheid van de materialen waaruit bijvoorbeeld zonnepanelen zijn opgebouwd. Die zijn op dit moment overigens voor 95 procent herbruikbaar. Dat is een hoger percentage dan veel andere dingen die we in ons dagelijks leven gebruiken. U gebruikt vaker dit voorbeeld. Dit een fout voorbeeld en dat is onjuist.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan zijn we het niet met elkaar eens.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ik hoorde volgens mij de heer Gerrits er wel aan refereren dat de energietransitie een kenmerk is van circulair. Dus hoe ziet de fractie van D66 dat dan precies?

De heer GERRITS (D66): Nou, als die windmolen draait, levert hij stroom op zonder dat er CO₂-uitstoot plaatsvindt. Door de opwekking van die stroom warmt de aarde niet op. Daardoor kun je dat volhouden, terwijl door fossiele energie de aarde uiteindelijk opwarmt. En dat zal voor onze kleinkinderen een heel slecht resultaat opleveren. Dat is één kant. Circulair wil zeggen dat je de spullen die je gebruikt, hergebruikt. Als we bijvoorbeeld naar PFAS kijken, dan maak je een fijne anti-aanbaklaag in pannen, maar daarmee vervuil je uiteindelijk wel de omgeving, wat ook nauwelijks op te ruimen valt, omdat die spullen niet afbreekbaar zijn. Daar helpt circulair bij, dat je alleen maar die spullen gebruikt die je ook kunt hergebruiken. Maar toch blijven het twee verschillende onderwerpen. Want het gaat om het afscheid nemen van fossiel aan de ene kant en het hergebruik van materialen aan de andere kant. Misschien dat het zo een beetje duidelijk wordt.

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, het is mij wel duidelijk wat circulair is. Ik vraag me af of dat voor de D66-fractie wel duidelijk is. Want kan de heer Gerrits mij uitleggen wat voor circulaire materialen worden gebruikt voor de bouw van windturbines op dit moment?

De heer GERRITS (D66): Ja, ik word geloof ik nu overhoord door Forum. Ik heb geen zin om op internet te moeten opzoeken uit welke materialen die dingen precies bestaan. Ik weet dat u daar heel dure grondstoffen van kunt opnoemen die lastig te hergebruiken zijn. Ik weet ook dat daar veel *research* naar wordt gedaan. Maar zullen we het daarbij laten alstublieft?

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou ja, het blijkt maar weer dat het aanmatigende toontje van de heer Gerrits niet alleen mij treft, maar ook mijn ambtsgenoot van de PVV. Ik ben hier niet degene die begint over circulariteit en dat die gekoppeld is aan de energietransitie, dat is de heer Gerrits. En als ik dan vervolgens om voorbeelden vraag bij de onderwerpen die hij aandraagt, krijg ik te horen dat hij dat niet op die manier wil en dat we dat niet op die manier moeten doen. Ik ben niet hier degene die die onderwerpen met elkaar koppelt, dat is de heer Gerrits zelf. Ik vraag enkel naar een voorbeeld en ik denk dat de heer Gerrits gewoon niet geven, omdat die er niet zijn. Het zou eerlijker zijn van de heer Gerrits als hij dat gewoon zou toegeven, in plaats van zo'n toon aan te slaan.

De heer GERRITS (D66): Ik heb juist circulariteit en energietransitie van elkaar willen ontkoppelen. Want het was de heer Van Kesteren die ze koppelde. Ik heb circulariteit aangehaald, omdat ik goede voorbeelden zie bij de provincie Groningen van circulariteit. Ik vind dat de provincie meer werk moet maken van het naar buiten brengen van dat beleid. Dat is wat ik heb gezegd. En dan zie ik dat de linkerkant van de zaal, zoals ik het van hieruit zie, probeert daar van alles aan te koppelen en er een heel verhaal van te maken, dat te maken heeft met grondstoffen van zonnepanelen, van windmolens, van noem maar op. Ja, dat heb ik allemaal niet willen zeggen. Dus wat mij betreft is dit buiten de orde, hoor.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ten slotte: dat heeft de heer Gerrits niet willen zeggen omdat het niet gekoppeld kan worden. Het is gewoon zo dat zonnepanelen en windmolens zeer vervuילend zijn. En om ze dan in één zin te noemen met circulair, is gewoon oneerlijk en onoprecht. Dat hij nu geen voorbeelden kan geven, onderstreept temeer dat hij, via de voorzitter, gewoon niet snapt waar dit eigenlijk over gaat. Dus ik zou de heer Gerrits willen aanraden om zich te verdiepen in deze materie en volgend jaar met een gedegen verhaal op de poppen te komen.

De heer GERRITS (D66): Over een aanmatigende toon gesproken – echt.

De VOORZITTER: Zullen we weer terug naar de inhoud? De heer Gerrits vervolgt zijn betoog.

De heer GERRITS (D66): Ja, je broek zakt ervan af.

De VOORZITTER: Ik zie de heer Zwart met een interruptie.

De heer ZWART (PvhN): Vanuit de rechterkant van de zaal dan deze keer. Vindt de heer Gerrits het niet een beetje vreemd worden zo langzamerhand dat wij in Nederland twee kolencentrales gaan sluiten en daarbij staan te juichen? Want nu warmen wij de aarde wat minder op, terwijl op dit moment China overweegt om 600 nieuwe kolencentrales te bouwen? Waar zijn wij in vredesnaam met elkaar mee bezig? vraag ik de heer Gerrits.

De heer GERRITS (D66): Naar mijn idee zijn we hier bezig met de uitvoering van een Klimaatakkoord, dat op landelijk niveau democratisch is vastgesteld.

De heer ZWART (PvhN): Maar dan is het toch werkelijk een beetje van de vreemde dat wij zeggen dat de kolencentrales dicht moeten gaan en daarmee – want zo is het letterlijk gezegd – wij zorgen dat de aarde wat minder opwarmt? Terwijl er internationaal mondiaal geen goede afspraken gemaakt zijn en kunnen worden, ook met onze grote partners niet, om te zorgen dat we dat met elkaar doen? Ja, u kunt nu wel kijken van 'hij gaat maar door'. Maar het komt er dus op dit moment op neer dat het Nederlandse volk de rekening betaalt voor de rest van de wereld. En D66 is een van de grote voorstanders van dit akkoord. Wij zijn ook niet tegen het Klimaatakkoord. Maar zo hoort het niet te gaan. Daar wil ik graag een reactie op.

De VOORZITTER: Dit is niet de eerste keer, meneer Zwart, dat bij u een interruptie uit de hand loopt. Dus ik heb daar mild op gereageerd en u laten uitpraten. Maar zo horen interrupties niet te gaan.

De heer GERRITS (D66): Ik nodig de heer Zwart uit om in zijn termijn te zeggen dat die kolencentrales open moeten blijven. Want dat concludeer ik uit wat hij zegt. Wij zeggen vervolgens dat wij de CO₂-uitstoot van Nederland moeten afbouwen op een manier waarop hopelijk die anderhalve graad aardeopwarming van Parijs halen. Dat doen wij niet alleen, dat doen wij met de hele wereldgemeenschap. Dat zal heel moeilijk zijn. Maar als wij verzaken, is het een signaal aan de rest van de wereld om het er maar bij te laten zitten. Daarbij hoort dat wij ons best blijven doen voor de opwekking van voldoende fossielvrije energie. Overigens is dit niet eens een onderwerp dat ik in mijn betoog heb aangehaald, hè? Ik heb het gehad over circulariteit van grondstoffen. Maar de oppositie ziet er kennelijk een kans in om weer lekker uitgebreid over energie te gaan lopen kletsen. Maar ik wil daar nu echt mee ophouden.

De VOORZITTER: Dan stel ik voor dat u doorgaat met uw betoog.

De heer GERRITS (D66): Dank u wel.

Wij zien dingen graag in samenhang. Sport, recreatie, mobiliteit en toerisme, gezondheid en aantrekkingskracht van onze provincie. Die kunnen samenkomen in een project dat een fietsberg creëert. We hebben dat gezien bij de Col du VAM in Drenthe, met de organisatie van de NK wielrennen die een uithangbord voor de provincie zijn geworden. Bij het maken van onze motie, samen met de ChristenUnie, hebben we ambtelijke ondersteuning gehad van de fietsambtenaren binnen de provincie. Ook hebben we gepeild in hoeverre wielerverenigingen in de provincie het plan steunen. Iedereen heeft er inmiddels over in die kringen. Er zijn veel enthousiaste reacties binnengekomen, met ook al de nodige suggesties. Die geven we graag mee wanneer gestart wordt met het onderzoek. We willen graag dat deze en andere verenigingen, net als omwonenden, bedrijven en maatschappelijke partners, actief betrokken worden bij het onderzoek en de eventuele verdere uitwerking van de plannen. Potentiële fietsbergen liggen in Usquert, Veendam en de gemeente Groningen. Onderzoek naar de mogelijkheden vindt natuurlijk plaats samen met de betreffende gemeente. Wij bieden die gemeente daarbij ook steun bij de mogelijkheden om die fietsberg te kunnen ontwikkelen. 'Kenniss is macht'. Verder kunnen wij ook steun bieden bij het aanhaken van de betreffende recreatieve wegen bij het provinciale fietsnetwerk dat er al is. Dus de gemeenten kunnen dat lastig alleen. Dus kunnen we samen onderzoeken waar dat het beste kan. Overigens hebben we ook daarop positieve reacties over gehad, ook weer uit Usquert. Daar hebben ook politieke partijen positief op gereageerd en er ook over gepubliceerd: die willen daar graag mee verder.

We willen graag met de ChristenUnie een onderzoek naar wat de kansen zijn voor een fietsberg en waar en hoe we dat in onze provincie zouden kunnen realiseren. We dienen hiermee de motie in.

De VOORZITTER: Dat is de motie met nummer 327 die is ingediend door D66, ChristenUnie, de Partij voor de Dieren en de VVD, waarboven staat: 'Wielrennen op hoger niveau'.
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovengemeld

Onderwerp,

Constaterende dat:

- de provincie in haar beleid de ambities heeft 'beweeg- en sociaal inclusief' te denken en daarbij de fiets, sportief en recreatief, op één zet;
- er koppelingen mogelijk zijn tussen deze ambities en de doelstellingen van de provincie op andere beleidsterreinen;
- de provincie op dit moment nog geen volwaardige 'berg' heeft die toegankelijk is voor fietsers (wielrenners) en wandelaars, maar hiervoor wel kansen zouden kunnen liggen op voormalige vuilstortplaatsen;

Overwegende dat:

- een publiek toegankelijke berg naar de Drentse voorbeelden van de 'Col du VAM' en de 'Muur van Emmen' een aantrekkingskracht kan hebben op zowel (sportieve) Groningers zelf als toeristen van buiten de provincie;
- realisatie van een berg voor fietsers en wandelaars goed past binnen het streven van de provincie om middels investeringen in sport en bewegen een bijdrage te leveren aan de vitaliteit en gezondheid van onze inwoners;
- de berg onderdeel kan worden van de fiets- en wandelknooppunten door het Groningse landschap, waarbij bovendien een koppeling gemaakt kan worden met de hiervoor genoemde bergen in onze buurprovincie Drenthe;
- er mogelijkheden zijn om samen met lokale ondernemers en verenigingen op en rondom de berg activiteiten en evenementen te ontplooiën die de regionale economie en leefbaarheid een verdere impuls kunnen geven;
- dit voorstel daarmee raakvlakken heeft met doelstellingen van de provincie op verschillende beleidsterreinen (onder andere vrijetijdseconomie, sport & bewegen, fietsstrategie, regionale economie en natuur & landschap);

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op:

1. een haalbaarheidsonderzoek uit te laten voeren naar welke voormalige vuilstortplaatsen in onze provincie publiek toegankelijk gemaakt kunnen worden voor fietsers en wandelaars, en naar het draagvlak hiervoor in de omgeving;
2. daarin samen op te trekken met gemeente(n), bedrijven en maatschappelijke partners;
3. het onderzoek uiterlijk eind 2021 af te ronden en de uitkomsten hiervan te delen met Provinciale Staten;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ik zou graag van de woordvoerder van D66 het volgende willen weten. Als die wielrenners allemaal op die bult gaan staan, garandeert D66 dan ook dat ze dan van de openbare weg af zijn en daar de gevaarlijke situaties die er vaak ontstaan door de wielrenners, opgelost zijn?

De heer GERRITS (D66): Ja, ik vind dat wielrenners, gewone fietsers, 'batterijfietsers' gewoon op een nette manier met elkaar gebruik moeten maken van de fietspaden. Dat gaat ook in heel erg veel gevallen goed. Ik vind overigens ook dat wielrenners een bel moeten monteren op hun fiets. Ik heb er ook een hekel aan als ze achter mij aan rijden en ineens beginnen te roepen dat ik aan de kant moet. Dan hoor ik liever een keertje 'ping!' Maar dat is misschien even terzijde.

De kosten voor dit onderzoek zijn beperkt en bekend. Die zijn ongeveer, hebben we ons laten vertellen, 10.000 euro als het puur gaat het om de milieutechnische aspecten van het benutten van een berg voor die fietspaden. Dat komt neer op ongeveer 30.000 euro als je ook bekijkt hoe dat infrastructureel aangesloten kan worden op de fietsnetwerken die we hebben. Kosten voor de realisatie zijn natuurlijk een ander verhaal. Daar gaat deze motie niet over. Duidelijk is dat we in fasen moeten werken. We maken gebruik van de middelen van samenwerkende partners. Daar zijn we creatief in in Groningen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Voorzitter, ik wil u allereerst danken dat u mij een interruptie hebt bespaard. Want anders zou ik wellicht door de heer Gerrits, die geweldige manieren heeft, ook een kletser zijn genoemd, zoals hij zojuist de mensen wegzette die het niet met hem eens waren. Ik heb daar toch wel bezwaar tegen. Maar ik val daar gelukkig niet onder.

Ik heb wel een vraag aan de heer Gerrits. Hij begon met het nieuwsbericht dat de boeren voor het provinciehuis in Assen staan. Nou, interessant. En vervolgens knoopt hij daar een roerend betoog aan dat we samen met de boeren eruit moeten komen. Ik kijk even op de D66-website. Daar staat als kop 'Er komt een revolutie in de landbouw'. Ik herinner me de woorden van Tjeerd de Groot in de

Tweede Kamer dat veestapel gehalveerd moet worden. Hoe denkt de heer Gerrits dat op deze manier zijn partij, die duidelijk antiboer en antilandbouw is, er met de boeren uit kan komen in een gesprek?

De heer GERRITS (D66): Ik ben blij dat D66 anderhalf jaar geleden de bal aan het rollen heeft gebracht met de uitspraak van Tjeerd de Groot. Wij zijn natuurlijk met z'n allen achter die bal aan gaan rennen. Het is ook tijd om weer een keertje te gaan zitten en te gaan praten met elkaar. Dat vinden steeds partijen en ook steeds meer partijen zien in dat dat praten met elkaar ook dingen moet opleveren die we misschien anderhalf jaar geleden nog niet zouden willen. Dat is onvermijdelijk. Er zijn ook steeds meer boeren die daar zo over denken. Ik geloof ook niet dat je van tevoren voorwaarden moet stellen bij zo'n overleg. Dat geldt ook voor meerdere partijen, dat helpt ook bij een gesprek. Die voorwaarden worden uiteindelijk gesteld door de natuur en ze moeten handhaafbaar zijn. En wordt ook gesteld door de ontwikkeling die we met z'n allen in deze provincie willen hebben. Dus ja, ik houd zeker van boeren, ik houd ook van de landbouw, ik houd van de natuur, ik houd van woningbouw en ik houd van deze provincie.

De heer ZWART (PvvhN): Ja, ook op dat vlak had ik even een vraag. Maar ik heb expres even gewacht tot de heer Gerrits klaar was met zijn betoog. Er is een advies uitgegeven door het Planbureau voor de Leefomgeving om in het kader van stikstof tot een gebiedsgerichte aanpak te komen. Hoe staat D66 daarin?

De heer GERRITS (D66): Ja, ik weet niet precies hoe D66 daarin staat. Want ik heb sinds het uitbrengen van dat rapport niet met onze 'centralen' in Den Haag overlegd. Maar als u het mij vraagt, dan denk ik dat het een interessante suggestie is om in ieder geval te beginnen bij de natuurgebieden die het sterkst worden bedreigd en die ook het meest gevoelig zijn voor stikstofneerslag en daar ook het meeste resultaat te behalen valt. Dat lijkt mij een heldere gedachte om het gesprek te beginnen.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De heer Gerrits had het over die bal van Tjeerd de Groot waar we dan met z'n allen achteraan rennen. Ik neem aan dat het dan gaat over de halvering van de veestapel. Is de heer Gerrits het dan niet met mij eens dat we met z'n allen naar één doel rennen en dat is de toekomst van de landbouw?

De heer GERRITS (D66): Zeker. Én de toekomst van de natuur.

De VOORZITTER: Daarmee zijn we denk ik aan eind van het betoog van de heer Gerrits gekomen. Ik kijk eens even op mijn horloge. Zou het al lunchtijd zijn ondertussen? Ja, één uur lijkt mij wel lunchtijd. Dan schorsen we de vergadering een half uur.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

We hebben zonet de woordvoering van D66, de heer Gerrits, gehoord en dat betekent dat wij toe zijn aan de PVV. De heer Van Kesteren spreekt namens die partij. Aan hem is het woord.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De aanslagen op politicus Pim Fortuyn, filmmaker Theo van Gogh, advocaat Derk Wiersum en gisteren op Peter R. de Vries. En ook al die bedreigde mensen die op een dodenlijst staan. Allen beveiligde mensen, allen burgers die hier de afgelopen jaren toch overhoop worden gestoken, neer worden gestoken, dood worden geschoten. Het is een trend en dat zegt iets over het functioneren van onze rechtsstaat. Het zegt ook iets over de vrijheid in woord wordt gegarandeerd, maar in werkelijkheid niet kan worden nagekomen. Dat wilde ik toch even noemen.

We leven in een heuse klimaatdictatuur, waarin bestuurders en machtspartijen bepalen wat goed is voor de inwoners. Het zijn klimaat, de RES, het NPG, van het gas af: alles heeft een relatie met het klimaatbeleid. Er is één waarheid: het klimaat. Vroeger hadden ze in de voormalige Sovjet-Unie een krant. Die heette ook 'De waarheid'. Dat zegt iets over de bestuursstijl. Vroeger was in de voormalige DDR het symbool van het communisme de Trabant. De politieke elite kon zich zo'n auto permitteren. In de klimaatdictatuur kan alleen de klimaatelite zich een Tesla permitteren. De gewone man kan dat helaas niet, want die moet betalen voor al die Tesla's en al die linkse hobby's die hier worden uitgerold. Helaas, helaas, helaas. En als je daar kritiek op bent, dan ben je een oude witte schreeuwende man. Maar ik wil wel even zeggen: een heel wijze man. Er zitten hier gelukkig nog meer wijze mannen in dit gremium – waarvan akte.

Heel veel subsidie is ermee gemoeid. En die subsidie verdwijnt helaas in de zakken van de klimaatlobby en ook gewiekste zakenlui en consultants die bij dat beleid betrokken worden. Wat mij zo opvalt, is dat burgers in deze provincie, die helemaal geen enkele commerciële bijbedoelingen hebben maar gewoon zorg hebben om hun eigen perspectief. Dat zijn de Mengers, dat zijn de Muijzerts, dat is de Molukse gemeenschap in de Wijert die zich zorgen maakt over hun wijk die door de Zuidelijke Ring waarschijnlijk telooft. Dat zijn de mensen die eigenlijk niet serieus worden genomen. Dat is de burgerparticipatie die hier absoluut niet functioneert. Heel erg vind ik dat te moeten constateren. Dan hebben we de inwoners van Haren, die nog steeds gefrustreerd zijn vanwege het feit dat ze geannexeerd zijn door Groningen. De oppositie is in overleg met elkaar om vragen te stellen over hoe dat hele proces in zijn werk is gegaan. Wij willen ons daar ook bij aansluiten. Wij hebben artikel 125 van onze Grondwet. Dat zegt dat het parlement, gemeenteraden en Provinciale Staten, als hoogste orgaan bepaalt wat er gaat gebeuren. Wat zien we in de praktijk? Ministeries bepalen de klimaatprogramma's en lokale en provinciale bestuurders lopen er gewoon in een politiek correcte polonaise achteraan. Alles moet ondergeschikt gemaakt worden aan dat klimaat: sociaal-economische thema's en sociaal-maatschappelijke thema's zijn allemaal secundair. Daar wordt absoluut geen prioriteit aan verleend. Daar moet ook op bezuinigd worden. Behalve op klimaat: daar is altijd geld genoeg voor.

De PVV-fractie heeft de afgelopen maanden stevast een motie ingediend om te stoppen met deze klimaatgekte, die op termijn zal leiden tot een chemische vuilnisbelt. Geen enkele steun voor die motie, terwijl in de samenleving de roep om te stoppen met deze klimaathysterie, steeds luider wordt. Het is onbegrijpelijk dat een volksvertegenwoordiging de oren en ogen sluit voor de wensen en bedenkingen van de inwoners van Groningen. Er is een quick scan gemaakt door de oppositie – een aantal partijen heeft daar al aandacht voor gevraagd – met daarin de nadelige gevolgen van de hele klimaat- en duurzaamheidsbeleid en ook van de RES. Er is een aantal artsen dat zich heeft verenigd in een of andere vereniging. Zij hebben ook onderzoek laten uitvoeren naar de gevolgen van die hele flauwekul die hier is opgetuigd. Daar is totaal geen armoede voor. Armoede en verpaupering nemen alleen maar toe door dit beleid. De globalisering, het huidige klimaatbeleid en de energietransitie veroorzaken heel veel ellende in onze samenleving. De multinationals verrijken zich aan de miljarden van de subsidiestroom en ook slimme consultants, klimaatlobbyisten en subsidieondernemers hebben dat maar al te goed door. Die hebben een geweldige *businesscase* waar veel duurzaamheid in voorkomt en die lopen ook binnen, over de rug van de inwoners van Groningen.

De PVV-fractie heeft heel veel affiniteit met onze agrarische sector en met gewone gezinnen die hun energierekening niet meer kunnen betalen. Laten we ons na corona druk gaan maken over onze inwoners, de boeren onder wie de vele PAS-melders, het MKB, mensen die hun bedrijf of baan of inkomen zijn kwijtgeraakt, mensen die in de armoede zijn beland en het voorzieningspeil van onze verzorgingsstaat, de zorg, het sociaal domein en de infrastructuur waar steeds meer op moet worden bezuinigd. Het ontbreekt de provincie aan een langetermijnvisie over hoe we onze wereldberoemde innovatieve agrarische sector overeind houden. Nee, halveren en het liefst helemaal wegsaneren. Dood- en doodzonde.

Het provinciebestuur en gemeentebestuur hechten aan internationale Europese samenwerking. Nu fiets ik er even iets anders in wat positiever is. Er is een werkgroep met Drentse en Groningse sportpromotors zonder commerciële bijbedoelingen. Die zijn erin geslaagd om de organisatie van de Deutschland Tour te interesseren voor de start in Groningen, tijdens Gronings Ontzet 2022. De Nord Deutsche Rundfunk en de ARD zijn hier al geweest om opnames te maken. Dit zou een geweldig initiatief zijn voor een mooi evenement dat eigenlijk heel weinig kost, maar een enorme economische *spin-off* heeft voor het toerisme, de economie en politiek-maatschappelijke doelen. We zijn vaak met de Staten naar Noord-Duitsland geweest. Dat moeten we vaker doen en zo'n etappeplaats van de Deutschland Tour hier in Groningen zou een mooie aanleiding zijn om onze collega's in Noord-Duitsland weer eens op te zoeken. De Commissaris is nu voorzitter, dus daar mag je het eigenlijk niet over hebben. Maar goed, die heeft een voorliefde voor de wielersport en als kopman van de ploeg die de Deutschland Tour alsnog naar het noorden haalt, zou hem niet misstaan. Dat zou geweldig zijn en ik hoop op een toezegging van het College dat zij eens in contact treden met die sportpromotors, die ook de Giro destijds naar Groningen hebben gehaald. Dat zou fantastisch zijn.

Dan de Omgevingsverordening: zeer directief met plaatsing van windturbines, de inrichting van zonneterrein. Dat is allemaal mogelijk. Maar als het om de bouw van huizen gaat, mag dat alleen via herbestemming van bestaande gebouwen of in gaten in de lintbebouwing. Allemaal regels. Wees creatiever en geef mensen die goede creatieve oplossingen hebben, ook de ruimte.

Dan het Deltaplan met de bouw van 220.000 huizen in ruil voor nog meer wind- en zonne-industrie. Dat is een heel slecht signaal. Dat gaat ten koste van natuur en milieu en ook onze agrarische sector en dat moeten we niet willen. Huizen bouwen is prima, maar niet daartegenover

stellen dat de landelijke overheid hier de hele boel mag volplempen met die vreselijke windmolens en zonnecollectoren, wat absoluut niet in het belang van Groningen en de Groningers is.

De Groningers willen meer in de portemonnee: lagere lasten in plaats van steeds maar weer hogere lasten. Als de inwoners van Groningen af willen van de hondenbelasting – bij de gemeente Groningen speelt dat nu – dan wordt daar dekking gezocht in nog hogere lasten. Dat moeten we niet doen, de lasten van de inwoners in Groningen moeten juist omlaag. Dan moet je dus in het uitgavenpatroon van de provincie kijken of je de klimaatambities wat kunt bijstellen. Maar nee, overal moet op bezuinigd worden, behalve op het klimaat. Nou, dat gaat er bij de PVV-fractie absoluut niet in.

Dan heb ik tot slot een aantal relevante vragen. Hoe ziet de provincie de economische ontwikkeling van Groningen? Welke prioriteiten stelt zij daarin? En is de provincie bereid om daar substantiële middelen voor vrij te maken?

Dan heb ik nog een vraag. Erkent het College dat inspanningen op de arbeidsmarkt noodzakelijk zijn? Dan bedoelt de PVV geen inspanningen voor overheidsgefinancierde instellingen – we weten allemaal wat ik bedoel – maar waaraan moeten we dan denken? Is dat de traditionele economie? Hoorst die daar ook bij?

Dan de derde vraag. Hoe ziet de provincie de opgave op natuurgebied? Wordt er wel een weloverwogen keuze c.q. afweging gemaakt tussen natuur, samenleven en werken? Vooral werken, een economische activiteit. En zo ja, kan het College aangeven vanuit welk integraal kader en in welke balans dat dan plaats zou moeten vinden. Want ik heb het gevoel dat die balans doorslaat naar klimaat en duurzaamheid.

Nog een vraag. Vanuit de compensatie aardbevingen komt er heel veel geld naar het noorden. Ik vraag het College of het ook een overkoepelende visie heeft op de besteding ervan. Veel consultants, iedereen pikt een graantje mee. Maar er staan nog steeds heel veel inwoners in de kou. De losse projectjes lukken wel, maar hoe is de samenwerking met gemeenten om tot een echte gezamenlijke visie te komen?

Dan de stikstofproblematiek: die is nog steeds een probleem in de acquisitie van nieuwe bedrijven en uitbreiding van bestaande bedrijven. Dat weten we allemaal, dat is hier ook gedeeld. Wat gaat het College doen om dit op te lossen en echte werkgelegenheid voor onze inwoners te creëren.

Ik ben er zo, nog twee vragen. De bereikbaarheid van het Ommeland staat nog steeds onder druk ondanks alle goede bedoelingen. Want die heeft dit College wel degelijk. De PVV begrijpt dat halflege bussen en treinen – we kunnen ze allemaal zien – niet uitkunnen. Wat is de visie van de provincie op de bereikbaarheid in onze provincie? Worden lijnen geschrapt of zijn ze creatief? Gaan ze het op een andere manier proberen? Ik ben daar weleens benieuwd naar wat de visie daarop is.

En als laatste: hoe kijkt de provincie naar alle energie-initiatieven. Energie is nodig en dat beseft de PVV ook. Maar ten koste van wat? Komt de provincie nog met een helder beleidskader waarin initiatieven kunnen worden gewogen? En is het College het met de PVV eens dat de grens voor initiatieven in de woonomgeving voor onze inwoners inmiddels zijn bereikt? Zo nee, waarom niet? Want de ruimte is beperkt en de portemonnee van de inwoners is ook heel beperkt.

De heer DE WIT (CDA): Meneer Van Kesteren stelt een vraag aan het College over wat voor economische activiteiten zij willen voor Groningen. Ik weet dat meneer Van Kesteren klimaat wat minder hoog heeft zitten en de werkgelegenheid die daarmee gemoeid is. Maar hij is sinds 2010 Statenlid, dus ik heel benieuwd naar de visie van meneer Van Kesteren en de PVV als het gaat om de toekomstbestendige werkgelegenheid in onze provincie.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik had jaren geleden met gedeputeerde Moorlag een discussie. Die was ook al voor windmolens. Ik heb toen nog voorgesteld om alle windmolens op een eiland voor de kust neer te zetten zodat ze niet in de provincie kwamen. Daar moesten we dan meneer Moorlag dan maar burgemeester maken. Maar ja, dat was geen oplossing. Ik heb toen een debat met hem gehad. Hij had het ook over de werkgelegenheid. Toen zei ik: realiseert de gedeputeerde zich dat dat eigenlijk sovjetbanen zijn, zwaar gesubsidieerde banen? En dat je het reguliere midden- en kleinbedrijf veel meer moet koesteren? Want dat zijn eigenlijk de banenmotoren van deze provincie. Dat zijn de bedrijven die echte werkgelegenheid scheppen en geld opleveren waardoor al die linkse hobby's weer betaald kunnen worden. Daar heb ik het toen met hem over gehad. Dat was een heel fijne discussie. Daar kwamen we ook niet verder mee. Want ja, ik zat niet aan de knoppen en hij wel. Dus dat was de machtspartij PvdA, die hier jarenlang de dienst heeft uitgemaakt. Dat is overgenomen door GroenLinks met dezelfde fratsen.

De heer DE WIT (CDA): Ik heb het antwoord gehoord in het verhaal van meneer Van Kesteren. Dus daar ben ik in ieder geval heel blij mee. Hij gaf ook aan in zijn pleidooi dat er voldoende werk moet zijn

voor Groningers. Daar zijn wij het volledig mee eens. Maar we zien momenteel ook dat er wel heel veel vacatures zijn in Groningen voor werk. Alleen, wat mensen willen en wat voor werk er is, sluit momenteel niet op elkaar. Ziet meneer Van Kesteren daar oplossingen voor?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, wij hebben die opleidingen. Ik heb zelf jarenlang in het MBO gewerkt. Wat we nodig hebben, is gewoon vakmensen die met de handjes werken: tegelzetters, bouwvakkers. Gewoon normale banen en die allemaal die klimaatgerelateerde dingen die ook tijdelijk zijn. Ik heb grote bewondering gehad voor een gedeputeerde van het CDA – om maar in uw straatje te blijven – en dat was de heer Brouns. We hebben elkaar de tent uitgevochten over de herindeling met Haren, daar was ik het totaal niet met hem over eens. Maar wat deze man wel had, was oog voor wat er in Oost-Groningen speelde. Heel vaak kwamen wij als PVV-fractie met bedrijven aan die maatschappelijk verantwoord ondernemen en die jongeren uit die omgeving aan het werk hielpen. Dat deden ze ook structureel en niet met de bedoeling als goedkope arbeidskrachten en dan weer weg. Daarom heb ik enorme waardering voor hem gehad, ook op dat gebied. En zo moet je als provinciebestuur denken. Projecten moeten meer met realiteitszin doortrokken zijn. Wat nu de hoogste prioriteit heeft, zijn onderwerpen zonder enige realiteitszin en daar probeer ik steeds aandacht voor te vragen. Dan zeggen mensen hier: ja, dat is dezelfde langspeelplaat. Nee, GroenLinks, D66 en alle partijen hier hebben een langspeelplaat die ze afdraaien. Alleen, je moet ook eens een keer een ander repertoire hebben. Wel dezelfde muziek, maar ook eens een keer een ander plaatje. Daar ben ik het wel mee eens en dat probeer ik dan ook.

De heer DE WIT (CDA): Meneer Van Kesteren heeft het ook over jonge mensen die je moet opleidingen voor dit soort beroepen, heel belangrijke beroepen voor ons. Is het dan ook verstandig om als provincie te kijken hoe je samen met onderwijsinstellingen en het werkveld opleidingen kunt stimuleren en kunt aangeven, dat als iemand een bepaalde opleiding volgt, die ook toegevoegde waarde voor de regio heeft?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou ja, dat is ook weer *top-down*. Er was ook een keer een gedeputeerde – mevrouw Van Mastrigt was dat geloof ik, die was van de PvdA – en toen heb ik gezegd: ga nou eens mee naar die scholen. Toen heb ik alleen de stagebegeleiders en de leerlingen uitgenodigd. En weet je wie gepikeerd waren? Dat was het bestuur. Want daar kwamen gedeputeerden, hoog bezoek, vanuit de provincie. Ze mochten er niet eens bij zijn. Die mensen staan niet met de poten in de klei. Je moet mensen hebben, stagebegeleiders en leerlingen zelf, en die kunnen heel goed aangeven wat ze willen. Maar heel vaak zeggen wij wat goed is. 'Doe jij die opleiding maar, want die past heel goed in het klimaat- en duurzaamheidsbeleid.' Ja, zo'n leerling zegt dan: o ja, dat is goed. Maar als met leerlingen spreekt, hebben ze heel andere ideeën. Dan hebben ze heel andere standpunten.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik wilde de heer Van Kesteren even iets vragen over de Deutschland Tour. Want het is altijd goed als Duitsers op de fiets naar Nederland komen. Maar weten de Duitsers dan ook al dat ze misschien op de gouden bergen van D66 en de ChristenUnie moeten starten en zij die bergen eerst moeten beklimmen?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, dat zou een mooie bijvangst zijn als dat kon. Laten we dan beide moties aannemen, dan snijdt het mes aan twee kanten. Maar ik heb de *spin-off* genoemd van die Deutschland Tour op economisch gebied. De Nord Deutsche Rundfunk en de ARD zijn heel enthousiast. Je moet eens weten hoeveel bezoekers dat voor het noorden oplevert: dat is echt de moeite waard. Daarom vraag ik ook aan het College: ga eens met die mannen in gesprek. Want die hebben geen enkele commerciële bijbedoelingen, die zijn zo begaan met die sport. Ik wil ook nog even een lans breken voor dat boek '100 jaar topsport' van Dick Heuvelman. Daar staat prachtig in beschreven hoe trots wij kunnen zijn als sportprovincie – geweldig! Een aanrader.

De heer ZWART (PvhN): Alle partijen zijn begonnen met de actualiteit. De Partij voor het Noorden wil dat natuurlijk ook even doen. Wat er gisteren gebeurde bij de heer De Vries, is natuurlijk eigenlijk zeer aangrijpend. We willen bij hem even stilstaan, maar we willen vooral even bij zijn familie stilstaan. Want ook de afgelopen maanden met de bedreigingen boven het hoofd zal dat toch een hel geweest zijn. Ik kan me niet voorstellen dat je zoiets overkomt en ja, het is hartverscheurend.

We moeten wel verder. En ik wil ook even beginnen met dank te zeggen aan de organisatie, de griffie en alle andere mensen die onze vergaderingen mogelijk hebben gemaakt de afgelopen

anderhalf jaar, ondanks corona. Ik wil ook even mijn fractie bedanken voor de grote steun die zij ons, Leendert en mij, de afgelopen maanden hebben gegeven.

Deze Algemene Beschouwingen van de Partij voor het Noorden moet ik helaas beginnen met het punt dat de afgelopen jaren actueel is gebleven, namelijk de schadeafhandeling voor alle Groningers. Die had nu klaar moeten zijn. Sinds afgelopen november is er een bestuursakkoord. De NAM is daarbij op afstand gezet, de financiën worden geregeld tussen NAM en Rijk. Geen discussie meer tussen de organisaties als het IMG of de NCG en de gedupeerden. Wij hoopten erop dat daarmee voor de komende jaren rust gebracht zou zijn. *Wishful thinking*, zeker. Vanmorgen in de krant: 'SNN: duurzaamheidsgeld voorlopig op'. Mensen die op tijd aangevraagd hebben, kunnen het krijgen en de rest moet maar even wachten. Het is weer op. Dat geeft geen vertrouwen. Er wordt nieuwe uitleg gegeven aan de overeengekomen afspraken in Den Haag. Er wordt in Den Haag ondemocratisch gekissebist over de Gaswet. Het is weer de ver-van-het-Haagse-bed-show. 'Randstedelijk denken' wordt het genoemd. De gaswinning zou in 2023 gestopt worden, maar gaat de komende drie jaar vanwege een viertal bedrijven dat het nog niet voor elkaar heeft. En weer komt de economie voor mensen. Het SodM waarschuwt alweer voor een verhoging van het seismisch risico. Er zijn inmiddels vier bevingen geweest boven de 2 op de Schaal van Richter. Hoe kan het toch dat we nog steeds Haags stemmen in Groningen? Dat zou eigenlijk eens afgelopen moeten zijn. Hoe lang pikken we dit nog als Groningers? Susan Top – menig partij heeft al aan haar gerefereerd – stopt omdat zij het voor zichzelf niet meer kan verantwoorden, betrokken te zijn bij de chaotische brij aan regelingen, terwijl de echte problemen nog steeds niet kunnen worden opgelost. Het Gasberaad beraadt zich inmiddels ook op de eigen toekomst. Vanaf deze plek: Susan, begrip en respect en sterkte met je beslissing. Dank voor onze contacten en dank voor je inzet voor Groningen.

De leidende rol in de energietransitie die de coalitie nastreeft, is een lijdende geworden voor de inwoners. Windparken, zonneparken, datacenters en distributiecentra groeien momenteel weliger dan het graan in Groningen. Zonder inspraak, overleg met of instemming van de inwoners. Van graanrepubliek naar windrepubliek en wingewenst: ongewenst onkruid. De RES wordt ons door de strot geduwd. Zitten onze bestuurders er voor Den Haag of voor Groningen? We 'coaliseren' – het woord bestaat niet hoor, maar u begrijpt het vast wel – verder. Maar ja, dualisme? Daar hebben we ook niet zoveel van gehoord. We snappen het groeiende verzet tegen de megalomane plannen en zullen medezeggenschap blijven eisen. Grote windmolens horen wat ons betreft op zee, zonnepanelen op daken. Wij houden het op drie windwingebieden die we nu hebben. Andere nieuwe plekken en uitbreidingen blijven voor ons onbespreekbaar.

Groningen is een landbouwprovincie met frisse lucht. Soms een landbouwgeurtje, maar volop ruimte in weidsheid. Dat vraagt om wijsheid. Landbouwgrond omzetten in zonneparken en windwingebieden leveren te weinig werk op en datacenters zijn niet duurzaam. Ook in de rest van Nederland ziet men dat inmiddels in. Vandaar ook daar protesten. 'We moeten Groningen een toekomst bieden': de woorden van de Commissaris vanmorgen op de radio. Wat Groningen aan een toekomst zou kunnen helpen, is een meerjarig investeringsplan voor toerisme en recreatie. En om mijn part mag het fietsen daarbij. Dat vereist wel participatie van de lokale bevolking en vooral luisteren naar haar ideeën op dit gebied. Middels de Omgevingsvisie nadenken over hoe we onze provincie gaan inkleuren: met elkaar en met onze landschappelijke en culturele waarden. De zelfverklaarde hoeder van het landschap zal ook 'nee' moeten kunnen zeggen, zelfs tegen collega's.

Versterking van de toeristische economie houdt voor de Partij voor het Noorden ook in dat wij moeten inzetten op en geloven in de infrastructurele verbindingen met de rest van de nabije wereld. Binnen Nederland via spoorverbindingen naar Emmen en Enschede en via de Lelylijn naar West-Nederland. En Duitsland: blijkbaar hebben we de lobby gemist naar Duitsland als we de woorden van de Duitse staatssecretaris Fennemann moeten geloven. Als we de noordelijke samenwerking willen versterken in het SNN, moeten we de burens daarbij insluiten. De Partij voor het Noorden zou het oprichten van een SNN-dependance in Hamburg een goed initiatief vinden. Wat denkt het College daarvan? Denkt u daarbij ook aan de Deutschland Tour, die de heer Van Kesteren zo uitgebreid verdedigde net. En, ook een voorwaarde: zeker omdat de samenwerking met Duitsland serieus en belangrijk is, spreek ten minste elkaars taal. Doe daar wat aan.

Het voorstel van de drie noordelijke provincies samen met Flevoland om de bereikbaarheid van het noorden via deze provincies te verbeteren en daarvoor in ruil ruimte ter beschikking te stellen voor broodnodige woningbouw in Nederland, is wat ons betreft bespreekbaar. Hiervoor is visie nodig op de eigen omgeving en vooral behoud van de regie in eigen hand. De woongeste vanuit het noorden mag nooit ten koste gaan van het noordelijk landschap. Goed en met visie plannen, woningen bouwen en dat in samenspraak met inwoners van onze eigen kernen en dorpen.

De zorg is in onze provincie zorgelijk. De krimp heeft daarmee te maken. Groningen heeft drie van de zes Nederlandse krimpregio's. Middenstand, clubs, gezondheidscentra, verzorgingstehuizen

en openbaar vervoer zijn afhankelijk van het aantal inwoners dat een dorp heeft. De bouw van nieuwe (sociale) huurwoningen of gewone woningen in kleine kernen versterkt het lokale vestigingsklimaat. De zorg, de middenstand en het sociale leven zullen kunnen profiteren en daarmee zal de leefbaarheid opgekrikt worden.

Een van de meest ergerlijke zaken in de afgelopen periode is geweest het gevoel van onevenredige verdeling van gelden en voorzieningen tussen Stad en Ommeland. En niet alleen op infragebied: denk ook aan de N33 en bijvoorbeeld de cultuur. In het Ommeland is dit zeker zo gevoeld. Al zo het niet zo zijn, als je de schijn tegen hebt, sta je al achter. Groningen is meer dan de Stad alleen. Wij willen een gebalanceerde en eerlijke verdeling middelen, lusten en lasten tussen Stad en Ommelanden.

Over geld gesproken: we zien in de Kadernota een lijn met een daling van 13,5 miljoen euro in de inkomsten uit het Provinciefonds. Deels zal dat wel opgevangen worden door de herschikking van de reserves en weer een hogere motorrijtuigenbelasting. Dat laatste: daar zijn we tegen. Maar er komt zeker een moment dat ook de provincie Groningen moet bezuinigen. Dit feit zien wij nu echter nog niet terug in de Kadernota. Ambities en het personeelsbestand blijven groeien. Wij pleiten daarom voor een kerntakenonderzoek naar de gewenste taken voor de provincie Groningen en bijbehorende bezetting van het aantal ambtenaren in de toekomst. Doet de provincie wat zij moet doen en doet en wil de provincie niet te veel? De motie dienen wij hierbij in, met als titel 'Kerntakenonderzoek'.

De VOORZITTER: Dat is motie nummer 328 met in het briefhoofd de logo's van de Partij voor het Noorden, de PVV, Groninger Belang, Forum voor Democratie, 50PLUS, Code Oranje en Ons Groningen. Er staat boven 'Kerntakenonderzoek provincie Groningen'. De motie eindigt in het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constaterende dat:

- de provincie Groningen weer is gegroeid als het gaat om het aantal ambtenaren en inleenkrachten in 2020;
- gemeenten als gevolg van herindelingen groter worden in de provincie Groningen;
- de provincie veel taken heeft afgestoten zoals jeugdzorg maar ook toezicht en vergunningverlening aan de Omgevingsdienst Groningen;
- uitkeringen uit het provinciefonds komende vier jaar weer worden verlaagd met in ieder geval 13,5 miljoen euro;

Overwegende dat:

- het verstandig is om ook kritisch te kijken naar de eigen rol en ambtelijke inzet van de provincie Groningen;
- de verhoudingen tussen grotere gemeenten en de provincie Groningen veranderen;
- het goed is het takenpakket te onderzoeken van de provincie Groningen in relatie tot grotere gemeenten en de veranderende rol van de provincie Groningen naar de toekomst, juist nu er taken wegvallen en soms ook bijkomen;

Verzoeken het College:

1. een onderzoek te laten uitvoeren, tijdens deze Collegeperiode, naar de ideale en gewenste omvang van de ambtelijke organisatie van de provincie Groningen en haar takenpakket;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ZWART (PvhN): Ten slotte – het is even eerder genoemd – meer *out of the box* denken. Denk en doe eens gek. Wie weet waar u mee komt, voorzitter. Ieder vanuit de eigen verantwoording, vanuit een lokale visie en vanuit de eigen mogelijkheden. Maar vooral samen denken in oplossingen en niet vast blijven zitten in problemen. Die hebben we genoeg in Groningen.

De heer DE WIT (CDA): De Partij voor het Noorden heeft het over 'coaliseren' en tegelijkertijd hoor ik ook een aantal punten voorbijkomen als het gaat om samenwerking. Is dat de manier om die samenwerking op gang te brengen, door dat soort termen te gebruiken? Of zouden er ook andere methoden zijn om nader tot elkaar te komen en dus bijvoorbeeld samen na te denken over *out of the box*-ideeën?

De heer ZWART (PvhN): Wat ben ik blij dat de heer De Wit deze vraag stelt. Een van de zaken die de oppositie in het verleden al verweten is, is dat wij aan blokvorming doen. Daar doen we niet aan. Alleen, op het moment dat er een blok tegenover je staat, word je gedwongen op dezelfde wijze terug te handelen. Dat is zo jammer. 'Coaliseren': ik bedenk een woord en het wordt gelijk al gebruikt. Daar

ben ik ook heel erg blij mee. We zouden eigenlijk met elkaar – ik heb het al eerder gezegd – samen voor Groningen moeten zijn. En dan bestaat het niet of je coalitie bent of oppositie. Dan willen wij hier met elkaar als zestien partijen het beste voor Groningen doen. Daar zouden we graag aan willen werken en ik weet zeker dat de hele oppositie, en hopelijk de hele coalitie, daar ook aan wil werken. Ons zult u niet tegenover u vinden.

De heer DE WIT (CDA): Wat ik jammer vind, is dat dat toch constant op deze manier benoemd worden. Dat is uiteraard het vrije recht van de Partij voor het Noorden. Ik zie dat er verschillende partijen zijn, waaronder die van mij, die echt regelmatig het initiatief nemen om samen te werken met partijen – daarbij maakt het niet uit welke partij het is. We hebben dat bijvoorbeeld op het gebied van de Ring-Zuid ook met de Partij voor het Noorden gedaan, dat gebeurt ook bij de Mobiliteitswerkgroep. Waarom moet er dan altijd standaard begonnen worden over coalitie-oppositie? Kunnen we niet gewoon eens tegen elkaar zeggen: we gewoon samen zitten op deze thema's?

De heer ZWART (PvdN): Nou, dat is iets waar wij met elkaar al heel lang op hameren. We zouden het graag zo willen, inderdaad. Ik ga trouwens geen voorbeelden noemen. U noemde er wel een paar waar de samenwerking wel lukt. We weten ook dondersgoed – het is hier ook blijkbaar gemeengoed geworden – dat het ook vaak niet lukt. Nou, juist op die momenten zouden we wat openheid naar elkaar moeten betrachten. En niet gaan denken in coalitie of oppositie of dat het College lid is van een politieke partij. Ik haal het er allemaal bij hier, want het heeft wel met samenwerking te maken. De oppositie heeft het beste voor met Groningen. Ik ga ervan uit dat de coalitie dat ook heeft. Maar we merken dat te weinig. En als we vanaf nu, de komende anderhalf à twee jaar, op deze manier verder zouden kunnen gaan, zou ik dat op prijs stellen.

De heer DE WIT (CDA): Volgens mij zou het helpen om dan eens te stoppen met constant het coalitie-oppositiedenken, ook in bijdragen, de daad bij het woord voegen en in de dossiers te doen. Ik noem wel voorbeelden waar dat goed lukt, omdat ik het echt belangrijk vind dat we samen plannen maken voor Groningen. Dat betekent niet dat we het op alle fronten met elkaar eens zijn. Dat hoeft ook niet. Maar ik zou het heel fijn vinden als we na het politieke zomerreces in staat zijn om eens te stoppen met al dat coalitie-oppositiedenken en gewoon samenwerken op de dossiers die ertoe doen.

De heer ZWART (PvdN): Ja, ik heb eigenlijk niet zozeer een vraag gehoord, voorzitter. Maar ik wil graag de opmerking maken dat het CDA en de Partij voor het Noorden elkaar hierin hebben gevonden. En laten we proberen vanuit deze twee partijen door te werken naar de andere partijen toe. Die samenwerking hoort in dit soort Staten aanwezig te zijn.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Alles van waarde is weerloos. Het gaat vooral op voor alles wat het meeste waard is voor het leven: schone lucht, schoon water, een schone bodem, een stabiel klimaat en de harmonieuze omgang tussen alle levende wezens. De Partij voor de Dieren pleit voortdurend voor de bescherming van onze prachtige natuurgebieden, versterking van de biodiversiteit, een landschap met houtwallen en bosjes: niet kappen, maar planten. Wij roepen op tot een landbouw waarin boeren samenwerken met de natuur, willen werken aan een gezond milieu waarin Groningers prettig kunnen leven. De energievoorziening moet toekomstbestendig zijn zonder gebruik te maken van fossiele brandstoffen en biomassa en met zo min mogelijk druk op de natuur. Als er keuzes gemaakt moeten worden, moeten de welzijnsbelangen van omwonenden, mens en dier, altijd en uitdrukkelijk meegeteld en gewogen worden.

De vele crises die onze planeet teisteren, zijn veroorzaakt door menselijk toedoen en kunnen ook alleen door mensen tot een ommekeer worden gebracht. Het is daarom van levensbelang dat er ook in onze provincie heldere keuzes worden gemaakt. De eiwittransitie krijgt inmiddels in het plan Fascinating een bescheiden plek in onze provincie. Nog steeds te bescheiden in de ogen van de Partij voor het Noorden en dat terwijl het toch duidelijk is dat het consumeren van vlees, zoals met name in de westerse maatschappij gewoon is, slecht is voor het klimaat. Consumeert de Nederlander vandaag de dag nog 60 procent dierlijke en 40 procent plantaardige eiwitten, dat moet in 2030 volgens de afspraken van het Akkoord van Parijs ten minste andersom zijn. Dus 60 procent plantaardig en 40 procent dierlijk. Naast de noodzaak voor de eiwittransitie met het oog op het klimaat is het ook een noodzakelijke transitie om in de toekomst alle mensen te blijven voeden. De initiatiefnemers van Fascinating schrijven hierover: *'Het belang van plantaardige eiwitten neemt toe. De wereldwijde vraag naar eiwit is op termijn niet met dierlijk eiwit alleen in te vullen. Voor de productie van dierlijke eiwit is meer ruimte nodig en die ruimte is er ook gewoon niet op de aarde. Dat maakt plantaardig eiwit het product van de toekomst.'*

Uit het rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving, 'Voedselconsumptie veranderen', blijkt dat veel Nederlanders wel minder vlees willen eten, maar het moeilijk vinden om hun eetgewoontes te veranderen. Voedselroutines bepalen wat wij consumeren. Consumenten, bedrijven, maatschappelijke organisaties, influencers en overheden beïnvloeden deze routines. De overheid voert voorzichtig campagne om de consument te helpen, andere voedselkeuzes te maken. Denk bijvoorbeeld aan de campagne 'Iedereen doet wat' van de overheid. Deze campagne, die inhaakt op allerlei duurzame gedragingen, toont aan dat het eten van noten en peulvruchten ook een belangrijke stap is naar een duurzame levensstijl. De overheid wil niet betuttelen, maar *nudging* is onderdeel van haar strategie. Dus een duwtje geven in de goede richting. Dit duwtje kan onze provincie geven door deze keer de motie 'Carnivoor, geef het door' wél aan te nemen. Het is een duwtje in de goede richting, een goed voorbeeld. Daarom dienen we de motie opnieuw in, de motie 'Carnivoor, geef het door'.

De VOORZITTER: Ik heb die motie voor me. De motie is onder nummer 329 ingediend door de Partij voor de Dieren, D66, GroenLinks, Partij van de Arbeid, 50PLUS en de SP en die eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constaterende dat:

- in het provinciehuis vaak standaard vlees- en visgerechten geserveerd worden;
- de provincie met haar programma "Fascinating" inmiddels haar verantwoordelijkheid neemt op weg naar een meer plantaardig voedselpatroon;

Overwegende dat:

- voedselkeuze in sterke mate wordt bepaald door het aanbod en de sociale norm;
- het concept "Carnivoor? Geef het door!" van professor Henriëtte Prast hierop inspeelt door plantaardige maaltijden als uitgangspunt te nemen voor de menukaart, met behoud van volledige keuzevrijheid;
- een meer plantaardig voedingspatroon noodzakelijk is voor het behalen van de klimaatdoelen;
- een meer plantaardig voedselpatroon noodzakelijk is voor het voeden van het groeiend aantal mensen op aarde;
- de provincie een voorbeeldfunctie kan vervullen door het aanmoedigen van een duurzame eetcultuur;
- onder andere het ministerie van OCW, de gemeenten Utrecht en Amsterdam het concept al hebben ingevoerd;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten:

1. standaard vegetarische of plantaardige gerechten te serveren bij provinciale bijeenkomsten, behalve voor die gasten die van tevoren andere eetwensen hebben doorgegeven (zoutarm, glutenvrij, vlees of vis, enzovoort), tenzij het specifieke geval zich hiertegen verzet (bijvoorbeeld buitenlands gasten die gewend zijn vlees geserveerd te krijgen);
2. en zoveel als mogelijk te kiezen voor biologisch en lokaal geproduceerde producten;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): Is het mevrouw Voerman bekend dat bij de productie van plantaardige eiwitten cellulose een bijproduct is? Dat cellulose niet door ons mensen kan worden omgezet, maar wel door dieren? En doordat die cellulose omgezet kan worden door dieren in eetbare producten voor mensen en dus per definitie bijdragen aan de voedselproductie?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik zou bij wijze van antwoord naar de toelichting die de heer Meendering vanmorgen gaf. Het is bewezen dat plantaardig voedsel heel erg gezond is. Heel veel sporters gebruiken ook alleen plantaardig voedsel. Dit is een technische vraag die de heer Van der Werf nu stelt. Die kan ik niet direct een-op-een beantwoorden. Maar ik weet wel dat de praktijk uitwijst dat plantaardig voedsel buitengewoon gezond is.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ik suggereerde ook niet dat dat niet zo zou zijn. Maar ik weet wel dat het stelsel dat wij als mensen hebben, is toegespitst op het eten van vlees door vele duizenden jaren van evolutie. Ik ontken ook verder niet dat plantaardige eiwitten slecht zouden zijn voor de mensen. Maar ik had het hier over cellulose en de bijdrage van veehouderijen aan de voedselproductie. Is het mevrouw Voerman bekend dat zij een positieve bijdrage leveren aan de voedselproductie?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik wil verder niks zeggen over de veehouderij. Ik denk dat het heel duidelijk is hoe de Partij voor de Dieren daarin staat. Wij zijn niet tegen het eten van vlees, wij zijn wel tegen het houden van dieren op de wijze waarop het nu gebeurt. Ik ben zelf een veganist, dus ik ben persoonlijk tegen het eten van vlees. Maar dat is een persoonlijke visie. De Partij voor de Dieren wil een biologische en eerlijk gerecht met een goede betaling voor de boer en wel in een ander systeem en niet op deze wijze. Dus niet een bio-industrie.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Wat mij een beetje irriteert aan deze motie, is dat u eigenlijk uw collega's hier dwingt om anders te gaan dan ze willen of dat ze misschien thuis al wel vegetarisch zijn en juist die ene woensdag naar een stukje vlees tussen het brood uitkijken. Ik vind dat u bezig bent om hiermee een dwang op te leggen die niet recht doet aan een volksvertegenwoordiging, waarbij iedereen als individu een eigen keuze heeft. Kunt u mij uitleggen waarom die dwang zo belangrijk voor u is, mevrouw Voerman?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het gaat hier helemaal niet om dwang. Ik ben zelf veganist, ik heb het aan het begin van de periode, een paar jaar geleden, aangegeven dat ik dat ben. Het is hier altijd prima verzorgd geweest. Als iemand graag vlees wil eten, is het een kwestie van één keer doorgeven en het wordt altijd prima verzorgd door de griffie – geen enkel probleem. Er is dus geen enkele reden om te denken dat dit dwang is. Het is gewoon een omzetting van de norm. En precies ook zoals het in het beleid van het Klimaatakkoord en degelijk wordt aanprezen.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Zou het dan niet verstandig zijn om eerst eens te kijken hoeveel vegetariërs er hier in de Staten zijn? Dus hoeveel administratie de griffie te verwerken krijgt door het omdraaien van de norm? Want ik heb het gevoel dat als ik hier bij de broodjes langs loop, er niet zo heel veel vegetariërs zijn. Maar straks komt er wel een hele administratieve rompslomp voor de griffie aan, omdat die nu veel meer post te verwerken krijgt. Vindt u dat terecht?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Daar heeft het verder helemaal niet mee te maken. Ik denk niet dat de griffie daar verder problemen mee heeft. Het gaat er puur om dat wij laten zien als provincie dat we een voorbeeld kunnen zijn door de norm te veranderen. Wij moeten naar een ander klimaat toe. Wij moeten zorgen dat die temperatuur bij die anderhalve graad stijging blijft en dat wij het Klimaatakkoord van Parijs gaan uitvoeren. Dat hebben wij ook als provincie en als Provinciale Staten een belangrijke rol en een belangrijk voorbeeld in.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): Namens onze fractie heb ik nog een praktische vraag voor mevrouw Voerman. Geldt de inhoud van de motie ook voor de snacks tijdens de vergaderdagen en voor de borrelhapjes?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, ik had die vraag al een beetje zien aankomen, natuurlijk. Het gaat in de eerste plaats om de maaltijden. En hoe de rest wordt ingevuld, is lekker aan GS.

In het Programmaplan Toukomst is een uit te werken idee opgenomen voor het planten van 2 miljoen bomen in onze provincie. Het past heel mooi bij de groene plannen van het NPG en ik neem ook aan bij het Programma Bos en Hout. Koppelkansen te over: bomen zijn CO₂-eters bij uitstek. 2 miljoen bomen is erg veel en heel hoopgevend. Twee jaar geleden heeft de Partij voor de Dieren een motie ingediend die opriep tot de aanleg van een klimaatbos. Op verzoek van de gedeputeerde is deze toen aangehouden. Is de tijd niet rijp voor een soort van *kick-off* in de zeer nabije toekomst? Is de gedeputeerde bereid om te onderzoeken of, wanneer en waar een klimaatbos kan worden gerealiseerd als *kick-off* voor het planten van bossen en bomen, zoals vermeld in Bos en Hout en in Toukomst? Kijk bijvoorbeeld eens naar de Nationale Boomplantdag, betrek scholen erbij, laat kinderen planten voor hun toekomst. Daarom de motie 'Klimaatbos als kick-off bosaanplant'.

De VOORZITTER: Dat is de motie die ik nu voor me heb. Deze is met 330 genummerd en ondertekend door de Partij voor de Dieren en de SP en eindigt in het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constaterende dat:

- bomen en ander groen een essentiële bijdrage leveren aan het tegengaan van klimaatopwarming, hittestress, verdroging en biodiversiteitsverlies;
- de provincie in haar programma Bos en Hout de ambitie uitspreekt bomen te planten;

- in het programma Toukomst een plan is goedgekeurd om twee miljoen bomen te planten in onze provincie;
- dat internationale topwetenschappers van o.a. het IPCC pleiten voor een gezamenlijke aanpak van de klimaat- en natuurgroei door een grootschalige aanplant van biodiverse klimaatbossen;

Overwegende dat:

- met het planten van een (bio)divers klimaatbos de urgentie van de aanpak van de klimaatcrisis wordt uitgedragen;
- dit een belangrijk signaal kan zijn voor de Groningse samenleving;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:

1. een klimaatbos te planten in onze provincie als *kick-off* voor bomenaanplant als genoemd in de programma's Bos en Hout en Toukomst;
2. daarbij uitdrukkelijk alle relevante maatschappelijke organisaties, het NPG, burgers en lokale overheden te betrekken;
3. schoolkinderen actief te betrekken bij het planten;
4. te onderzoeken hoe en waar dat mogelijk is in onze provincie en met het antwoord daarop terug te komen bij de Staten voor 1 januari 2022;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Zoals bekend, is de inwerkingtreding van het stelsel Omgevingswet opnieuw uitgesteld, nu tot 1 juli 2022. Maar voor de provincie mag dit beslist geen reden zijn om achterover te leunen. Integendeel, het moet alle hensen aan dek zijn voor het opstellen van een nieuwe Provinciale Omgevingsvisie. Meer dan ooit is deze visie – en dan met hoofdletters – nodig om de grote crises in onze provincie op het gebied van klimaat, biodiversiteit, milieu en dierenwelzijn het hoofd te bieden. De Partij voor de Dieren roept daarom het College op, alles in het werk te stellen om te komen tot een Omgevingsvisie die de basis legt voor een werkelijk duurzame, natuurinclusieve, diervriendelijke en daarmee toekomstbestendige landbouw.

In de Peel is een prachtig en kansrijk initiatief ontstaan. De behoefte om midden in de natuur te wonen, groeit. Tegelijkertijd is er een enorm stedelijk tekort aan geschikte woningen, vergrijzen onze dorpen en staan de traditionele boerenbedrijven onder druk door de stikstofcrisis en andere klimaateisen. In het zuiden van Nederland slaan boeren, burgers en ambtenaren de handen ineen om deze uitdagingen om te buigen tot kansen. Ik citeer: *'De komende tien jaar maakt de intensieve landbouw en veeteelt in de Brabantse en Limburgse Peel plaats voor een natuurinclusieve parel waar kringloopboeren en tiny-housebewoners samen aan een duurzame toekomst werken. De opmars van de tiny-housebeweging lijkt niet te stoppen. Steeds meer Nederlanders kiezen er bewust voor om hun rijtjeshuis of appartement in te wisselen voor minder vierkante meters huis en meer natuur.'* Toch levert het ook vragen op. Wat als iedereen ineens in een tiny house in het groen wil wonen? Er is al zo weinig natuur. Stichting Peel Natuurdorpen snoept het ambitieuze project FRG Natuur af van het Nederlandse landschap en zorgt er juist voor dat er natuur bijkomt. Met het project kunnen schotten weggenomen worden en ik citeer opnieuw: *'Wonen in het buitengebied kan heel veel kansen opleveren. Die kansen zijn te vinden in de landschapslandbouw. Bij deze unieke vorm van landbouw leggen boeren nieuwe natuur aan op hun landbouwgrond. De monotone graslanden in de intensieve veehouderij maken zo plaats voor bijvoorbeeld voedsel- of andere biodiverse bossen die CO2 opnemen: heggen, houtwallen, waterpartijen en kruidenrijk grasland vol biodiversiteit. Verscholen tussen de bomen komen tiny houses, gemiddeld 2 tot 2,5 hectare nieuwe natuur en 10.000 in totaal. Deze zijn volledig off-grid, behalve als ze op een boerenerf komen waar al aansluitingen voor nutsvoorzieningen zijn.'* Dit soort ecodorpen zal veelal jongeren aantrekken. Dat betekent voor het Ommeland minder vergrijzing en de steden zullen een beetje meer lucht kunnen krijgen wat betreft het woningtekort. En niet onbelangrijk: de natuur en de biodiversiteit zullen er wel bij halen. Boeren krijgen een totaal nieuw verdienmodel. Ze kunnen ofwel *tiny houses* neerzetten en deze huren, ofwel grond verpachten waar *tiny-housebewoners* een eigen huisje neer kunnen zetten tegen een vergoeding. In de Peel is er enorm veel belangstelling voor dit idee, zowel vanuit de boeren als ook vanuit de potentiële inwoners. De Partij voor de Dieren zou graag ruimte zien in de nieuwe Omgevingsvisie voor soortgelijke nieuwe ontwikkelingen in onze provincie. Daarom onze motie 'Landschapslandbouw'.

De VOORZITTER: De motie 'Landschapslandbouw' is onder nummer 331 ingediend door de Partij voor de Dieren, de SP en GroenLinks en zij eindigt het met volgende verzoek aan het College: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constateer dat:

- er een groot tekort is aan woningen, vooral in de stad Groningen;

- de kleine dorpen in onze provincie vaak te maken hebben met vergrijzing en krimp, waardoor de leefbaarheid onder druk komt te staan;
- veel boeren een onzeker bestaan leiden door steeds meer en weer aangescherpte regels;
- het bekend is dat veel boeren vast zitten in een voor klimaat, milieu en biodiversiteit onhoudbaar systeem en vaak wel anders willen, maar niet anders kunnen;
- de zorg bestaat dat als boeren zich financieel niet kunnen handhaven, het platteland zal verpauperen;
- er een prachtig project gestart is in de Peel, waarbij boeren, burgers en overheden zijn betrokken om te komen tot een vorm van landschapslandbouw, die zowel voor de betrokken mensen als ook voor de natuur heel goed kan uitpakken ¹);
- dat project voorziet in een ecologisch dorp(je) rond een boerenbedrijf;
- waarbij *off-grid* en natuurinclusief voor bewoners en natuurinclusief voor het boerenbedrijf de norm wordt;
- er in de Peel inmiddels grote belangstelling is voor het project, zowel van de kant van de boeren als ook van potentiële bewoners;

Overwegende dat:

- er in de samenleving, vooral bij jongeren en jonge gezinnen, steeds meer vraag komt voor een ecologische, zelfvoorzienende woonvorm;
- er op deze manier ook een vorm van meergeneratiewonen kan worden gerealiseerd;
- landschapslandbouw een prachtige manier kan zijn om verschillende crises aan te pakken en een *boost* te geven in de goede richting, namelijk een inkomen voor de boer, woningen voor woningzoekenden,
- nieuwe natuur en natuurinclusieve landbouw, en dat laatste ook een belangrijk aandeel kan leveren in de aanpak van de klimaat- stikstof- en biodiversiteitscrisis;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. te onderzoeken of er in de nieuwe omgevingsvisie en -verordening voor bovengenoemde landschapslandbouw ruimte kan worden gemaakt;

En gaat over tot de orde van de dag.'

¹ <https://maatschapwij.nu/blogs/tiny-houses-boeren-peel-natuurdorpen/>

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, ik wil graag even aan mevrouw Voerman vragen waarop zij de stelling baseert dat vooral jongeren verscholen in de bossen in *tiny houses* willen wonen die *off-grid* zijn. Naar mijn beste weten willen jongeren hossen en dansen en ieder weekend zich bedrinken. Die zie ik daar niet zo gauw zitten.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het moge duidelijk zijn dat het een beperkte groep jongeren is en niet alle jongeren. Gelukkig niet, want daar hebben we helemaal geen ruimte voor. Maar je ziet gewoon in de ecodorpen die nu al ontstaan in Nederland, dat die vooral door jongeren en jonge gezinnen worden bewoond. Dus die hebben daar het meeste belangstelling voor. Ik geloof niet dat heel Groningen zal leeglopen.

De Partij voor de Dieren kan eindeloos praten over het feit dat ook dieren rechten hebben. Het recht om te leven naar hun eigen aard. Ze zijn wie ze zijn. Verreweg de meeste landbouwdieren in onze provincie lijden iedere minuut van hun korte leven. De jacht is een gevolg van onze meedogenloze overheersing van de dieren en het willen beheersen van alles om ons heen. Losgeraakt van de natuur lijken wij zelf vergeten te zijn wat goed is – ook voor ons mensen. Ik zou honderd moties kunnen indienen die oproepen tot een betere zorg voor alles wat leeft. In deze Staten zullen deze niet of nauwelijks gehoor vinden. Mededogen voor andere soorten dan de mens is hier niet of nauwelijks te vinden. De Partij voor de Dieren zal blijven vechten voor ieder dier binnen onze grenzen.

De provincie maakt echter een uitzondering voor een aantal beschermde dieren, met name vogels en vleermuizen. In Drenthe is een motie aangenomen die oproept tot het stimuleren dat windmolens zo min mogelijk schade opleveren voor vogels en andere dieren, door de toepassing van de nieuwste kennis en technologie met betrekking tot ontwerp en plaatsing. Het zwart verven van een van de wieken is een eenvoudig voorbeeld. Maar ook is er volop onderzoek gaande naar rendabele windmolens zonder wieken. Deze beter voor vogels en vleermuizen en zorgen ook niet voor overlast door slagschaduw en lage bromtonen. Bij dezen dienen wij dan ook de motie 'Voorkom slachtoffers overlast en windmolens' in.

De VOORZITTER: Dat is een motie met nummer 332 die is ingediend door de Partij voor de Dieren en de SP. Die eindigt met de volgende verzoeken aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constaterende dat:

- mensen die in de buurt van windmolens wonen, vaak overlast ervaren door bijvoorbeeld slagschaduw en lage bromtonen;
- er jaarlijks duizenden aanvaringen tussen windmolens en vogels en vleermuizen vallen te betreuren;

Overwegende dat:

- bij het ontwerp en plaatsing van windmolens door nieuwe technieken meer rekening gehouden kan worden met de gevolgen voor mensen, vogels en vleermuizen;
- voor vogels al een eenvoudige en relatief goedkope ingreep als het zwart verven van een van de wieken de kans op vogelaanvaringen aanzienlijk kan verminderen;
- het een kwestie van tijd lijkt dat meer mens- en diervriendelijke windmolens voldoende rendement opleveren;
- onderzoek naar bijvoorbeeld windmolens zonder wieken volop gedaan wordt;
- deze niet alleen beter zijn voor vogels en vleermuizen, maar ook geen voor de mens hinderlijke slagschaduw en lage bromtonen voortbrengen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:

1. te stimuleren dat windmolens in Groningen zo min mogelijk schade en overlast veroorzaken voor mens, vogels en vleermuizen, door toepassing van de nieuwste kennis en technologie met betrekking tot ontwerp en plaatsing; (waarbij de kennis rond de zwarte wiek om vogelaanvaringen te verminderen direct kan worden toegepast);
2. daartoe de technologische ontwikkelingen goed in de gaten te houden;

En gaat over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer ZWART (PvhN): Over de motie: er is onderzoek gepleegd naar het zwart verven van een van de wieken bij windmolens op zee. Daar had het inderdaad minder effect op vogels. Echter, als een van die wieken zwart gaat verven van windmolens op land, dan zie je hem juist veel meer. Heeft de Partij voor de Dieren daaraan gedacht? Want juist daar zitten de klachten van omwonenden.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik begrijp nu niet helemaal of de heer Zwart het nu heeft over meer overlast voor mensen als voor vogels of voor beide. Misschien kan hij het een klein beetje beter uitleggen?

De heer ZWART (PvhN): 'Een klein beetje beter uitleggen?' De reden om een van de wieken zwart te verven is gekomen uit een onderzoek dat gedaan is met molens die op zee staan. Daardoor zouden de vogels minder vaak door de wieken heen vliegen en dus minder vaak getroffen worden. Echter, ga je diezelfde wieken zwart verven bij de molens op het land, dan zie je de molen juist veel beter als mens. En mensen klagen over de zichtbaarheid van de molens. Niet alleen met de lampjes, maar ook met de schitteringen en de wieken en de slagschaduw. Dat heeft er allemaal mee te maken. Dus de vraag was: heeft de Partij voor de Dieren daaraan gedacht en heeft zij daar een oplossing voor?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, het gaat ons nu in de eerste plaats om de slachtoffers onder vogels en vleermuizen te verminderen. Dat laatste was mij niet helemaal bekend. Ik weet wel dat er inmiddels een ander systeem in Duitsland is om in ieder geval die lichtjes niet meer te gebruiken, alleen als er vliegverkeer aankomt. Daar zou ik een groot voorstander van zijn. Dat één wiek zwart verven zo schadelijk zou zijn voor mensen, kan ik me nauwelijks voorstellen. Ik kijk zelf ook uit op de N33 en op de windmolens en ik zou daar geen problemen mee hebben.

Ik zal mijn betoog eindigen. Ik wil graag afsluiten met de inmiddels beroemde woorden van Marianne Thieme: 'Voorts ben ik van mening dat er een einde moet komen aan de bio-industrie.'

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Gisteravond kwam ook bij ons het bericht binnen over Peter R. de Vries. Wij zagen ook hoe betrekkelijk alles is. Het geeft voor mij nog maar weer eens aan hoe belangrijk het is dat ik in een democratie woon en dat er een vrij woord is. Ik hoop voor Peter R. de Vries dat hij er weer bovenop komt, samen met zijn familie. Het is erg genoeg dat dit soort dingen gewoon gebeurt.

Dan verder met mijn woordvoering. 2021 en nog steeds corona. We zijn op de goede weg. De meesten van ons zijn of worden gevaccineerd, ook de jongeren. Er gaat steeds meer open en er mag steeds meer. We hopen dat dat zo blijft. Ondernemers krijgen weer lucht en de provincie gaat een klein beetje open – ook misschien voor de vakanties de komende tijd. Voor 50PLUS betekent dat ook dat meer ouderen uit een isolement komen. Dat is een groot goed. Mensen eten weer met elkaar, mensen zien elkaar, mensen spreken elkaar weer.

Iets anders, voorzitter. Een paar week geleden kreeg ik een nieuw horloge, althans dat was mijn eerste gedachte. Maar dit bleek in het geheel niet waar te zijn. Ik kreeg een apparaat in de vorm van een horloge waarmee ik de mail, internet en berichten en wat meer kon ontvangen, zoals WhatsApp, sms, LinkedIn, Facebook – en zo kan ik nog wel even doorgaan. Verder op mijn horloge de kranten RTV Noord en zelfs Ziggo TV – kortom, bijna alles. Tot mijn grote schrik werd ik ook nog gewaarschuwd door mijn horloge dat ik moest gaan doorademen en dat mijn hartslag weer oké was. Ook mijn vrouw wist precies waar ik me bevond – althans, mijn horloge want ik kan het altijd weer ardoen, maar dan komt er weer een ander SOS-bericht. De klap op de vuurpijl kwam nog: ik kan ermee bellen en gebeld worden. Toen dacht ik bij mezelf: dit moet anders kunnen. Kan ik ook een horloge instellen? Dat heb ik ook gedaan. Er was een enorm boekwerk bij in 42 talen, maar Nederlands was voor mij genoeg. Verder was er nog een uitleg over de computer via internet.

Nu weet ik gelukkig hoe ik met internet moet omgaan, maar hoeveel mensen zijn er wel niet die kunnen googlen als ze zo'n horloge krijgen? Ze moeten naar de kinderen of naar hun kleinkinderen. Waarom dit verhaal nu in de Kadernota? Eenvoudig: 16 procent in het Westerkwartier, dus in een gedeelte van onze provincie, is laaggeletterd. 12 procent in de stad Groningen en omgeving. Maar liefst 19 procent in Noordoost-Groningen heeft last van laaggeletterdheid: snel kunnen lezen, kunnen rekenen en vaak niet kunnen omgaan met internet. Geen kranten lezen: het nieuws volgen is al moeilijk. Om je dood te schamen: 19 procent in Noordoost-Groningen dat laaggeletterd is. Dit is een groot probleem voor deze mensen als het gaat om informatievoorziening. Ze hebben grote moeite met digitaliseren en er moet steeds meer via de computer geregeld worden: bankzaken, de huur, de hypotheek, de belasting of simpel een aanvraag bij de gemeente of provincie. 50PLUS vindt dat dat altijd moet kunnen via de telefoon. Een simpele brief met of zonder begeleiding die ingevuld kan worden en het beste is natuurlijk altijd nog het persoonlijke gesprek. Maar waar nog een persoonlijk gesprek? Banken gaan dicht, gemeenten zijn steeds moeilijker bereikbaar en ook hier bij de provincie moet je eerst een afspraak maken.

Ik ben nu bijna 70 jaar, heb gestudeerd en ik denk nog midden in de maatschappij te staan. Maar de ontwikkelingen via internet gaan snel. Ouderen – of laten we zeggen: de jongere ouderen of misschien wel de oudere jongeren – hebben moeite met digitalisering. Dat komt met name door de grote hoeveelheid mensen die laaggeletterd is. 19 procent – ik zei het net al – in Noordoost-Groningen. Gelukkig probeert de provincie hier wat aan te doen en gelukkig hebben we ook een gedeputeerde die daar iets aan wil doen. Er worden in tal van bibliotheken cursussen gegeven, scholing aangeboden en dat doen we al enkele keren zo. Dat doen we al enkele jaren meer, dat doen we al een jaar of zes, zeven. Maar het blijft steeds 19 procent in Noordoost-Groningen. Daar moeten we echt iets aan doen. 50PLUS vindt dan ook dat de werkgelegenheid hieronder lijdt. Ook die taak zou de gedeputeerde van werkgelegenheid moeten bezighouden. Nog te vaak is laaggeletterdheid een drempel naar werk. 50PLUS levert daarom de volgende motie in, die u inmiddels hebt.

De VOORZITTER: De motie met volgnummer 333 is ingediend door 50PLUS, de Partij voor het Noorden, de Partij voor de Dieren en de PVV. Zij bevat de leesbare titel 'Lzeen en shicrejvn is neit voor iereeden vezlafneksprend' en eindigt met het volgende verzoek aan het College: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp,

Constaterende dat:

- er in Nederland ongeveer 12 procent van de bevolking laaggeletterd is;
- in de Provincie Groningen ongeveer 11 procent van de bevolking laaggeletterd is 1);
- wanneer dit op gemeenteniveau wordt bekeken, geconstateerd kan worden dat dit per gemeente erg uiteenloopt binnen de provincie Groningen;
- dit varieert van de ene gemeente met 6 procent van de bevolking die laaggeletterd is en in de andere gemeente loopt dit op tot 19 procent, ver boven het landelijk gemiddelde van 12 procent;

Overwegende dat:

- "als je goed kunt lezen en schrijven vind je sneller een baan. Je kunt veiliger werken en je bent zelfstandiger" 2);
- 'voldoende kunnen lezen, schrijven en rekenen, is een voorwaarde om een stabiele financiële situatie te krijgen en te houden' 3);

- ‘taal en gezondheid veel met elkaar te maken hebben’ 4);
- ‘uit onderzoek van PricewaterhouseCoopers (PwC) in opdracht van Stichting Lezen en Schrijven blijkt dat laaggeletterden jaarlijks 572 miljoen euro aan inkomsten mislopen’ 5);

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

1. een oriënterend onderzoek in te stellen naar de verschillen die er zijn binnen de provincie Groningen. Uit dit onderzoek kan naar voren komen welke bijdrage de provincie Groningen kan leveren, zodat de procentuele verschillen voor laaggeletterdheid per gemeente zoveel mogelijk worden verkleind, dit met name voor de gemeenten die ver boven het landelijk gemiddelde van 12 procent zitten.

En gaan over tot de orde van de dag.’

- 1) <https://gelettertheidinzicht.nl/>
- 2) <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/participatie-en-werk>
- 3) <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/armoede-en-schulden>
- 4) <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/gezondheid>
- 5) <https://www.lezenenschrijven.nl/wat-doen-wij/oplossing-voor-je-vraagstuk/maatschappelijke-kosten-laaggeletterdheid>

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Voorzitter, ik ben blij dat u zei dat de titel van de motie nauwelijks leesbaar is. Zo werd de motie omschreven door iemand die ik ernaar vroeg en die echt laaggeletterd was en zich afvroeg wat er nou stond. Dus dat is het antwoord zoals dat staat en zoals u het ook kunt lezen: dat iemand die laaggeletterd is, denkt dat de motie die inhoud en die schrijfwijze had. Vandaar dat wij haar ook zo hebben ingediend.

Voor 50PLUS was het afgelopen jaar niet het meest prettig jaar, voornamelijk door corona. Van dichtbij en wat verder weg heb ik ervaren hoe het is om corona te hebben of om er zelfs aan dood te gaan. 263 mensen zijn er tot vanmorgen overleden in Groningen aan corona. Daarom, voor al die mensen die zijn overleden aan corona, geeft dit een enorme impact op hun leven en op het leven van Groningers die daarbij achterblijven. Wij willen dat ook graag herdenken. Wij dachten aan een blijvend gedenkteken in de vorm van een bos of iets wat daarop lijkt. Samen met de ChristenUnie hebben wij duidelijk in de motie verwoord hoe wij dat graag zouden willen zien. Vandaar de volgende motie.

De VOORZITTER: Dat is motie 334 met de titel ‘Herdenkingsbos corona’, waarboven de logo’s van 50PLUS, de ChristenUnie en de Partij voor de Dieren staan. Die eindigt in het volgende verzoek aan het College;

‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp.

Constaterende dat:

- de coronapandemie grote invloed heeft gehad op de levens van veel Groningers;
- tot op heden 263 mensen in onze provincie zijn overleden vanwege corona;

Overwegende dat:

- het belangrijk is om hun levens en de impact voor alle Groningers te blijven herinneren;
- een blijvend gedenkteken hieraan bijdraagt;
- goed aangesloten kan worden bij een bestaand programma van de provincie.

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:

1. als onderdeel van het Programma Bos en Hout een bos aan te planten waarmee de mensen in onze provincie die door corona overleden zijn worden herdacht;
2. bij de uitwerking daarvan rekening te houden met passende symboliek en bereikbaarheid;
3. de Staten te informeren over de voortgang van het herdenkingsbos.

En gaan over tot de orde van de dag.’

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE WIT (CDA): Er staat hier dat deze motie echt bedoeld is voor mensen die overleden zijn aan corona. Maar is zij ook bedoeld voor mensen die bijvoorbeeld overlijden door uitgestelde zorg tijdens de coronacrisis? Of is dit echt specifiek voor mensen die met corona te maken hebben gehad?

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Wij hebben het gezien, meneer De Wit, als voor echt die 263 mensen die zijn overleden aan corona. Voor alle duidelijkheid – voordat daar nog vragen over komen: we hebben goed nagekeken hoe dat zat. Achttien mensen die zijn overleden, zijn van buiten Groningen en waren hier in Groningen, twee vanuit Duitsland, maar daarentegen zijn er ook 32 Groningers in Assen, Zwolle of in andere ziekenhuizen. Het zijn de cijfers van de GGD, dus we gaan ervan uit dat die kloppen. Wij hebben het echt gedaan voor die 263 mensen die zijn overleden aan corona hier in Groningen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Op zich een lovenswaardig idee. Alleen, is hierover ook afstemming met bijvoorbeeld andere provincies geweest? En is dit een manier van denken die ook de nabestaanden van de slachtoffers wenselijk is? Hoe komt men bij dit idee? Wordt het ook ergens maatschappelijk ondersteund?

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ja, het wordt in zoverre maatschappelijk ondersteund naar ons idee. Ik heb in ieder geval vrij regelmatig contact met de patiëntenraad van het UMCG in Groningen. Daar kwam ook het idee vandaan om iets te doen als een soort van monument bij het UMCG. Ik ben toen gezegd dat we dat breder moesten trekken, over de provincies te trekken. We hebben dit neergelegd bij het landelijke 50PLUS. Zoals het nu lijkt, zijn er meerdere provincies en meerdere grote steden die denken aan een soort van nagedachtenis aan de coronaslachtoffers.

Provinciaal beleid is breed, erg breed, ook voor 50PLUS, om alles te volgen: de windmolens, de zonneparken, de gaswinning, de versterking. We hebben het de hele dag gehoord. 50PLUS zal zich ook de komende twee jaar zeker inzetten en kritisch zijn waar het nodig is. Ook wij kunnen al die punten opnoemen die al eerder deze dag gepasseerd zijn. Eelde is voor ons ook een groot pijnpunt. Het lesvliegen is daar ergerlijk. Maar Eelde helemaal dicht? Nee, nog niet. Een brandweerkazerne op een vliegveld is nodig, anders kunnen we het zo goed gaan sluiten. De veiligheid moet er blijven. Maar voor de toekomst van Eelde zijn er nog wel veel zaken onduidelijk.

Goede voorlichting naar de inwoners van Groningen toe is essentieel op elk gebied. Er waren meer partijen die dit al noemden. De RES, het NPG, de boeren: noem verder maar op. Goede voorlichting is essentieel.

Ik wil niet negatief afsluiten. We zijn als 50PLUS bij met alle fietspaden door Groningen. Nog wat veiliger en het is helemaal oké. De werkgelegenheid zit weer een beetje in de lift. Een Leven Lang Leren naar een nieuwe werkgelegenheid. Ook 50PLUS staat daarachter. Het Deltaplan kan en moet misschien wel een *boost* geven in Groningen voor de woningbouw. Ouderen wonen graag in Groningen, zo mat de universiteit nog niet zo lang geleden. We zijn er blij mee, maar we schrikken toch ook wel een beetje. Ouderen wonen hier graag, maar wonen wel in huizen met scheuren. Dus niet alleen nieuwbouw, maar kijk ook vooral naar de versterking. Het moet nu eindelijk toch eens op gang komen. De gaskraan voor ons? Natuurlijk naar nul.

Maar voor veel Groningers is het nog steeds het mooiste plekje in Nederland. Ja, ik weet het ook en heb het ook eerder gehoord. Windmolens: als je de andere kant op kijkt. Zonneparken zelfs op watergebieden: we moeten er niet aan denken. We willen het niet mooier maken dan dat het is, we zien het gewoon om ons heen. Maar het mooiste dorp van Nederland – en dan echt het mooiste dorp – ligt in Groningen.

Ten slotte heb ik veel meningen gehoord over tal van punten voor en tegen. Maar alles in een prettige *setting*. Laten we vooral oppositie en coalitie niet te ver uit elkaar laten drijven. Laten we elkaar vasthouden. Ik ga ervan uit dat de partijen elkaar iets te leren hebben. Daar staan we er beter voor dan dat we er de afgelopen tijd voor stonden. Laten we elkaar in ieder geval in de waarde laten. En ik ga ervan uit dat de partijen die nog aan het woord komen, er net zo in staan. Want het was heel lang zo dat ik de laatste partij was die aan het woord was en dat is allang niet meer zo.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Iedereen begint met de actualiteit. Ik zal daar geen uitzondering op maken. Daarbij wil ik de aandacht vestigen op een zinloze moord in Hoogkerk een aantal weken geleden op een jonge tiener door een misdadiger, iemand die ontspoord was. Hij was bij de instanties bekend. Daarbij wil ik stilstaan bij een zinloze moord op een echtpaar dat het Pathé schoonmaakt. De man was een broer van een goede kennis van ons, ook om het leven gekomen door iemand die bij de instanties bekend was. De zinloze moord op een jogger bij het Jaagpad achter het Selwerderhof. De zinloze moord op een booteigenaar op het Hoendiep. U begrijpt denk ik wel waar ik heen wil: dat zijn de dingen waar hier niet zoveel bij stilgestaan wordt en doet mij een beetje zeer.

Dus ga ik nu met mijn woordvoering beginnen. Allereerst wil ik u melden dat het een prachtige dag is: 7 juli. Mijn moeder is vandaag jarig. Zij wordt 81 jaar, nog scherp van geest, goed bij de tijd. Ik moet ook namens haar mijn excuses aan u aanbieden voor alle puntjes van orde en dingen die er zijn gebeurd. Namens haar bied ik die alvast aan voor wat er nog komen gaat, natuurlijk. Want we zijn natuurlijk nog niet klaar, ik blijf nog twee jaar.

De VOORZITTER: In de wetenschap dat uw moeder heel erg oplet en het debat nauwlettend volgt, weet ik zeker dat u ontzettend oplet bij wat u gaat zeggen. De excuses, zeker als ze van uw moeder komen, zijn zeer aanvaard.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Zeker aanvaard. Ja, ik snap het, ik snap het.

Ik wilde deze Algemene Beschouwingen een beetje anders doen. Ik wilde eens even terugblikken op de afgelopen twee jaar. Dat u een idee krijgt over hoe je als niet-politiek in elkaar zittend mannetje hier in dit gremium terecht komt en wat je dan overkomt. Dan kom je in een mores en dat soort dingen. Onze mores is anders, kan ik u vertellen. Wij zeggen elkaar gewoon keihard de waarheid en dan kan dat gewoon. Desnoods stomp je elkaar even op je waffel en je gaat even later gewoon weer rustig verder. Het lucht namelijk op, kan ik u vertellen. Vorige keer kwam het op de cursus staatsrecht. Ik heb van mevrouw Terpstra, toen ik op het Kamerlingh Onnes 3 VWO deed, staatsrecht en staatsinrichting van de dame gehad. Het was een enorm aardige geschiedenisjuffrouw. Ik heb niks met geschiedenis, je moet ervoor uit je hoofd leren en zo: dat is niets voor Robert. Maar zij boeide. Zij kon het zo vertellen dat je het toch onthield. Alleen, zij had ook niet voorzien dat ik hier terecht kwam. Dus wij zullen het mevrouw Terpstra ook maar vergeven.

Ja, dan kom je hier binnen een grote zaal met een indrukwekkend schilderij. Heel mooi allemaal, maar wat mij als eerste opviel, was toen ik hier kwam als beginnend Statenlid, dat er geen Nederlandse en Groningse vlag in de hoek van de Statenzaal staan. Dat is iets wat ik verwacht had. Als klein chauvinistisch Groningertje denk ik: nou, de Nederlandse vlag omdat het hoort. Maar de Groningse vlag had ik hier ergens in een hoek zeer prominent aanwezig gedacht te zijn. Ook een foto van Wim-Lex en Max heb ik gemist. Want ja, wie nou voor of tegen het Koningshuis is, het maakt mij allemaal niks uit wat ze doen. Maar dat toch, dacht ik, ook in zo'n instituut als dit aan de muur te hangen, aangezien wij toch wel in ons Koninkrijk der Nederlanden nog een kleine rol vertegenwoordigen in de provincie.

Zijn we bij de vlaggen, dan kom ik bij de regenboogvlag die hier een paar weken terug is gehesen, omdat er in Europa een land is dat afwijkt van wat de rest van Europa een normale norm vindt. Dan moet daar de regenboogvlag voor omhoog. Vond ik een zeer nobel streven, daar kan ik wel achter staan. Wat ik wel gemist heb, is dat toen RTL Nieuws op 26 juni meldde dat Erdoğan een Gay Pride-parade uit elkaar sloeg en met rubberen kogels uit elkaar joeg, daar geen regenboogvlag voor is gehesen. Maar dat was misschien ook wel goed, want het was Veteranendag en de veteranenvlag hing er. Dus waarschijnlijk was het een heel bewuste, nette keus van het College. Maar het stelde mij teleur dat de homo's, lesbiennes en de hele LHTB-gemeenschap in Turkije minder hoog stond op de agenda dan die in Hongarije.

Ja, en dan kom je hier en maak je het allemaal mee. Dan ga je eens denken over hoe dat allemaal gaat in het College. Nou, neem me kwalijk als ik iemand daarmee beledig – het zal gerust – maar dan komt dat excuus van mijn moeder vanzelf weer. Ik heb eigenlijk een beetje het idee gekregen dat er in het College de carrière voor Groningen gaat. Dat heb ik ook in de Staten wel een beetje dat gevoel, hoor. Het belang van Groningen en de Groningers wordt in mijn ogen een beetje voor de carrière in het politieke wezen aan de kant gezet. Maar dat komt waarschijnlijk omdat ik de politiek niet zo goed begrijp met de achterkamertjes, de coalitieakkoorden, wat je nou eigenlijk wel en niet wilt en wat je dan ook allemaal laat varen. Dit omdat je eigenlijk een carrière wil.

Het is natuurlijk zo dat het College hier wijze besluiten neemt. Maar dat houdt wel in dat de boeren het flink om de oren krijgen. Dat is de afgelopen twee jaar aldoor al zo, terwijl onze boerengemeenschap een minimale ecologische voetafdruk heeft. Dus ik vind dat wij de boeren – die onze provincie al jaren een warm hart gedragen, haar gecultiveerd hebben en eigenlijk Groningen opgebouwd hebben door hard te werken en steeds te zorgen dat ook de Stad te eten had – niet de dupe mogen laten zijn van nieuwe plannen die door het College gemaakt worden.

Er zit een gat in de begroting van het RSP en dat gat is te wijten aan een gat in de Ringweg. Wederom gaat er provinciaal geld en worden er keuzes gemaakt door een College – natuurlijk ver voor u, dat begrijp ik – dat daarbij een aannemer heeft gebeld en een beetje laks in de afspraken is geweest. Ik wou echt dat iedereen mij belde op die manier om een leuk vloertje te leggen. Ik vermaak me er dan wel mee. En dat denkt zo'n aannemer ook. Want u denkt namelijk dat het niet anders kan. Nou, het kan echt wel anders, als je maar een beetje hard bent.

Ik was hier nog maar net of ik moest naar Leeuwarden, want daar werd een NRK-rapport gepresenteerd en dat ging over energie en transitie. Daar stond eigenlijk niet zo'n heel beste beurt is voor de provincie, want de communicatie en de participatie was er niet al te best. Dat weet ik nog heel goed. Maar ik heb niet het gevoel gehad dat dat het afgelopen paar jaar veranderd is. Er wordt nog steeds te laat, te klein, te weinig met de wensen van de inwoners rekening gehouden. Misschien zijn het ook wel projecten die al liepen: ik wil daar ook niet een vinger bij wijzen. Dat gaat nog steeds goed, hè, met die puntjes van orde, voorzitter. Vindt u ook niet?

De VOORZITTER: Zeker. Ja, complimenten ervoor dat u binnen de orde van de Algemene Beschouwingen blijft.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ja, maar die komen straks nog wel. Ik heb straks ook nog een stukje Kadernota. Ja, dit was eigenlijk wat mij opviel en dat wilde ik toch delen. Want iedereen denkt dat dit een heel open en normale manier van besturen is. Maar dat is het helemaal niet. Het is eigenlijk gehuld in mysteries. De gewone burger, de Groninger, begrijpt voor de helft niet wat hier gebeurt. Die snapt niet eens welke afspraken worden gemaakt en wat dat die voor invloed hebben op diezelfde burger.

De heer BENNEMA (VVD): Is dat nou dan geen schone taak om dat door een volksvertegenwoordiger eens even uit te leggen aan de burger?

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ik doe hiervoor mijn uiterste best, meneer Bennema, en daarom houd ik ook dit betoog. Ik probeer een beetje duidelijkheid te scheppen. Maar ook dat het voor de volksvertegenwoordigers ook duidelijk is dat het voor alle burgers lang niet duidelijk is. Lang niet alle burgers. We spreken allemaal wel met burgers, maar er zijn zoveel die niet aangesproken worden, die meer behoefte aan de betrokkenheid van ons provinciebestuur. Want ze hebben wel te maken met de beslissingen, maar ze worden niet betrokken in het voortraject. Daar zijn er natuurlijk dingen misgegaan, maar daar moet een andere bestuursvorm voor komen die beter, opener en transparanter van structuur is.

De heer BENNEMA (VVD): Maar vindt de spreker zich niet in staat om dat geluid van de burger dan op de juiste manier hier te laten doorklinken? Want dat is dan toch zijn taak. En als het op een andere manier moet, hoe ziet u dan die participatie voor zich?

De heer PESTMAN (Code Oranje): In het begin was ik het niet eens met de vraag die u stelt. Wat het gaat nou niet om hoe ik met het geluid van de burger vertaal en hoe ik naar de burger toe moet brengen. Nee, het gaat er nu om hoe het bestuur zich naar de burger toe presenteert. Dat is waar ik het over heb. Hoe ik het graag zie, is dat dat op een transparantere manier gebeurt: direct vooraan in de trajecten, direct de betrokken burgers erbij betrekken. En niet alleen de burgers die wel naar de inloopavond komen, maar ook alle burgers informeren. Hoe u het doet, weet ik niet wat de handigste manier is tegenwoordig. Je kunt het door de brievenbus doen, je kunt ze per e-mail bereiken, je kunt dat per sms doen. Iedereen is bereikbaar. Ik bedoel, meneer Ten Hoove gaf het al aan: zijn vrouw wist dankzij zijn horloge waar hij zat. Nou, dan is hij ook bereikbaar. Dus iedereen is bereikbaar, behalve misschien die 19 procent in Noordoost-Groningen waar meneer Ten Hoove het over had. De provincie moet de mensen opzoeken. De mensen moeten niet naar de provincie zoeken, meneer Bennema. Dat is het probleem.

De VOORZITTER: De heer Bennema, ten slotte.

De heer BENNEMA (VVD): Maar ziet de spreker dan ook een verschil tussen de volksvertegenwoordiging hier aanwezig en het provinciaal bestuur? Wat wordt daarmee bedoeld? College van Gedeputeerde Staten? Wat is daar dan precies die rolverdeling en hoe zouden die de burger dan moeten bejegenen dan wel vertegenwoordigen of tegemoet treden?

De heer PESTMAN (Code Oranje): Nou, het College zou dat moeten doen. De volksvertegenwoordiging zou ook inderdaad actief meningen moeten ophalen. Als er grote beslissingen worden genomen over onder andere de ruimtelijke invulling van onze provincie, dan moet het provinciebestuur zelf actief de mensen die het betreft, opzoeken en met hen een gesprek aangaan om te kijken of het op een fatsoenlijke en nette manier gebeurt. En zoals dat geregeld gebeurd is: dat er te laat mogelijkheid is voor inspraak omdat het traject al doorlopen is.

Kom ik op de Kadernota – eindelijk maar toch, hè? Het gaat in de inleiding vooral over de toekomst van de provincie. Daarin heeft het College het over de klimaatvraagstukken, de druk op de ruimte, het erfgoed en de leefbaarheid. Maar ik nergens de oplossing gezien waarmee we het allemaal oplossen. Het is elke keer maar één kant die opgelost kan worden ten koste van de andere kant.

De heer HAZE (Groninger Belang): Voordat de heer Pestman verdergaat over de Kadernota. 'Communicatie', 'vooraan meenemen': het zijn allemaal mooie containerbegrippen die u dan noemt. Maar hoe ziet u daar dan de rol van de gemeenten? Want die spelen daar natuurlijk een belangrijke

rol in – althans, dat is mijn mening. Hoe ziet u dat dan precies? Wie moet op welke momenten wat doen?

De heer PESTMAN (Code Oranje): Nou, ik denk dat het een combinatie is bij de aanvang van elk traject die ruimtelijke inpassing vergt. Er is natuurlijk al ver van tevoren contact met provincie en gemeenten. Zo gauw als dat van start gaat, zouden zowel provincie als gemeenten – dat zal inderdaad gecombineerd moeten zijn – de mensen moeten opzoeken in dat gebied die daarvoor getroffen worden. Dus het is niet alleen maar aan de provincie, het moet een combinatie zijn van de provincie en de betreffende gemeente. Maar wel van begin af aan.

De heer HAZE (Groninger Belang): Maar ziet u daar dan een belangrijkere rol in voor de gemeenten of voor de provincie?

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ik zie daar voor beide een heel belangrijke rol in, omdat ik denk dat de provincie in eerste instantie over de Omgevingsvisie gaat en de gemeenten eigenlijk op dat moment de uitvoering daarvan hebben. Maar het moet wel zo zijn dat beide partijen met hart voor hun burgers en inwoners de overwegingen maken en ook luisteren – vooral luisteren – naar de burgers. Want dat is nog steeds waar groot leiderschap en bestuur aan herkend wordt: het luisteren naar de burgers en de inwoners. Dat heb ik hier heel erg gemist in de afgelopen twee jaar.

Als er één probleem opgelost wordt, zei ik zonet, gaat dat vaak ten koste van een ander probleem. Zoals ik net zei: het leiderschap is te herkennen aan het luisteren naar de burgers. We hebben te maken met een College dat reikt naar de sterren. Dat is een heel nobel streven, helaas is de ladder twee treetjes te kort. En dat gaat dan weer ten koste van de burgers. Dat vind ik wel heel jammer. De Groningers worden bijna vertrappt door de ambities van het bestuur.

Als we dan door de voorstellen heen bladeren, dan wordt alles eigenlijk duurder. Het kost meer geld, het vergt meer personele inzet. Er wordt diep getast in allerlei reserves voor heel veel van die projecten. Eigenlijk zou ik het College mee willen geven dat het crisistijd is. Het gaat niet zo heel goed overal en dan zou ik willen zeggen tegen College: bescheidenheid siert de mens. Want als we kijken naar het NPG, dan is dat redelijk versnipperd in alle projecten. Daar mist mijns inziens een groot deel van het doel dat er is. De heren Pastors en Deetman hebben ervoor gewaarschuwd, versnippering tegen te gaan. Dat is ook wel degelijk aan de hand.

Wat hebben we nog meer? Ja, de innovatie waar steeds op gehamerd. De innovaties die moeten komen, kun je als overheid niet opleggen. Je kunt ze ondersteunen, misschien met subsidie, maar het zou een overheid c.q. een bestuur sieren om niet de innovatie kiezen, zoals hier gekozen is om vol voor waterstof te gaan. Want innovatie gebeurt namelijk in de schuurtjes in het land. De LED-lamp is een schuurtje in Brabant geboren, heeft daar het levenslicht gezien. Dat is nu wereldwijd een algemeen bekend ding. Dit om aan te geven hoe sterk ons land in innovaties is en wat er in de schuurtjes gebeurt: de wiet is daar ook gegroeid en die beheerst de wereldmarkt bijna. Dus laat de mensen zelf innoveren en probeer dat niet te sturen.

Dan nog een tip die ik heb. Want het blijft mij bezighouden: voor vijf auto's 475.000 euro reserveren. Er zijn vier nodig, er staat één in de garage. Waarom geen vier auto's halen en geen in de garage? Dat scheelt al een heleboel geld. Je maakt een afspraak met de garage. Je krijgt een leenautootje als je auto daar voor een beurt heen moet – alles geregeld. En voor die 95.000 euro – en meer nog als u de inruil meeneemt – die u dan uitspaart, kunt u namelijk heel vaak een taxi bellen om u overal heen te brengen. Dan houdt je nog geld over ook. Dat was mijn bijdrage uit het huishoudboekje.

De heer ZWART (PvhN): Ik was zeer onder de indruk van het begin van uw betoog. Dat was voor mij een reden om wat vlaggetjes neer te zetten. Mogen wij een voorstel verwachten om in elk geval de Groningse vlag, maar zonodig ook beide vlaggen hier in de zaal te krijgen?

De heer PESTMAN (Code Oranje): U bedoelt dat ik een motie moet indienen voor iets wat ik als normaal beschouw? Daar zou je toch geen motie voor hoeven in te dienen? Dat zou toch allang geregeld moeten zijn, meneer Zwart? Maar als u dat wenst, dan ga ik nu nog aan het typen. Misschien red ik het dan nog voor de tweede termijn.

De heer ZWART (PvhN): Ik vind het idee inderdaad niet zo slecht. Ga maar typen, zou ik zeggen.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Nou, ik doe ik mijn best.

De heer HAZE (Groninger Belang): De heer Pestman zei net namens Code Oranje dat hij vond dat er op innovatie gestuurd werd. Zou hij daarvan eens een voorbeeld kunnen noemen? Want die indruk heb ik niet. Ik heb juist de indruk dat de provincie faciliteert. Dat is volgens mij een totaal andere invalshoek.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ja, dat is waarschijnlijk een verschil van mening. Ik vind het volledig blind inzetten op de waterstofinnovatie en dat daarvoor een fabriek gebouwd moet worden, een goed voorbeeld daarvan. Kijk, we moeten twee dingen: we moeten Holthausen en Shell met zijn waterstofaandeel ver uit elkaar houden. Voor meneer Holthausen heb ik heel veel respect: die meneer innoveert echt. Dat is innovatie zoals ik het bedoel en dat moet gefaciliteerd worden. Dat Shell hierheen komt en probeert een graantje mee te pikken uit de subsidieruif om ook een beetje aan waterstof te doen: dat hoort niet zo. Dus ik hoop dat ik daarmee het verschil duidelijk heb gemaakt.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik ben nummer vijftien in de rij, dus ik zal niet alle punten herhalen. Dat wordt een beetje eentonig, lijkt me. Ik wil een paar dingetjes releveren. Ik sluit mij natuurlijk aan bij de woordvoering van diverse sprekers voor me met de zorgen en het medeleven met de familie De Vries. Ja, dat is een heel ernstig feit. Ik hoop dat de man zelf het redt. Ik sluit me ook aan bij de woorden van de Partij voor het Noorden met de dank aan de griffie en ondersteuning hier. Want ik loop hier nou tweeënhalf jaar rond en ik moet zeggen dat ik hier zeer prettig altijd kunnen werken – voor zover aanwezig, maar anders ook thuis. Het is allemaal goed verzorgd.

Ja, dan wil ik iets over de Kadernota zeggen. Maar ik begin even met een geschiedkundige opmerking. Ware de heer Romke Visser hier, dan was er vast wel iets geweest van: 'op 7 juli van het jaar 453 gebeurde dat en dat'. Nou, zover wil ik niet teruggaan. Maar ik wil toch wel in herinnering brengen een hoogst betreutswaardig feit: vijftien geleden overleed Rudi Carrell. U kent hem nog: hij had een prachtig show in Duitsland, waarbij hij dames beha's liet gooien naar een kartonnen beeltenis van ayatollah Khomeini. Ik heb zelden zo'n pret gehad.

De Kadernota is ook besproken op 23 juni jongstleden in de commissie. Ik heb toen al enkele punten van kritiek gemeld en blijf daar nu ook bij. Kort gezegd – niet zozeer inhoudelijk, maar wel de vorm van die Kadernota – vind ik het een snorkende toonzetting, goed passend bij een staaltje ouderwetse *agrit prop* uit het Oostblok van de Koude Oorlogstijd. De Kadernota is gevuld met ambitie en energie. En *'we zijn sterk gemotiveerd om te werken aan de toekomst van Groningen'*. *'We zijn gedreven om een beweging op gang te brengen.'* *'Ons harde werken en motivatie om impact te maken, blijft niet onopgemerkt.'* *'We staan internationaal bekend als een regio die ambitieus iets wil bereiken.'* Kijk, dit soort pr-kreten zien we nou de laatste twee jaar – misschien daarvoor ook wel, maar toen las ik ze nog niet – steeds meer in de stukken van het College. Ik vind het allemaal prachtig hoor, maar eigenlijk volstrekt onnodig en een beetje ongepast. Ook het *'scherpe en slimme kiezen'* komt steeds terug: drie keer maar liefst op bladzij 54. Ik vind dat vreselijk, dat 'slimme kiezen'.

Naast dit gesnork staat er ook meteen een staaltje doemdenken op bladzij 4, namelijk: *'De wijze waarop wij onze planeet behandelen, deugt niet.'* Weer zo'n anglicisme. Zeg gewoon 'onze aarde', niet 'onze planeet'. Zo uit Engeland overgenomen: *'our planet'*. *'De problemen worden uiterst manifest.'* Ik zou zeggen: waar zijn de reddingboten? Vrouwen en kinderen eerst. Als reeds gezegd in de commissie, staat op bladzij 9 een morrende opmerking over al die Wob-verzoeken. Die zorgen maar voor 'een onevenredige uitvoeringslast'. Collega Frenay heeft daar ook over gesproken twee weken geleden. Zou dat komen die opmerking omdat, zoals bijvoorbeeld in het toeslagenschandaal – en niet 'toeslagenaffaire' – hele pagina's witgelakt moeten worden en dit zoveel moeite en aandacht vraagt van de ambtenaren? Op bladzijde 21 en 22 wordt aandacht besteed aan de opcenten motorrijtuigenbelasting. Hier zien we nu de gevolgen van al het gesubsidieerde Tesla-rijden. Een inperking van de belastinggrondslag van de provincies. Hoe staat het met de compensatie door het Rijk?

Daarnaast valt mij in de voordracht, die bij de stukken zit, een aantal taalfouten op. Ik zal die hier nu niet allemaal uitspellen. Maar ik zal de griffie erop wijzen straks in een klein onderonsje. En dan blijkt maar weer dat na het printen van stukken ze vaak niet nagelezen worden en dat men over de omissies en fouten heen leest – helaas.

Ons Groningen zal tegen de voordracht en het besluit stemmen, onder meer vanwege de volgende punten. Die hele Kadernota gaat uit van linkse maakbaarheidsgedachten. CO2 maar liefst 49 procent minder in 2030, stikstof moet verminderd worden, natuur – wat is natuur nog in dit land?, zou de dichter Bloem zeggen – moet bevorderd worden. *En passant* worden de boeren verdreven. De energietransitie van gas naar zon en wind moet doorgevoerd worden: volstrekt onvoldoende energiebronnen, zie ook het rapport van de Groene Rekenkamer. Dat vinden wij zo negatief dat wij als Ons Groningen daar niet mee kunnen verenigen.

Met collega Pestman vraag ik nog even de aandacht voor de nieuwe dienstauto's ter waarde van bijna een half miljoen. Ik zou zeggen: neem eens een trein. Eerste klas in de stiltecoupé: daar kun je heerlijk werken als je naar Den Haag gaat en je stapt fris uit. En je zit niet in files. En dan de hogere afdracht aan het IPO dat steeds meer uitbreidt en meer gaat kosten. Dat zijn allemaal punten die Ons Groningen niet zit zitten.

Ons Groningen streeft namelijk naar een economisch voorspoedige en landschappelijk fraaie provincie en ziet deze doelstellingen onvoldoende terug in de Kadernota. In het bijzonder verzet Ons Groningen zich tegen de verwoesting van het landschap en de benadeling van de gezondheid van inwoners door de bouw van megawindturbines. En vandaar deze motie, gesteund door een aantal partijen, die ik gaarne bij u indien, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik heb voor mij de motie met nummer 335, die net is ingediend door Ons Groningen, Forum voor Democratie, de PVV, Code Oranje, de Partij voor het Noorden en Groninger Belang. De titel van de motie is 'Voorkom echte slachtoffers van windturbines' en de motie roept het College tot het volgende op:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constaterende dat:

- uit medisch onderzoek is gebleken dat mensen die in de nabijheid wonen van windturbines met een ashoogte van meer dan 15 meter (hierna te noemen: windturbines) als gevolg van geluidshinder, trillingen en bromtonen, een verhoogd risico lopen op hart- en vaatziekten, slapeloosheid en depressie, en vaker gebruik maken van antidepressiva en slaapmedicatie;

Overwegende dat:

- bij het ontwerp en plaatsing van windturbines op land in ernstig onvoldoende mate rekening gehouden is en wordt met de gevolgen voor mens en dier;
- omwonenden van in de provincie geplaatste windturbines vaak ernstig lijden onder de gevolgen van de slopende overlast door deze machines;
- vogels worden afgeslacht door draaiende wieken van deze windturbines;
- het karakteristieke Groninger landschap grondig en onherstelbaar wordt verwoest door deze windturbines;
- de recente uitspraak van de Raad van State noopt tot nader onderzoek van de thans vigerende regelingen betreffende plaatsing van windturbines;
- van plannen voor verdere bouw van windturbines moet worden afgezien;

Roepen het College op:

1. geen verdere plaatsing van windturbines met een ashoogte van meer dan 15 meter in de provincie Groningen toe te staan;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt daarmee onderdeel uit van de beraadslaging.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Dan laat ik me nog gaarne uit over twee hier eerder ingediende moties. De eerste is de motie van 50PLUS en de ChristenUnie ter planting van een herdenkingsbos. Hoe sympathiek mij dat idee ook voorkomt, ik vind de motie ietwat onberaden en onrijp. En ook vroegtijdig, want we zijn nog lang niet van die corona af. Er breekt nu schijnbaar al een Indiase variant door de vaccinatiebescherming. Die moet met een *woke* woord natuurlijk 'deltavariant' worden genoemd, want anders is het weer 'die meneer uit India'. Maar is gewoon de Indiase variant. Dus er gaan echt nog meer coronaslachtoffers komen, vrees ik. En ten tweede is weer op de kosten van de belastingbetaler. Ik zou alleen akkoord kunnen gaan met dit initiatief als de rekening gestuurd zou worden naar de Qing Zheng Hall, Zhongnanhai, Peking. Dat is het centraal secretariaat van de Communistische Partij van China die immers het virus uit Wuhan over de hele wereld heeft laten gaan. Dat ten eerste.

Dan de motie 'Carnivoor, geef het door'. Eigenlijk is het te veel eer om hier ook maar een woord serieus aan te wijden. Maar ik doe het toch, omdat onder deze motie een angstwekkende ideologie schuilgaat. Eerst de feiten. Sinds ruim twee jaar lunch ik regelmatig op woensdag hier in het provinciehuis. De ervaring is dat vrijwel altijd de helft van de soep en de snacks vegetarisch is, met daarnaast nog een aantal borden gevuld met speciale happen voor allerlei allergieën – die vaak overblijven, trouwens. In Nederland – een feit – is thans 5 procent vegetariërs en 1 procent veganisten. Dus van de Statenleden hooguit drie à vier niet-vleeseters, maar wellicht zes of tien. Wat dan nog?, zou ik willen zeggen. Maar moet daarvoor de standaard 180 graden worden omgedraaid en voortaan vegetarisch voedsel worden geserveerd? De motie stelt in overweging 3 en 4 dat klimaatdoelen worden gediend met een meer plantaardig voedingspatroon en dat zo'n patroon nodig

is voor het voeden van het groeiend aantal mensen op aarde. Dat is onjuist. Voor het laatste is geboortebeperving noodzakelijk en klimaatdoelen worden juist niet gehaald als al die niet-vleeseters soja-eiwitten gaan gebruiken waarvoor hele Braziliaanse regenwouden worden gekapt. Dat zijn de feiten. Dan de ideologie. Het is het zoveelste voorbeeld van typisch linkse drijfverij en dwang die steeds meer ingrijpen in de vrijheid van de vrije burger. Eerst pakt links hem al in zijn portemonnee met hogere energiebelasting voor miljarden SDE-subsidie voor biomassacentrales en windturbines. Vervolgens pakt links de burger in zijn taal en denken. Ik wijs u op de woke leidraad getiteld 'Waarden voor een nieuwe taal', een wanproduct van minister Engelshoven, die zegt dat je niet meer mag spreken van 'slaaf', 'neger', 'blanke' en zelfs niet van 'een zwarte dag'. Het is precies '1984'. En nu wil links weer de vrije burger pakken in zijn maag, wat hij mag eten en niet mag eten. 'Wij moeten dit', 'wij moeten dat', hoorde ik mevrouw Voerman zojuist zeggen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Eventjes over dat sojagebruik. Is de heer Marquart het met mij eens – waarschijnlijk niet, want hij geloof niet in de klimaatproblemen – dat juist het kappen van het oerwoud het gevolg is van het voeden van al die dieren, die wij dan vervolgens opeten? En niet voor mensenvoedsel? Want dan kan namelijk 90 procent weer hersteld worden.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Nee, is het antwoord.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik ga er dus van uit dat de heer Marquart zich dus niet goed heeft ingelezen, want dat zijn wel de feiten.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Kijk aan.

Ten slotte nog een praktische overweging die tegen de motie pleit. Je zou nog een greintje begrip voor deze motie kunnen hebben als nu al overduidelijk was dat het zijn van vegetariër of veganist, de betreffende persoon maakte tot een onweerstaanbaar fraai exemplaar van het menselijk geslacht. Helaas, voorzitter, ik kan die conclusie niet delen.

Ten slotte, ik vond op mijn tafel – en ik zie het op meer tafels staan – een pak Earth: dat is drinkwater. Van dit pak, dat ik nog nooit eerder heb gezien, zou mevrouw Voerman eens wat kunnen zeggen – of anderen. Dit pak komt namelijk uit Ierland, het is gebotteld in Ierland. Dat staat erop. Dat pak met gewoon ordinair water – ach, er zal wel wat aan toegevoegd zijn – wordt vervolgens met grote, door ruwe stookolie aangedreven zware containerschepen, neem ik aan, naar Nederland en over de rest van de wereld getransporteerd. Met als gevolg dat iedereen uit zo'n pak water zit te lebben. Terwijl wij in Nederland het allerbeste drinkwater ter wereld hebben – hoewel, Curaçao zegt dat het nog beter water heeft, want dat is gedistilleerd uit zeewater. Maar dit is natuurlijk zo controversieel en daar wilde ik toch ook even aandacht voor vragen. Ik verzoek de provincie ons voortaan te verschonen van het voorradig hebben van dit soort pakken drinkwater.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Daar zie ik een lichtje branden tussen Ons Groningen en de Partij voor de Dieren. Want wij zijn een groot tegenstander van drinkwater op de tafels in plaats van uit de kraan. Kunnen wij daar samen misschien een overeenkomst in krijgen dat wij de volgende keer een motie vreemd aan de orde van de dag gaan indienen over dit feit? Dat vraag ik dus via de voorzitter aan de heer Marquart.

De VOORZITTER: Mag ik dan de suggestie doen – want dan voorkomen wij een motie vreemd aan de orde van de dag – dat een reguliere motie ook nog voor de tweede termijn kan worden opgesteld? Daar zou de schorsing goed voor kunnen worden gebruikt.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Voorzitter, ik vind dat je iets moois langzaam moet laten groeien, dat kan nooit voor de tweede termijn.

De VOORZITTER: 'Zij die geloven, haasten niet.'

De heer DE VRIES (Fractie GO): Allereerst uiteraard ook vanuit onze fractie veel steun gewenst voor Peter R. de Vries gewenst en zijn familie. Verschrikkelijk wat er gebeurd is.

Dan nu mijn inbreng. Hoe gaat de provincie Groningen zich optimaal positioneren in het postcoronatijdperk? Dat is een vraag waar de Fractie GO over heeft nagedacht. Maar laat ik ermee beginnen dat GO van mening is dat het Nederlandse bestuursmodel niet meer goed functioneert en Nederland dringend toe is aan een grondige vernieuwing van het huidige politieke systeem, via een modernisering van onze Grondwet. De bestuurlijke dichtheid in Nederland is veel te hoog geworden –

landelijk, maar ook provinciaal en gemeentelijk – via een oerwoud aan gemeenschappelijke regelingen met haperende democratische controle.

Wat onze fractie betreft, gaat de provincie Groningen zich nu voorspoedig voorbereiden op de kenniseconomie, die door de coronapandemie nieuwe kansen biedt. Om te beginnen qua infrastructuur en bereikbaarheid. Nederland heeft recht op 6 miljard euro uit het EU-Herstelfonds, maar heeft als enige EU-lidstaat geen plan ingediend bij de Europese Commissie. Italië legt bijvoorbeeld over tientallen miljarden aan nieuwe spoorwegverbindingen aan, met de door premier Mario Draghi in Brussel ingediend plannen ter grootte van 200 miljard euro. Zelfs de Raad van State heeft onlangs het kabinet al gemaand om nu snel een voorstel in te dienen in Brussel, anders vervalt het recht voor Nederland voor deze 6 miljard, omdat het geld niet op tijd kan worden uitgegeven. Onze fractie heeft daarom ook in Den Haag er herhaaldelijk op aangedrongen bij het kabinet om de 6 miljard waar Nederland recht op heeft, te gebruiken voor de aanleg van de Lelylijn. Die kost ook ongeveer een dergelijk bedrag. Als het aan onze fractie ligt, gaat de aanvraag voor Brussel er nog morgen uit en wordt zo snel mogelijk begonnen met de aanleg van de Lelylijn. Dan kunnen we ook de inmiddels wat sleetse slogan 'Er gaat niets boven Groningen' vervangen. Bijvoorbeeld door 'Groningen: je bent er zo met de Lelylijn'. Wat de Fractie GO betreft gaat de provincie Groningen de druk in Den Haag snel opvoeren en de lobby verder verbeteren. Wij maken dan ook geen punt van nieuwe auto's met chauffeur voor de gedeputeerden, maar dan willen we wel aan de gedeputeerden vragen om er vaak mee naar Den Haag te rijden, daar de contacten te intensiveren en de belangen voor de Groningers zo goed mogelijk te behartigen. De Haagse jungle, waar netjes op je beurt wachten meestal niet het beste resultaat oplevert, vraagt extra aandacht wat onze fractie betreft.

Het is van belang om snel te beginnen met meer investeren in infrastructuur en bereikbaarheid voor Groningen, zodat dat alvast geregeld is als het Deltaplan voor de woningbouw gereedkomt en niet, zoals in Nederland vaak gebeurt, eerst huizen worden gebouwd en dan als sluitstuk pas de bereikbaarheid wordt geregeld. Bij een goede infrastructuur hoort ook een goede digitale infrastructuur. Wij zien daar dan ook een taak voor de provincie om een optimale, moderne digitale infrastructuur zoveel mogelijk te faciliteren en te ondersteunen. We hebben overigens nog wel een opmerking over het Cofinancieringsfonds. Er is namelijk een ware wildgroei gaande van nieuwe investeringsfondsen bij de overheid. Dan heb ik het niet alleen over InvestNL, Invest International, het Nationaal Groeifonds van 20 miljard en de vorige week in de provincie Noord-Holland gelanceerde Regionale Ontwikkelingsmaatschappij van 160 miljoen. Bedrijfe spelen met belastinggeld. Dat is de nieuwe rage bij de Nederlandse overheid, zo lijkt het. Maar er is sprake van fragmentatie en een wildgroei aan fondsen. Wij vragen ons dan ook af hoe het Cofinancieringsfonds zich verhoudt tot de bestaande fondsen en of het niet beter is dit soort initiatieven te concentreren, zodat er meer focus komt en minder duplicatie.

Dan kom ik ook nog op het absurd trage tempo van het herstel van de gaswinningschade. Het is onbegrijpelijk hoe de byzantijnse bureaucratie jarenlang de slachtoffers van de gaswinningschade het bos in heeft gestuurd. Hier had wat onze fractie betreft landelijk, maar ook provinciaal een veel daadkrachtigere aanpak op los moeten worden gelaten. Onze fractie is overigens niet voor het volledig stoppen van de gaswinning. Wij zijn er voorstander van om dit op een gecontroleerde wijze te doen. Met de voorwaarde dat dan minimaal 20 procent van deze opbrengsten in een nieuw fonds wordt gestart, waaruit snel, adequaat en royaal schadeherstel of uitkoop tegen royale waarde kan worden gerealiseerd. Als er dan nog geld overblijft in het fonds, dan komt dat wat ons betreft ten goede aan de inwoners van de provincie Groningen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Wat is een 'gecontroleerde wijze van gaswinning'? Want tot op heden heeft de bodem van het Groninger gasveld zich als zeer instabiel bewezen. Dus ik zou graag willen weten wat een gecontroleerde wijze van gaswinning is.

De heer DE VRIES (Fractie GO): Ja, de heer Meendering heeft het over een plotselinge, ongecontroleerde beschadiging in Groningen. Maar volgens mij wordt er al zo'n zestig jaar gewonnen. Deze schade is van de afgelopen tien jaar. Dus wat het wat ons betreft qua schade nu oplevert, kan bij een heel gematigde gaswinning worden voorkomen. Daar zijn ook studies naar gedaan.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dan een vervolgvraag. Wat is 'een gematigde gaswinning'?

De heer DE VRIES (Fractie GO): Een gaswinning waarbij weliswaar minder gas aan de grond wordt onttrokken, maar nog steeds gebruik kan worden gemaakt van de enorme gasvoorraad die in de bodem van onder andere Groningen aanwezig is.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik hoor een hoop gedraai en absoluut geen concreet antwoord. Feit is gewoon dat er al tientallen jaren sprake is van schade. De laatste jaren steeds meer, dit jaar ook weer een aantal aardbevingen die rond de 2.0 zijn. Totaal onvoorspelbaar wat die bodem doet, dus extra gaswinning lijkt mij voor de Groningers totaal ongewenst. Is de heer De Vries dat met mij eens?

De heer DE VRIES (Fractie GO): Nee, dat ben ik helemaal niet met u eens. Want de stelling die u nu poneert, is ook helemaal niet onderbouwd en bewezen. U gaat ervan uit dat alles veroorzaakt wordt door het oppompen van gas, zeg ik via de voorzitter.

De heer ZWART (PvvhN): Ik hoor de heer De Vries zeggen: laten wij doorgaan met de gaswinning en dan de schade die ontstaat, gewoon maar blijven herstellen. Denkt de heer De Vries nu echt dat de Groningers na acht jaar wachten totdat eindelijk het begin is gekomen aan schadeherstel, zeggen: pomp het maar weer op en zorg maar dat je blijft repareren? Er staan huizen hier op instorten, er zijn mensen geestelijk kapotgemaakt. Dat gaan we niet overdoen, we gaan daarmee stoppen. Wat denkt de heer De Vries hiermee te bereiken.

De heer DE VRIES (Fractie GO): Ja, ik wil eerst een tegenvraag stellen aan de heer Zwart.

De VOORZITTER: Laten we dat maar niet doen, want daar wordt het debat heel verwarrend van.

De heer DE VRIES (Fractie GO): Ik denk, meneer Zwart – via de voorzitter – dat het nu acuut stoppen met de gaswinning helemaal geen verlichting geeft voor de schade die gaande is. Dus waarom zou je niet gewoon gecontroleerd kunnen blijven doorpompen?

De VOORZITTER: De heer Zwart, ten slotte.

De heer ZWART (PvvhN): Nou, daar is een heel simpel antwoord op mogelijk: omdat de Groningers er zat van zijn om te blijven klagen en te blijven vragen om schadeherstel dat niet komt. De afspraken die er nu liggen, betekenen een einde van de situatie. We gaan niet overnieuw beginnen. Kan de heer De Vries zich daar iets bij voorstellen uit hoofde van de Groningers hier?

De heer DE VRIES (Fractie GO): Ja, daar kan ik me zeker iets bij voorstellen. Maar de heer Zwart doet het voorkomen alsof alle Groningers ertegen zijn. Maar dat is naar mijn bevindingen niet waar.

Waar de Fractie GO mee wil stoppen, is het blijven aanleggen van windmolens. De Raad van State heeft deze week geoordeeld dat de windmolens schadelijk zijn voor de gezondheid van omwonenden en dat de geluidsnormen juridisch geen stand houden.

Tot slot zouden wij Gedeputeerde Staten willen oproepen om de inspanningen op social media te intensiveren en te verbeteren, aangezien bijvoorbeeld vooral jongeren vrijwel niet meer te bereiken zijn via de traditionele media. Als we kijken naar de aantallen volgers op de huidige social media van de provincie Groningen, dan moeten wij constateren dat die dramatisch laag zijn. Een gemiddelde middelbare scholier heeft meer YouTube-volgers dan de provincie Groningen. Daar zou wat ons betreft nog wat verbetering te realiseren zijn.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dit was de laatste spreker aan de kant van de Staten. Het College heeft behoefte aan een moment van overleg, om even te kijken hoe om te gaan met de onderlinge taakverdeling en de reacties op motie en vragen. Ik schors de vergadering voor twintig minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geef voor de beantwoording in eerste termijn namens het College het woord aan gedeputeerde Rijzebol.

De heer RIJZEBOL (gedeputeerde): Ik heb vele leden van de Staten horen zeggen dat wij moeten proberen om bij het beleid dat wij voeren, meer naar elkaar te luisteren en het gesprek aan te gaan. En dat gesprek zou dan moeten leiden tot wat minder verschillen tussen coalitie en oppositie. Dat is eigenlijk een grote wens van velen van ons, maar ik moet helaas constateren dat dat niet altijd en overal gebeurt. Dat leidt dan tot polarisatie, dat moeten we niet willen.

Ik constateer tevens dat wij vandaag al een flink aantal uren bezig zijn in een goede sfeer. Dat geeft mij in alle oprechtheid weer vertrouwen dat wij hier in Groningen in staat zijn om die goede sfeer

te bewaren. Maar dan echt even in de richting van diegenen onder ons die voortdurend wijzen op de verschillen van inzichten die er zijn en die soms ook erg scherp maken. Ik wil u vragen via u, voorzitter, om soms ook eens te kijken wat ons samenbindt. Wat willen we in gezamenlijkheid? Dat hebben wij in dit huis regelmatig opgeschreven en dat beleid wordt ook uitgevoerd. En het kan niet zo zijn dat dat alleen maar aangeeft dat het coalitiebeleid is. Want het zal ook ongetwijfeld zo zijn dat ook de oppositie zich daar regelmatig heel goed in thuisvoelt. Ik ervaar dat hier ook zo.

Dat brengt mij ertoe om op een aantal vragen in te gaan – dat zal heel kort zijn – en een paar opmerkingen te maken over de moties. Dat zal ook maar heel kort zijn, want u bent gewend in dit huis dat wij de portefeuillehouders het woord geven hier namens het College om die dingen te bespreken die over hun portefeuille gaan.

Ik begin dan in dit geval met de opmerking die Groningen Airport Eelde betreft. Wij hebben uitgebreid gesproken in commissieverband over het vliegveld. Wij hebben uitgebreid met elkaar behandeld hoe waardevol – anderen vonden dat wat minder waardevol en lastig – dat is. We hebben ook met elkaar besproken dat het nu noodzaak is om de investering in de brandweerkazerne te doen. Niet omdat dat misschien weleens direct niet nodig zou zijn, maar omdat dat al een zeer lang voortslepende zaak is. Het kan niet zo zijn dat wij de veiligheid van de mensen die daar werken en die van de omgeving nog langer in de waagschaal stellen. Dat wil niet zeggen dat het nu onveilig is, maar de werkomstandigheden zijn gewoon slecht. En het kan niet zo zijn dat wij om die reden opnieuw uitstel gaan bepleiten hier in dit huis voor besluitvorming, ook gezien de discussie die geweest is in de commissie. Ik wil dan ook het amendement van SP ten zeerste ontraden, om dat uitstel te voorkomen en nu de vervolgstap te gaan maken. En dit zeg ik nadrukkelijk in de richting van GroenLinks: om de richting van de periode na 2022 ook nu voor te bereiden in de komende jaren, zodat die voortgang dan ook door kan gaan. U weet welke richting wij daarvoor inslaan. Dat hebben we met elkaar in de commissievergadering al afgesproken.

De heer MASTENBROEK (SP): Ik begrijp de woorden van de heer Rijzebol zo dat hij ons amendement ziet als een uitstelpoging. Maar kan de gedeputeerde het wel met mijn fractie eens zijn dat dit soort besluiten en punten niet in een informatiebrief genomen c.q. gesteld kan worden? Maar dat hier gewoon een nette voordracht op zijn plaats was geweest?

De heer RIJZEBOL (gedeputeerde): Dat kan ik ook niet met de heer Mastenbroek eens zijn, omdat dit feitelijk een verschuiving is van middelen die beschikbaar waren gesteld voor de luchthaven. Het is niet een miljoeneninvestering die we nu even extra gaan doen. Het is een verschuiving van investering naar voren, om tijd te winnen om datgene te doen wat wij met elkaar hebben afgesproken.

De heer MASTENBROEK (SP): Maar feitelijk besluiten de Staten nu toch om miljoenen uit te gaan geven? U kunt zeggen dat het gereserveerd is, maar er zijn wel meer dingen die gereserveerd zijn. Bij wegen liggen er ook reserveringen, maar op het moment dat het geld wordt uitgegeven, besluiten wij daartoe. Dan krijgen wij niet een briefje met informatie over wat we nu gaan doen. Dat is toch niet de koninklijke weg? Even los van kennelijke spoed, maar dat had u dan ook kunnen zien aankomen? Dit is toch niet de manier om het zo te doen in deze Staten?

De heer RIJZEBOL (gedeputeerde): Als wij eerst spraken over de miljoenen die beschikbaar zouden moeten worden gesteld aan Groningen Airport Eelde, dan zou de heer Mastenbroek volstrekt gelijk hebben. Alleen, dat is niet aan de orde. Die bedragen zijn beschikbaar gesteld voor Groningen Airport Eelde, maar die gaan we nu verschuiven.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, voorzitter, een laatste keer misschien. Maar de vergelijking met een weg is toch heel reëel? Daar is een reservering voor, die staat al in alle stukken, daar wordt al rekening mee gehouden. Op het moment dat wij daadwerkelijk besluiten om de weg aan te gaan leggen, dan komt er een besluit om die reservering te gaan gebruiken. Dat is precies wat hier gebeurt.

De heer RIJZEBOL (gedeputeerde): Ik heb geprobeerd om aan te geven wat de reden is dat we dit langs deze weg zouden kunnen doen. Die reden houd ik in stand, domweg vanwege het feit dat het naar voren is van een besluit dat feitelijk al tot beschikbaarstelling van deze miljoenen heeft geleid.

De fractie van het CDA heeft haar blijvende bezorgdheid uitgesproken over de financiën van de gemeenten. Daar kunnen wij als provincie dan wel heel makkelijk overheen stappen, maar dat hebben wij tot nu toe niet gedaan. Want wij hebben een toezichthoudende rol en in die toezichthoudende rol proberen wij een bijdrage te leveren aan een betere situatie van de financiering van de gemeenten. Ik ben dan ook voortdurend in gesprek met de VGG, maar ook met de individuele

wethouders – dus met de individuele gemeenten – om tot oplossingen te komen. Daar zou een middel voor kunnen zijn een andere manier van Gemeentefonds-bestedingen en –uitgaven. Die bespreken wij, dat nemen wij mee. De Raad voor het Openbaar Bestuur heeft daar ook een advies over neergelegd. Dat advies gaan de gemeenten bespreken in VGG-verband, maar zij hebben zich ook al georganiseerd met Fryslân. Dus de twee provincies bespreken dat waarschijnlijk gezamenlijk. Daar zal ik zeker ook mijn bijdrage aan leveren, eenvoudig om als het even kan, hulp te bieden aan die gemeenten in het kader van hun financiële situatie.

Dan heeft de fractie van D66, de heer Gerrits, circulariteit aan de orde gesteld. Circulariteit zouden wij een betere plek moeten geven in ons provinciaal beleid. Wij zijn ons daar zeer van bewust en dat is dan ook de reden dat wij in onze provincie al Chempot hebben. Dat richt zich – samen met Drenthe overigens en Emmen zit daar ook heel dichtbij – min of meer op de chemie en dus plastics. Maar circulariteit moet veel meer betekenen. We kennen ook vanuit het Friese, waar we ook als Groningen aan meedoen, het project Het Schone Noorden. Daar wordt in een veel breder verband circulariteit behandeld, bevordert en, waar het even kan, gestimuleerd. Die beide projecten proberen wij op dit moment in elkaar te schuiven. En dan willen we niet met 1+1 2 maken, maar 1+1 moet 3 worden, zodat feitelijk het hele bedrijfsleven, maar ook de Groninger bevolking samen met de Drenten en de Friezen, tot een optimale vorm van circulariteit komen. Dus wij houden ons daar zeer mee bezig. We houden ons op dit moment nogal bezig met de *governance*structuur die we daarom heen opzetten. Maar u mag van mij horen dat wij op dit moment daar in de volle breedte ons zeer intensief mee bezighouden.

Dan heeft de heer Van Kesteren de vraag namens de PVV gesteld hoe wij de economische ontwikkeling voor Groningen zien. Hebben wij daar een visie op?, was de vraag. 'Want ik mis die visie.' Dat waren de woorden van de heer Van Kesteren. Ik moet dat bestrijden. De heer Bennema begon vanochtend met een Groninger die ver vooruit wist te kijken en die vanuit zijn traditie tot nieuwe innovaties kwam die landelijk zijn uitgerold. Ik kan u verzekeren dat wij ons met ons Collegeprogramma op een zodanige manier gedragen dat wij traditioneel, dus in de voetsporen van degene die de heer Bennema beschreef, op dit moment sterk werken aan innovatieve ontwikkelingen die moeten leiden tot een optimale werkgelegenheid en tot een settling van ons bedrijfsleven, die zij ook zelf wensen. Want geloof me, het bedrijfsleven wil heel graag daarin vooroplopen. Want je moet je vandaag de dag op een duurzame manier legitimeren om sowieso aan de markt te zijn. Van die duurzaamheid weet ik dat die sommigen wat tegen de borst stuit, maar ik kan u verzekeren dat de consument daarnaar vraagt. En dan wil het bedrijfsleven graag leveren en dat wil daar dan graag gefaciliteerd worden door de overheid. Dus wij denken duurzaam, wij denken circulair, wij denken digitaal en wij hebben daarbij de werkgelegenheid zeker voor ogen en faciliteren daar de bedrijven mee.

Dan heeft de heer Zwart namens de Partij voor het Noorden gepleit voor een dependance in Duitsland van het SNN. Eigenlijk hebben we die al. Wij spreken in Interreg-verband al heel vaak met onze Duitse collega's in Noord-Duitsland en langs de grensstreek met name. Daar zijn wij intensief mee bezig. Wij hebben zelfs in Nieuweschans een locatie staan waar wij regelmatig bij elkaar komen. Daar staat een kantoortje, zo op de grens ongeveer. Ik moet u zeggen dat die relatie heel goed is en dat die ook op een heel prettige manier door Europa wordt ondersteund, waarlangs wij dan in gezamenlijkheid tot bepaalde investeringen kunnen komen. Dus eigenlijk wordt u op uw wenken bediend en is het niet nieuw. Natuurlijk spreekt ons uw gedachte zeer aan en wij zullen die verder uitbouwen – dat kan ik u toezeggen.

De heer ZWART (PvH): Fijn dit te horen. Jammer dat we het nu moeten horen, want erg duidelijk was het bij ons in elk geval niet bekend. Wat wij ook voorstelden, was om in Hamburg – daar waar de noordelijke regio van Duitsland ook hun regionale vergaderingen houdt – een lobbyist neer te zetten. En dan binnen de dependance van het SNN. Want wil je samenwerken met Duitsland, dan zul je daar toch in de buurt van de macht moeten gaan zitten. Zit u daar? Is Nieuweschans dan voldoende? Of ziet u een uitbreiding in de toekomst voor u?

De heer RIJZEBOL (gedeputeerde): Ja, ik zie eigenlijk beide. Ik zie Nieuweschans als het verlengde van datgene wat wij in Brussel hebben zitten. Daar hebben wij heel goede contacten. En in Brussel hebben wij lobbyisten die daar ook voor het SNN bezig zijn. Nou ja, namens het SNN voor ons. Die samenhang in Interreg en SNN werkt uitstekend. Waar we het kunnen verbeteren, moeten we dat doen. Maar ik zie op dit moment niet voor mij dat wij daar direct een ferme slag in de richting van Hamburg kunnen maken, domweg omdat wij dat eigenlijk al hebben via Brussel. Die lijn willen wij eigenlijk ook zoveel mogelijk zo houden.

Ik kom tot de moties. Ik heb aangegeven dat de motie van GroenLinks over reserves en voorzieningen een prima motie is waar we uitstekend mee kunnen leven.

Dan heb ik nog niet gereageerd op motie 325 'Opcenten niet verhogen'. Als wij dat niet gaan doen, dan houden wij ons niet aan wat wij afgesproken hebben. Dat is namelijk indexeren. Want begrijp even goed: wij doen hier geen extra verhoging, wij indexeren. En als je niet regelmatig blijft indexeren, dan raak je achter. En om dan even een beeld te schetsen voor u wat dat dan zou betekenen als wij dat nu even niet gingen doen. Dan betekent dat een gat tussen 2022 en 2025 van 9,2 miljoen komt en dat kunnen wij gewoon niet hebben. Dus ik raad u deze motie ten sterkste af.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb aanvullend op de opmerkingen en de reacties van de heer Rijzebol een groot aantal vragen en opmerkingen gehoord vandaag over het belang van een goede dialoog met iedereen in onze samenleving. En ik denk dat dat volledig terecht is. Dan kunnen we er op die manier voor zorgen dat we niet alleen maar de *usual suspects* horen en niet alleen maar de mensen voor wie de weg naar het provinciehuis een vanzelfsprekende is, meenemen in onze besluitvorming, maar juist misschien ook wel de mensen voor wie dat niet vanzelfsprekend is.

Zowel de Fractie GO als ook de fractie van de PvdA gaf daarbij ook een inkijkje in welke andere methodes je daarvoor zou kunnen gebruiken die het misschien mogelijk maken om de niet-gangbare mensen te betrekken bij ons beleid. Dat is een debat dat we volgens mij met elkaar ook al eerder rondom het onderzoek van de Noordelijke Rekenkamer vrij uitgebreid gevoerd hebben. Hoe doe je dat nou? Wat werkt er nou wel? Wat werkt er nou niet? Welke experimenten zou je daarbij moeten doen? Ik heb u toen er ook in meegenomen dat wij als provincie bezig zijn met een onderzoek naar de staat van onze democratie. Wij zijn bezig met de voorbereidingen voor een startdocument over participatie, mede op verzoek van u en gezien de ervaringen die u hebt rondom het traject participatie in de Omgevingsvisie. Op die manier proberen we met elkaar die zoektocht naar hoe je nou de mensen op een goede wijze en op de juiste momenten betreft in al ons beleid en dat ook goed vorm te geven. Ik kan u in ieder geval meegeven dat het College gisteren het startdocument voor de Participatievisie heeft vastgesteld. Dat vindt u dus bij uw stukken. Ik kijk dan ook uit naar het debat dat wij volgens mij terecht met elkaar over zullen aangaan in het najaar. Ik denk dat het ook kenmerkend is dat wij in dat startdocument aangeven – de CDA-fractie vroeg daarom – hoe dat aan de voorkant er vervolgens uit gaat zien, dat gesprek met die bewoners. Wanneer we met elkaar de afspraak hebben gemaakt dat we dit soort startdocumenten opstellen, denk ik ook dat bij de relevante documenten als dit ook altijd een paragraaf zit waarin het gaat over participatie en communicatie. Dus daarin voldoen we volgens mij aan de wens van het CDA. Daarmee zijn we denk ik altijd zoekende en het is ook een zoektocht die zal blijven en ik kijk ernaar uit om dat debat in het najaar te voeren.

Dan kom ik bij het blokje 'sport' – noem ik het maar even. De PVV-fractie heeft gevraagd of wij er open voor zouden staan om eens te kijken naar wat de Deutschland Tour heet. Ik was er niet van op de hoogte, maar u gelukkig wel. U stelde de vraag of wij bereid waren om met de initiatiefnemers daar eens een keer een gesprek over te voeren. Ik zeg u dat graag toe, dus ik zou graag van u de informatie dan willen ontvangen, zodat wij deze mensen kunnen uitnodigen voor een gesprek. Ik kan u niet toezeggen dat we er daarna wat mee doen, maar ik denk dat het goed is om in ieder geval het gesprek daarvoor met elkaar aan te gaan.

Het volgende heeft een beetje een sportkarakter, maar dat is volgens mij wel een stuk breder dan alleen maar sport. Dat is motie 327 van D66 en de ChristenUnie over de fietsberg. Ik heb u in de Statencommissie ook al meegegeven dat het College het een sympathiek idee vindt en ik denk ook een mooi voorbeeld hoe je integraal vanuit de verschillende portefeuilles naar kansen en ontwikkelingen kijkt. Net als de D66- en ChristenUnie-fractie is het mij ook opgevallen dat het lanceren van het idee veel positieve reacties heeft opgeleverd. Ik heb veel reactie gekregen van mensen die tegen mij zeiden: 'Ik neem toch aan dat je dit ook onmiddellijk gaat doen?' Nou, ik kan u toezeggen dat wij bereid zijn om naar dat onderzoek te kijken. Ik geef u wel mee dat in de uitvoeringsprogramma's – ik heb u dat in de commissie ook heel nadrukkelijk gezegd – er op dit moment geen budgetten zijn. Maar misschien is dat iets wat u dan daarna, als u weet of het kansrijk en haalbaar is of niet, kunt kijken hoe u daarmee om wilt gaan. We zullen daarbij natuurlijk de betrokken partijen betrekken.

De heer BENNEMA (VVD): Zou er uiteindelijk ook geld zijn om dit project uit te voeren?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb u net aangegeven, net als in de commissie, dat in de verschillende uitvoeringsprogramma's die er zijn, er geen budgetten zijn die de uitvoering van dit project zouden kunnen realiseren. Maar ik heb de heer Gerrits eerder ook al horen zeggen – en daar heeft hij denk ik gelijk in – dat als wij voor een spoorbaan pas gaan bewegen als wij geld voor de

uitvoering hebben, er dan nooit een spoorbaan tot stand komt. Dan zullen de Nedersaksenlijn en Lelylijn er ook nooit komen. Immers, daar hebben we ook nog geen geld voor en daar doen we ook onderzoek naar. Dus volgens mij is dat wat hier gevraagd wordt en daarna is het aan de Staten om daar invulling aan te geven.

De heer BENNEMA (VVD): Dat begrijp ik goed. Soms zit er ook ergens geld waar je het niet verwacht. Onze financieel specialist in de fractie had er eens even naar gekeken. Die zei dat er ook middelen zijn gereserveerd voor de eeuwigdurende nazorg van stortplaatsen. Die zijn weliswaar van ons, maar wellicht zijn anderen te overtuigen.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik denk dat het eerst goed is om te kijken – dat is ook waar deze motie toe oproept – of het haalbaar en kansrijk is om dit idee verder te brengen. Op het moment dat dat ook daadwerkelijk een positief antwoord met zich meebrengt, kunnen we daarna met elkaar gaan kijken hoe dat vervolgens dan vormgegeven kan worden. Ik kan u vertellen dat wij bij de stapel moties die op tafel lag vandaag, ook al wel wat creatieve combinatie-ideeën hebben ontwikkeld bij onszelf. Dus misschien dat daarbij wel wat creativiteit nodig is.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Wie is eigenaar van de vuilstortplaatsen eigenlijk waar je zoiets zou kunnen realiseren?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Daarvoor zou ik nu naar collega Van Dekken moeten kijken, maar die zit natuurlijk achter de deur van de Statenzaal. Wat ik begrepen heb, is dat dat voor een deel van de gemeenten is en voor een deel, wanneer ze nog actief zijn, ook van de provincie kan zijn. Ik weet dat de Stainkoeln bijvoorbeeld in het beheer van de provincie is. Maar dat is denk ik ook precies waartoe de motie oproept, om gezamenlijk met alle partijen die betrokken zijn, het gesprek daarover aan te gaan.

De heer ZWART (PvH): Begrijp ik het goed dat de motie hierbij overgenomen wordt en die daarmee eigenlijk overbodig is?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, dat oordeel laat ik altijd graag aan de indieners van de motie. Ik heb daarvan gezegd dat wij bereid zijn dat onderzoek te gaan doen. En of dat dan betekent dat dat een overbodige motie is, is volgens mij aan het oordeel van de indieners.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Als de gedeputeerde op zoek gaat naar dat geld en ze vindt dat geld voor dit wereldschokkende initiatief, is ze dan bereid om uit dit geld ook een stoeltjeslift met een knipkaart en een gereduceerd ouderentarium te financieren?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, volgens mij roept de motie op om onderzoek te doen naar de mogelijkheid om op verschillende plekken in onze provincie een fietsroute te creëren die een publiekswaarde heeft. Zo lees ik haar althans – laat ik bij mezelf houden. Een fietsroute die de aantrekkelijkheid heeft zoals de Col du VAM die ook heeft. Daar is ook geen stoeltjeslift, dus dat lijkt mij niet logisch om die in het onderzoek mee te nemen. Ik kan me voorstellen dat als het onderzoek er is en wij het aan uw Staten hebben toegestuurd en u zegt dat dat wel een toegevoegde waarde zou zijn om dat mede te onderzoeken, wij dat u dan kenbaar kunnen maken. Maar het lijkt mij logisch om eerst aan de hand van deze motie dat onderzoek uit te voeren.

Dan kom ik bij een vraag van de PVV-fractie. Ik loop nu langzaam het blokje 'mobiliteit' in. De PVV vroeg aan ons wat onze visie is op bereikbaarheid. Wij zijn op dit moment met elkaar – met bewoners, organisaties, kennisinstellingen, ondernemers en uw Staten – in gesprek over de totstandkoming van het Programma Mobiliteit. Dat is nou bij uitstek de plek waar we met elkaar – en u als Staten natuurlijk als hoogste orgaan als eerste – de visie voor de komende jaren op het gebied van bereikbaarheid vaststellen. Die komt dit najaar naar u toe.

Dan kom ik bij de N33. Het CDA vroeg in een soort tussenzin of er al nieuws is. Ik zou bijna zeggen: er is nog geen kabinet. Dus de kans dat er iets nieuws zou zijn – tenzij u meer weet over de formatie dan ik – is miniem. Om die reden is er op dit moment ook geen duidelijkheid. We weten bovendien – daar leest u op dit moment alles over in de krant – dat stikstof bij grote infrastructurele projecten op dit moment ook een *issue* is. Want met de uitspraak van VIA15 is de normstelling die daarvoor gehanteerd werd, niet toegepast. Dat zijn allemaal dilemma's waar we nog op dit moment natuurlijk een oplossing voor moeten vinden. Op dit moment is daar nog geen nieuws over. En als er nieuws zou zijn, zou ik u dat natuurlijk ook meegeven.

Dan de motie waarin opgeroepen wordt om alvast geld te reserveren. Volgens mij werd hier in het debat in uw Staten al over en weer duidelijk gemaakt dat het de vraag is of het verstandig is om in deze fase daar ook al middelen voor te reserveren. De middelen zoals die in de motie genoemd worden, zijn in ieder geval niet voldoende om uitvoering te geven aan de verdubbeling van de N33 conform de planning zoals wij die hadden gewild. Van het signaal dat de motie als rol zou kunnen hebben richting de regio, vindt het College dat het feit dat we ook de 40 miljoen nog steeds vasthouden door het te reserveren voor dit project, een vergelijkbaar signaal is. Ik denk dat de discussie over wat te doen met ons stamkapitaal eigenlijk onderdeel zou moeten zijn van de bredere discussie over stamkapitaal. Daarvan hebben we afgesproken met elkaar dat we die bij de Begroting zouden voeren. Het nu reserveren van die middelen geeft bovendien het signaal aan het Rijk dat zij een stuk minder hoeven bij te dragen aan wat wij in onze lobby hebben ingezet. Dus om die reden denk ik dat deze motie voorbarig is op dit moment. Maar dat maakt natuurlijk niet dat onze inzet in ons lobbytraject richting Den Haag met volle vaart door zal blijven gaan, ook de komende tijd. Dat doen we samen met de regio, samen met de bedrijven uit het gebied, samen met de inwoners uit het gebied. Dat zullen we blijven doen. En de heer Haze heeft daar natuurlijk helemaal gelijk in: de ontwikkelingen in de Oostpolder maken ons alleen maar sterker in de noodzaak van die lobby. Dus ik denk dat we elkaar daarbij de hand kunnen schudden.

Dan kom ik bij een groot aantal opmerkingen dat over de Lelylijn gemaakt is en over het Deltaplan. En over de mate waarin het Deltaplan wel of niet het karakter van het Groningse zou kunnen doen aantasten. Ik hecht daarbij op te merken namens het College dat het Deltaplan volgens ons een antwoord kan zijn op onze eigen economische ontwikkelingen en de positie van Groningen in Nederland. Daarmee kan het bovendien een antwoord zijn op het vast kunnen houden van bijvoorbeeld de hoogopgeleide inwoners van onze provincie. Een aantal van u heeft daar ook over gesproken als het gaat om de *braindrain*. Met de komst van de Lelylijn zou je die ook kunnen vasthouden. En als je ze vasthoudt, moet je ze natuurlijk ook huisvesten. Dus in die zin is het logisch dat op het moment dat dat soort infrastructuur er komt, er ook huisvesting is. De kaders waarbinnen die huisvesting en die woningen er dan moeten komen, zijn natuurlijk de kaders die uw Staten straks bij de Omgevingsvisie gaat vaststellen. Daarin gaat u bepalen of dat plaats zou moeten vinden binnen het stedelijk gebied of op andere manieren. Door hoogbouw of een andere manier. Ook gaat u dan bepalen welke randvoorwaarden er zijn om dat open Groninger landschap, dat wij volgens mij allemaal koesteren, het beste te bewaken. Maar dat is een integrale discussie die u bij de Omgevingsvisie moet voeren. Daar zal mijn collega Wulfse u uitgebreid in betrekken.

Dan geef ik ten slotte van de fractie van Forum mee dat wanneer we de treinen laten rijden op duurzame energie, in ieder geval de *footprint* van het treinverkeer een stuk minder zal zijn. Daarmee zullen ook onze doelstellingen – weliswaar niet uw doelstellingen – als College kunnen worden vervuld.

Ten slotte aangaande mobiliteit vroeg het CDA of wij bereid zijn om de uitkomsten van de werkgroep BO-MIRT mee te nemen in het Programma Mobiliteit. Nou, dat lijkt me wat bijzonder. Want de werkgroep gaat over het werkproces en dat proces hoort volgens mij niet in het Programma Mobiliteit thuis. Maar in het proces hebben we inderdaad erover gesproken hoe we nou het goede gesprek met elkaar kunnen voeren zodat de Staten ook invloed kunnen hebben op wat daar gebeurt. En dat zullen we natuurlijk absoluut daarin meenemen met elkaar. Het programma zelf stellen uw Staten vast, dus ik ga ervan uit dat dat allemaal meegenomen wordt.

De heer DE WIT (CDA): Even een kleine correctie. Misschien dat ik me verkeerd heb uitgedrukt in de eerste termijn. Voor ons is het in ieder geval belangrijk dat wat die werkgroep bespreekt en waar hij toe komt, serieus mee wordt genomen straks bij de afwegingen van het Mobiliteitsprogramma. Dat is eigenlijk het verzoek dat ik bij het College wilde neerleggen.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, dan ben ik nu even wat aan het denken. Want de werkgroep heeft het over het proces, over hoe de Staten in positie gebracht kunnen worden om een gesprek te voeren. Nou, daar werken we natuurlijk sowieso – per definitie, zou ik zeggen – graag aan mee. Dus daar is geen discussie over. Vervolgens hebben we met elkaar het gesprek in de Staten, waar inhoudelijke zaken aan de orde kunnen komen. U stelt bovendien zelf het Programma Mobiliteit vast. Dus dat lijken mij zaken waar dat vanzelfsprekend ook weer bij elkaar komt. Volgens mij bedoelen we hetzelfde. Alleen, we moeten even de werkgroep scherp houden dat we die vooral voor het proces inzetten. De inhoud maakt u in het geheel als Staten met elkaar.

Ik loop uit. Ik kom bij motie 328 over het personeel. Daar gaat het over de kerntaken. Het College is van mening dat een kerntakenonderzoek op dit moment niet opportuun is. Dat heeft eigenlijk met twee dingen te maken. Een kerntakenonderzoek legt vaak heel veel dingen stil. Het heeft

vaak een grote impact, terwijl we op dit moment midden in een organisatieontwikkeling zitten. Daarbij willen we juist de organisatie erop toerusten om veel meer van buiten naar binnen te werken. Dat zou een kerntakendiscussie zomaar eens nadrukkelijk kunnen verstoren. Maar waar het bovendien volgens mij om gaat, is dat wij met elkaar aan het kijken zijn op welke wijze wij welke opgave met onze partijen willen vormgeven. Dat is volgens mij de eerste vraag die we met elkaar moeten beantwoorden. Daar zijn deze debatten nou juist voor bedoeld.

Vervolgens is het natuurlijk de vraag met welke mensen wij die opgaven dan het beste kunnen uitvoeren. Een discussie over of dat de kerntaken moeten zijn of andere taken, is een keuze van de Staten. Ik denk dat het buitengewoon ingewikkeld is te definiëren wat precies kerntaken zijn. We hebben met elkaar in eerder omstandigheden ook al gedeeld dat als we kijken naar de groei in het personeel de afgelopen jaren, die vaak en veel zit in samenwerkingsverbanden die we nu juist bewust met elkaar aangegaan zijn, bijvoorbeeld bij het Nationaal Programma Groningen. Daarbij zien we juist dat die samenwerking maakt dat dat ingevuld wordt. Daarbij is de provincie de meest voor de hand liggende partij om het personeelsdeel daarvan te organiseren. Dus dan is het de vraag of dat wel passend is.

In het verlengde daarvan had Groninger Belang de vraag gesteld dat we toch taken zouden overdragen aan gemeenten bij grotere gemeenten. Ook daarvan zeg ik u dat of het personeel, of de taken leiden zouden moeten zijn. Voor ons als College is de opgave die in de samenleving essentieel en de wijze waarop we dat in gezamenlijkheid met elkaar kunnen invullen.

De heer ZWART (PvhN): Ik begrijp de redenering dat op dit moment een kerntakenonderzoek niet opportuun is. Wanneer de gedeputeerde daar wel aan toe te zijn? Immers, het belang dat wij hierbij onderstrepen is het feit dat er toch bezuinigingen ook in de richting van de provincie aankomen. We zullen moeten kijken wat we wel doen en wat we niet doen voor het budget dat we hebben. Dus kerntaken zijn wel degelijk een essentieel onderdeel daarvan.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, in de ogen van het College is dan niet de kerntakendiscussie de discussie die we met elkaar voeren, maar de vraag of de opgaven die we met elkaar vaststellen bijvoorbeeld bij de Begroting, de opgaven zijn die we met elkaar zouden willen uitvoeren. Ik denk dat uw Staten de afgelopen jaren op een aantal momenten nadrukkelijk de oproep hebben gedaan – ik denk ook terecht – dat er een aantal opgaven is in de maatschappij waarvan u vond en vindt dat het College die moet oppakken. Ik noemde al de gaswinning. Uit een discussie over de kerntaken van de provincie volgens de wetgeving zal gaswinning nooit naar boven komen. Want dat is een unieke situatie voor Groningen. En toch ben ik ervan overtuigd dat u als geheel vindt dat wij als College een deel van ons personeel moeten vrijmaken om ons bezig te houden met de gaswinning. Dus ik denk dat het veel belangrijker is om met elkaar de discussie te voeren of de opgaven zoals die wij met elkaar vaststellen bij de Begroting, de opgaven zijn waar wij als provincie ons mee bezig moeten houden. Maar daar is geen kerntakendiscussie voor nodig, daar is een goed debat bij de Begroting voor nodig.

Ik kom bij de laatste punten. Code Oranje en Ons Groningen hebben aandacht gevraagd voor de dienstauto's en de wijze waarop wij ons vervoeren. Ik heb u daar in de commissie ook al van gezegd dat onze dienstauto's ook voor een deel onze verlengde werkplekken zijn. Daarmee kan ik ook meteen op de oproep van de Fractie GO meegeven dat die werkplekken inderdaad betekenen dat wij met enige regelmaat richting Den Haag gaan om te kijken of we onze lobby maximaal kunnen invullen. Dat betekent dat wij op die achterbank ook vaak gesprekken voeren die van een karakter zijn die zich niet heel erg verhouden tot een treinreis. Ik wil u best toezeggen dat wij best weleens willen kijken of dat ook anders kan. Ik weet ook van mezelf, maar ook van een aantal collega's, dat wij bijvoorbeeld binnen de Stad proberen altijd op de fiets te gaan. Maar ik denk ook dat het terecht is als ik u zeg dat wij af en toe gesprekken voeren waarvan het toch misschien beter is dat we dat in de beslotenheid van onze dienstauto doen dan dat we dat in de openbaarheid van een trein doen.

Ten slotte kom ik bij de motie 'Carnivoor, geef het door', motie 329. Die motie roept om eigenlijk een normstelling te veranderen, zoals mevrouw Voerman ook terecht zei. Het andersom denken van hoe we met onze maaltijden omgaan. Het College vindt dit een motie bij uitstek waar de Staten zelf aan het woord zijn hoe u daartegenaan kijkt. Dus we laten die graag over aan uw Staten.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Er is een aantal vragen gesteld op de portefeuille die ik namens uw Staten onder beheer heb. Ik ga proberen daar kort en krachtig antwoord op te geven.

Er is door de VVD-fractie bij monde van de heer Bennema een aantal opmerkingen gemaakt over stikstof, de motie die is ingediend en wat de effecten van die motie zijn en of ik daar iets over kan meegeven. De zorgen heeft de heer Bennema daarbij aangeven. Ik kan hem zeggen dat wij inmiddels

afspraken hebben gemaakt met het Rijk over de inzet van de middelen natuur die we kunnen inzetten. Daar hebben we ook vanuit u wat middelen daarvoor gekregen om die in te zetten voor stikstof. We zijn bezig rond het proces Lieftingsbroek te kijken hoe we dat zo effectief mogelijk kunnen inzetten. Dat betekent ook dat wij daaromtrent bezig zijn in Noord-Nederlands verband te kijken hoe wij daarbij nou kunnen samenwerken. Hoe we nou het maximum kunnen halen uit de door u en het Rijk beschikbaar gestelde middelen om tot een goede oplossing te komen voor enerzijds de agrarische sector. Geef die ruimte waar het kan en probeer de ruimte in te krimpen waar het nodig is. Want natuurherstel is noodzakelijk en op basis daarvan betekent dat we natuurherstel op bepaalde plekken weer ruimte kunnen geven.

Dan een vraag van Groninger Belang over het rapport van het PBL: hoe moet dit gelezen c.q. gehoord worden? De heer Haze legt daar de nadruk bij, ook in relatie tot stikstof en de agrarische sector. Wij zien het rapport van het PBL dat aangeeft dat verschillende doelen gediend moeten worden. Wij kunnen ons voorstellen dat dat inderdaad ook een proces zou kunnen zijn. We zijn rond Lieftingsbroek – u weet dat – aan het nadenken over hoe we nou natuurherstel kunnen organiseren en of we ook een toekomst kunnen geven aan de agrarische sector. Want het is niet onze doelstelling om daar de agrarische sector te verdrijven. Nee, het is de doelstelling om de agrarische sector daar op die locatie toekomstperspectief te bieden. En dat er maatregelen nodig zijn om stikstofreductie aan te brengen, is vanzelfsprekend. Daar moeten we met elkaar naar op zoek. Dan zien we dat rapport van het PBL als een denkrichting. Wij kijken wat wij daaruit kunnen destilleren wat wij ook kunnen gebruiken.

Dan nog de opmerking van de heer Van Kesteren over natuur en hoe die nu goed wordt afgewogen in relatie tot de samenleving en de economie. Wij hadden een stevige opgave van het realiseren van het Natuurnetwerk. Dat is een plan dat een groot aantal jaren kent en waarbij we in de afrondende fase zijn. Tot 2027 hopen wij dan ook het zuidelijk Westerkwartier gerealiseerd te hebben. Wij gaan de tweede helft van dit jaar Westerwolde gereed verklaren. Dus dat betekent dat wij bezig zijn in de opdracht die uw Staten hebben gegeven, een goede balans aan te brengen. Dat betekent enerzijds wel functieveranderingen – dat weet u. Maar een functieverandering hoeft niet per se een vermindering te zijn. Het betekent ook dat wij aandacht hebben voor economische mogelijkheden, voor toerisme, voor natuurbeleving. U weet dat ook en het laatste jaar is er veel belangstelling geweest voor het beleven in de natuur. Daar proberen we nu ook goed vorm en inhoud aan te geven. De natuur is wat dit College betreft een optelsom van een aantal kansen en mogelijkheden die dat met zich meebrengt. Dat waren de vragen die direct aan mij zijn gesteld.

Er is nog een groot aantal opmerkingen gemaakt, maar daar ga ik maar niet op in. Want dat stond niet in directe relatie tot een vraag.

Dan zijn er twee moties. Dat is de motie 330 van de Partij voor de Dieren en de SP ten aanzien van het klimaatbos. Ik heb ook in de vergadering vorige week gezegd dat wij heel actief bezig zijn met de invulling van het Programma Bos en Hout en dat wij allerlei initiatieven proberen daar ook en plek in proberen te geven. Ik zou ook deze motie als zodanig willen omarmen, in de zin van dat dit eigenlijk past binnen de uitvoering zoals we die voor ogen hebben. Als u vindt in meerderheid dat dit extra aandacht behoeft, dan zullen wij dat zeker niet nalaten.

Dan geldt ook voor motie 334. Als uw Staten in meerderheid dat dit een verstandige beweging is, dan zullen wij ook hier op een gepaste manier aandacht aan schenken.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Dank voor de gestelde vragen. In ieder geval één van Groninger Belang door de heer Hans Haze die zich afvraagt hoe het staat met de meters van het KNMI en waarom ze uit staan op dit moment – tenminste, een aantal daarvan. Dat komt omdat er een storing aan de hand is, een soort '*computer says "no"*'-situatie. Maar dit heeft geen gevolgen voor het gehele meetnet, aldus het KNMI. Wij hebben daar navraag naar gedaan. Daar wordt hard aan gewerkt om te zorgen dat het probleem natuurlijk zo snel mogelijk wordt opgelost. Want dat is enorm van belang. Dus dank voor de vraag. Zeer alert en ook belangrijk om daar actie op te ondernemen.

Voor het overige had ik geen vragen. Ik had wel een aantal moties. Dan probeer ik dat in de juiste volgorde te doen. Dus ik begin met de motie 'Kansrijke opleidingen'. Dat is natuurlijk een sympathiek voorstel en ik lees daar ook heel nadrukkelijk de oproep in om samen met alle relevante sectoren – in het debat kwam dat al terug – in gesprek te gaan om te zien hoe we de opleidingen in kansrijke sectoren beter voor het voetlicht te brengen. Het CDA vroeg daarom. Dat doen we natuurlijk met alle liefde, omdat dit natuurlijk van relevant belang is, zeker ook voor de toekomstige generatie die Groningen moet gaan maken. We gaan daarover graag het gesprek voeren. De vorm waarin moeten we natuurlijk even bezien. Maar dat we het gaat doen, staat vast. Dus die toezegging wil ik heel graag doen. Dat zou de motie in die zin wellicht overbodig maken. Maar als het CDA en ook de

aangesloten partijen akkoord zijn met die toezegging, dan maken we daar absoluut, zoals dat hier in Groningen heet, werk van.

De andere motie 'Iedereen werkt mee in Groningen', eigenlijk een vervolg op de eerste motie. Dat is een sympathieke motie, het is een goed voorstel. Daarbij wil ik wel opmerken dat er in de regio al heel veel gebeurt op dit gebied. Bijvoorbeeld in het Nationaal Programma Groningen, als het gaat om het Programma Werk & Leren, ook een heel belangrijk programma, maar natuurlijk – dat mag ook bekend zijn – de Scholingalliantie. Dat is ook de reden waarom wij zoveel mogelijk aansluiting zullen blijven zoeken bij die bestaande initiatieven en samenwerkingsverbanden, waarbij ik als gedeputeerde ook in een aantal stuurgroepen zit. Ik begrijp dat de motie iets verdergaat dan dit, namelijk dat er ook moet worden gekeken naar het toekomstige sociaal-economische perspectief vanwege de grote projecten in relatie tot werkgelegenheid. Zonder de betreffende organisaties en instellingen extra werkdruk op te leggen, willen we wel zeggen dat vanuit diezelfde clubs al wordt gewerkt aan dat toekomstperspectief. Dus in die zin kan ik gewoon die toezegging doen. Want dat past precies in de motie zoals het CDA die heeft ingediend: zorg ervoor dat Groningen, zeker als het gaat om onderwijs en arbeidsmarkt, toekomstbestendig wordt gemaakt voor nieuwe generaties. Dus die toezegging wil ik u doen. Daarmee zou de motie wat betreft het College overbodig zijn.

De heer MASTENBROEK (SP): Even over die motie 'Iedereen werkt mee in Groningen'. Wij hebben na de zomer een werksessie gepland staan. Zou dit punt niet veel beter passen na die werksessie? Zouden wij niet veel beter kunnen afspreken dat wij Groningen@Work nog eens tegen het licht houden, kijken of daar nog iets in aangepast moet worden in de trant van de motie die nu voorligt? Hoe zou de gedeputeerde dat vinden?

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Het is natuurlijk belangrijk dat wij die werksessie houden. Want dat is ook gevraagd door de Staten, ook door de SP, om te bezien hoe die doorkijk nu precies wordt. Daar kan deze motie op een later moment wel in meegenomen worden. Maar ik ga geen toezegging doen op de vraag of we heel Groningen@Work gaan herijken. Alles wat aanvullend is – dat kan ik me heel goed voorstellen vanuit die NPG-programma's Werk & Leren die heel goed passen in en op Groningen@Work – zou ik in dat verband dan wel doen. En die toezegging kan ik natuurlijk ook zeker doen, omdat het een veelomvattend aantal projecten hebben die allemaal moeten leiden tot werk voor Groningers, ongeacht de vraag wie je bent en waar je vandaan komt. Dat via het principe gelijk loon-gelijk werk. Dus als de heer Mastenbroek daarmee akkoord is, kan ik ook in die zin die toezegging doen.

De heer MASTENBROEK (SP): Nou ja, die motie loopt misschien een beetje vooruit op de uitkomsten van de werksessie. De gedeputeerde zegt toe, de motie eigenlijk al te gaan uitvoeren, terwijl ik denk: laten we nou eerst maar die werksessie gaan doen. Laten we dan met elkaar bekijken hoe we dat verder gaan doen. Dan zou het volgens mij, als u toezegt het uit te gaan voeren, in Groningen@Work moeten landen.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Maar als de heer Mastenbroek het op die manier bedoelt en in dat ritme, dan heb ik daar natuurlijk geen problemen mee. Maar ik zat meer te denken aan het bredere kader. Maar als dat de juiste volgorde is – ik denk dat dat zo is en ik kijk ook even naar de indieners van de motie – dan heb ik daar natuurlijk geen bezwaar tegen. Maar daar wil ik de indieners van de motie in tweede termijn dan wel over horen.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Werk & Leren: wil hij daarbij ook nog kijken naar de laaggeletterdheid? Ziet hij kansen om in ieder geval die 19 procent in Noordoost-Groningen iets naar beneden te brengen?

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Mijn collega Mirjam Wulfse komt daar zometeen op terug, meneer Ten Hoove. Dus nog even geduld, het zal niet lang duren. Zij bespreekt zometeen die motie met u als Staten. Ja?

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Dat is goed.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Een andere motie is van een iets andere categorie. Dat is een motie van GroenLinks over die funderingsproblematiek zoutwinning. Dat is natuurlijk een belangrijke en ook een heel gevoelige kwestie. De regio voert veel overleg, stuurt ook brieven en dient zienswijzen in over bijvoorbeeld de omgekeerde bewijslast enzovoort. Het is een moeizaam traject –

ik kan niet anders zeggen dan dat. Maar er wordt hierin gevraagd of wij daar werk van maken. Nou, dat doen we natuurlijk met alle liefde. Er wordt ook gevraagd naar een onafhankelijke partij. Dat betekent dat het SodM, dat wij als onafhankelijke partij zien, daarin betrokken zal worden. In die zin kunnen wij deze motie overnemen, passend in het hele traject dat wij toch al aan het uitvoeren zijn.

Dan liggen er nog twee moties over wonen, of eigenlijk de provinciale Woonagenda. Die kunt u trouwens wel wat breder trekken, want het is niet alleen de provinciale Woonagenda die straks op de agenda staat. We hebben natuurlijk ook de woonagenda als het gaat om de Regio Groningen-Assen, waar onze gedeputeerde mevrouw Wulfse de voorzitter van is. We hebben het ook over de versnelling van die opgave, bijvoorbeeld de flexpool. We hebben de versnelling woonopgave voor gemeenten die er is. Binnenkort zal Veendam daar het nodige mee doen. Maar er ligt een tweetal voor, waaronder de motie over die splitsing. Het is prima om bij te dragen aan een onderzoek. Zeker als de gemeenten ook samen de handen ineen willen slaan, kunnen we hier een uitstekende rol in vervullen, in ieder geval in de onderzoeksfase. Want volgens mij is dat wat er gevraagd wordt. Trouwens, ook niet onbelangrijk. Collega Wulfse – ik noemde haar zonet al – voert in het kader van de Omgevingsvisie ook gesprekken met de gemeenten en bespreekt daarin ook de behoeftes van de gemeenten over wonen en woonvormen. Dus dat is een inventarisatie die wordt gepleegd. Dat is iets anders dan de heel dominant regisserende rol. Want dat past ons niet en dat hoort ook niet bij onze taak. Dus dat zou hooguit een verkenning moeten zijn. Als de indiener genoeg neemt met de toezegging die we doen, dan zou de motie in die zin overbodig zijn. Ik zie de heer De Wit van het CDA al een beetje nadenken – misschien ook niet – maar dan geef ik het graag als oordeel aan de Staten, omdat wij het belangrijk vinden dat ervoor gezorgd wordt dat alles en iedereen daarin betrokken wordt.

De tweede motie gaat over de kleinschalige woonvoorzieningen. Ik kan vooral het tweede deel van die motie overnemen, want dat past in die verbindende en faciliterende rol die we als provincie hebben en ook proberen te houden. Dat is heel belangrijk. Er zijn veel gemeentelijke bouwopgaven en daar moet natuurlijk ook in de lobby in relatie tot de volkshuisvestingsfonds wel een klein beetje regie op worden gevoerd. De flexpool zorgt ervoor dat er expertise kan worden ingehuurd. Belangrijk, omdat niet altijd de capaciteit lokaal aanwezig is, zodat die woonplannen dusdanig kunnen worden gemaakt dat men ze ook daadwerkelijk allemaal voor elkaar krijgt. Dus in die zin speelt de provincie daarin een verbindende en coördinerende rol. Ja, en ook hier gaat het natuurlijk vooral over de gemeenten die dit soort initiatieven hebben uit te werken en uit te rollen. Dus als het gaat om het tweede deel van de motie, kan het College daar positief over adviseren.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Het vervolg: nog twee moties en iets over de Omgevingsvisie en –verordening waar wat opmerkingen over zijn gemaakt.

Ja, eigenlijk is het het spanningsveld tussen regie en vrijlaten genoemd. Er is ook aangegeven om te sturen op clustering van een aantal grote opgaven, bijvoorbeeld in de ruimtelijk-economische visie, de landbouw is daarbij genoemd, industrie en het dubbele ruimtegebruik. We zijn natuurlijk bezig met dat traject richting koersdocument. U bent daarbij ook nauw betrokken, mede via de klankbordgroep bent u bij dat proces betrokken. We zijn met de participatie bezig die online goed te vinden is. De fractievoorzitters wordt om input gevraagd, maar we zijn natuurlijk ook bij de gemeenten op onderzoek aan het uitgaan en daarmee in gesprek bezig. Wat daarbij ook heel belangrijk is, is denk ik dat als je nieuwe Omgevingswet in ogenschouw neemt, je ook aan de gemeenten vraagt waar zij in het volgende tijdsgewricht behoefte aan hebben. Want wij kunnen aangeven dat we de regie willen op een aantal grote opgaven, maar het gaat er ook om dat de regie ons gegund is. Dan is denk ik het woord ‘regie’ aangegeven als een spanningsveld. Dat is wel een beetje uit de tijd. Ik denk dat het erom gaat dat de provincie een eigen visie heeft en dat je in overleg met de gemeenten in samenwerking kunt kijken of je die visie deelt. Dus dat je eigenlijk samen een visie ontwikkelt. Dan zou het heel mooi zijn als je juist met de landschapskenmerken, de bescherming van het landschap, kunt werken. Dat je kunt zeggen dat wij het Groninger landschap als uitgangspunt hebben. We zijn met die gebiedsbiografieën bezig. Maar we hebben tegelijkertijd een groot aantal ontwikkelingen. We willen met dubbel of driedubbel ruimtegebruik aan de gang. Hoe combineren we dat? Dan kan het goed zijn dat je als je het ware een soort indeling achter een tekentafel zou maken. Dat doen we natuurlijk met de Oostpolder ook. We zeggen daarbij dat dat echt voor het grote ruimtegebruik is, dus dat je dat niet op alle plekken in de provincie hoeft te doen. Dus dat spanningsveld is ook een veld dat je herkent met de gemeenten. Dat gaat tot nu toe eigenlijk ook goed. Er wordt gevraagd naar ruimte op terreinen, waarbij de gemeenten zeggen dat ze dat eigenlijk prima zelf kunnen.

Dat gaat eigenlijk naadloos over in de motie van de Partij voor de Dieren, de SP en GroenLinks. Dat is motie 331 ‘Landschapslandbouw’. Daarin wordt gevraagd om te onderzoeken of in de nieuwe Omgevingsvisie en –verordening voor landschapslandbouw ruimte kan worden gemaakt.

Nou is het zo dat wij een verkenning zijn opgestart naar de behoeften om de mogelijkheden voor het wonen in het buitengebied uit te zoeken. Dus bij de gemeenten vragen wij ook op welke vragen er bij hen naar boven komen. Waar hebben zij eventueel last van? Of hoe kijken zij naar de huidige Omgevingsvisie en –verordening? Want een groot aantal zaken kan daar niet. Dan gaat het specifiek over het buitenland. Dus dan kun je denken aan boerderijen die leeg komen te staan waar één wooneenheid in mag volgens onze verordening, die eigenlijk lastig te realiseren of niet rendabel te maken. Dus gemeenten vragen ons ook om meer mogelijkheden. We brengen die in kaart en in die verkenning kunnen we dit ook meenemen. Dus als ik die motie zo mag vertalen – en niet dat dit een uitkomst wordt die in de nieuwe visie en verordening komt – dat we in die verkenning met de gemeenten dit naar voren zullen brengen en kijken of hier behoefte aan is, dan zou, als dat inderdaad nodig is, dat in de nieuwe Omgevingsvisie en –verordening opgenomen kunnen worden. Als ik zo mag opvatten, dus niet resultaatgericht, maar dat we het wel meenemen in de verkenning, dan kan het College deze motie oordeel Staten laten.

Dan heb ik nog de motie 333 van 50PLUS van de heer Johan ten Hoove. Dat is een motie met een titel die je niet kunt lezen. Maar het gaat over digitale geletterdheid en gewone geletterdheid, een heel belangrijk onderwerp en ook een heel goed onderwerp wat het College betreft. Er wordt gevraagd om een oriënterend onderzoek in te stellen naar de verschillen die er zijn op het gebied van geletterdheid, zowel digitaal als – ik zou haast zeggen – de ‘ouderwetse’ geletterdheid. Ondanks het feit dat dit een goed onderwerp is, wil het College deze motie toch eigenlijk ontraden of wellicht de heer Ten Hoove aanraden om haar aan te houden. Want eigenlijk zijn we al op vijf verschillende borden aan het schaken zijn om dit onderwerp te adresseren. We hebben een regionaal plan samen met gemeenten, maatschappelijke organisaties, bibliotheken, het onderwijs en de zorg. Daarvoor hebben we een regionale aanpak voor 2020-2024. Van rijksmiddelen financieren we dat. We hebben een provinciaal bondgenootschap om de niveauverschillen te bestrijden van laaggeletterdheid. We hebben een provinciaal overleg Gezondheid waarin daaraan gewerkt wordt. We hebben het Akkoord van Groningen waar we mee bezig zijn. En uiteraard is er de kennisdeling in het bibliotheekwerk, waar we een bibliotheekconvenant bij hebben afgesloten. U weet van de innovatieplannen: daar hebben we ook in eerdere commissie over gesproken, juist met 50PLUS. Daar zit een programma in voor gezinsaanpak, Taalhuizen Digitaal en we hebben natuurlijk de Digitale Academie. Dus ik zou de heer Ten Hoove, de Partij voor het Noorden, de Partij voor de Dieren en de PVV willen vragen om de motie eventueel aan te houden. Dan is het wellicht interessant om een presentatie te verzorgen, zodat u er kennis van kunt nemen wat dat nou inhoudt op deze vijf terreinen. Als uw Staten het dan alsnog nodig achten om de motie weer in te dienen, dan kunnen we tegen die tijd kijken hoe we er dan voor staan.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, de gedeputeerde noemt een aantal redenen om die motie te doen aanhouden, onder andere dat samenwerken met die bibliotheken. Maar juist dat samenwerken met de bibliotheken, waar laaggeletterden dan hun letterkunsten zouden kunnen verbeteren, wordt gefrustreerd door de bibliotheken zelf. Zij verwijderen immers eenvoudig begrijpbare boeken waarin Zwarte Piet optreedt, uit hun collectie. Hoe zit dat?

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ja, wij hebben hier volgens mij al eerder over gewisseld. Ik zie het verband tussen laaggeletterdheid en Zwarte Piet niet direct. Dus ik kan deze vraag niet duiden en ik kan die relatie ook niet leggen. Ik denk dat het leuk zou zijn voor de heer Marquart Scholtz om in de bibliotheek te gaan kijken op welke moderne wijze men juist probeert die laaggeletterdheid aan te pakken. Ik mocht gisteren aanwezig zijn bij het stimuleren van het vakantielezen bijvoorbeeld met een leuk filmpje. Daarin wordt voor kinderen uit groep 3 en 4, die net aan het lezen zijn, geprobeerd om ze ook de hele vakantie te laten lezen, zodat daar bijvoorbeeld geen *dip* in komt. Vaak heeft het te maken met een achterstand die te vroeg wordt opgelopen. Dus ik denk dat de bibliotheken tekort wordt gedaan als we hier alleen over spreken. Want het gaat juist eigenlijk heel goed met de digitale en gewone geletterdheid die via de bibliotheken worden geadresseerd.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik dank de gedeputeerde voor het uitgebreide antwoord. Wat ons met name de motie deed ontstaan, was dat er jaren getracht wordt om juist de laaggeletterdheid op zich – niet eens de digitale geletterdheid – wat beter te laten functioneren, zodat het wat beter van de grond komt. Dat was voor ons de hoofdzaak. We horen dat daar op verschillende kanten nu aan gewerkt wordt. We zijn dan ook van mening dat we de motie aanhouden en graag een uitgebreide sessie daarover krijgen in het najaar.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Er rest voor mij nog één vraag te beantwoorden namens het College. Dat is over de samenhang, oftewel het zwaluwstaarten, van projecten bij het Nationaal

Programma Groningen. We willen u graag toezeggen – want het is wat lastig voor mij om nu een hele rits van antwoorden en een opsomming van projecten hier te gaan geven – om in de evaluatie en de aanpassing van de thematische programmaplan zoals toegezegd, eind dit jaar of begin volgend jaar de lijst van gezwaluwstaarte projecten daarin mee te nemen.

Dan resten nog twee moties die qua tekst en qua naam wat op elkaar lijken, maar toch wel heel erg verschillend zijn. Ik zou graag willen uitleggen waarom. De ene motie is motie 335 en die gaat uit van een aantal constateringen over gezondheid. Ik wil toch even verwijzen weer naar het onderzoek van het RIVM, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. Daarin wordt heel duidelijk aangegeven dat er niet voldoende of eenduidig bewijs is voor de gezondheidseffecten van windmolens. Dat staat nog los van hinder. Want daarover wordt geconstateerd dat minder hinder ervaren wordt als de omwonenden betrokken worden bij de oprichting c.q. plaatsing van de windmolens. Maar ook in de overwegingen staat een aantal zaken waar we ons niet in herkennen. Dat is ook de reden waarom we deze motie willen afraden. Want ook in de oproep aan het College wordt aangegeven om geen windmolens meer mogelijk te maken. Maar we hebben nog een taakstelling waar we afspraken over hebben gemaakt in 2012. Die willen we graag vervollmaken en daarnaast geldt nog de maatschappelijke tender. Daarmee raden we deze motie af.

En ondanks dat de titel bijna dezelfde is, is de inhoud van motie 332 wel degelijk heel anders. Want deze gaat over de vogelslachtoffers. We zien bij de windmolens dat er zich veel en snel nieuwe technieken ontwikkelen. We vinden het inderdaad ook passend om die goed in de gaten te houden en te bekijken hoe we daar op de beste manier iets mee kunnen doen. Dus daarom willen we motie 332 graag overlaten aan de Staten.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, ik vraag me even het volgende af. Want het onderzoek van het RIVM wordt erbij gehaald. Daar wordt in gezegd dat ze eigenlijk nog niet hebben concluderen dat er negatieve gezondheidseffecten. Maar dat wil dus ook niet zeggen dat die worden uitgesloten. Dus als er kennis ontbreekt, is het dan niet verstandiger op safe te spelen dan door te zetten op iets waar eigenlijk nog geen resultaten bekend zijn?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, het RIVM geeft advies aan het Rijk, het Rijk stelt normen en wij hebben ons te houden aan die normen. Het RIVM heeft er al uitgebreid, zorgvuldig en langdurig onderzoek naar gedaan. Het onderzoek uit 2021 is ook een vervolg op het onderzoek van 2017 geweest. En omdat het een grote ontwikkeling is en omdat ook daar nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden, stelt het RIVM wel voor om het te blijven monitoren. Voor zover bij ons bekend is dat ook overgenomen door het Rijk. Mocht dat leiden tot aanpassingen in de normering, dan zullen wij daar ons wel degelijk aan houden en, zoals reeds toegezegd, u daarover ook informeren.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, ik constateer dat het belang van de mensen die om die molens heen wonen, niet zo hoog geacht wordt door deze gedeputeerde. Maar ik constateer ook dat zij niet antwoordt op de overweging dat het karakteristieke Groninger landschap grondig en onherstelbaar wordt verwoest door deze windturbines. Wat zegt zij daarvan?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik ben inderdaad de overwegingen niet allemaal bij langs gegaan – excuses daarvoor. Maar het is zo dat we inderdaad een karakteristiek Groninger landschap hebben. In de Omgevingsvisie wordt ook duidelijk aangegeven dat we een aantal verschillende landschapstypen en dat daar rekening mee wordt gehouden bij het mogelijk maken bij de maatschappelijke tender of de gesprekken daarover met de gemeenten. Dus in de term ‘verwoesten’ herkennen we ons niet. Maar dat we er rekening mee moeten houden en dat het gaat over zorgvuldige inpassing, is wel degelijk aan de orde. Volgens mij vinden we elkaar daar.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, ik kan er niks aan doen. Maar iedere keer dat ik de term ‘inpassing in het landschap’ hoor, dan denk ik: wat is dit voor een rad-voor-de-ogen-draaijerij? Hoe wil je een ding van 200 meter-plus inpassen in een landschap dat zo plat als een pannenkoek is? Laat de gedeputeerde dat nou eens uitleggen.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, ik dacht: waar begin ik nou? Want dit is natuurlijk een discussie die we hier al vaak hebben gehoord. Inpassing in het landschap? We hebben een aantal lijnen en een aantal karakteristieken in ons landschap. Om even helder te zijn: dat zijn er zeven. Die hebt u ook vastgesteld in de Omgevingsvisie. Daarin vinden lijnen plaats, industriegebieden – noem maar op – en daar probeer op de beste manier invulling aan te geven. Daar zijn experts voor en laten we helder zijn: ik ben daar niet de expert in. Die experts geven daar de adviezen over hoe je dat op de beste

manier bijvoorbeeld lijnen kunt versterken en kunt zorgen dat het past bij bijvoorbeeld de ontwikkeling van een industriegebied. Dat is ook waar de concentratiegebieden in onze provincie als het gaat over windenergie, op zijn aangepast. Daar kunnen we inderdaad van mening over verschillen – dat snap ik. Daar hebben we het ook vaak over gehad, volgens mij in deze Statenzaal. Maar op dit moment doen wij dat ook echt op basis van de Omgevingsvisie en de handvatten die daarin zijn meegegeven.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, ik mag nog één keer, geloof ik. *'Frappez toujours'* is mijn devies, dus ik vraag de gedeputeerde nogmaals naar het inpassen. Want bij de N33 ligt er verder geen industriegebied. Ja, er ligt een beetje zout enzovoort, maar verderop ligt er helemaal geen industrie en daar staan die dingen ook. Maar als we hier, zoals een paar maanden geleden, spreken over een silo van 15 meter hoog van een boer en dat daar boompjes omheen moeten enzovoort, enzovoort, en dat dat dan geweldig moeilijk is en we zetten wel die afschuwelijke krenten neer, hoe kun je nu van inpassing en van een beetje gelijke verhoudingen spreken?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik kijk ook even naar mijn collega als het gaat over de landschappelijke inpassing. Dan is wellicht beter om gedeputeerde Wulfse het woord te geven gezien de Omgevingsvisie. Dit gaat verder dan de motie aangeeft. Dus dan draag ik graag het woord aan haar over.

De VOORZITTER: Zijn er nog meer mensen die een specifieke vraag hebben aan mevrouw Homan? Nee? Eenmaal, andermaal... Dan doen we nog over dit specifieke onderwerp gedeputeerde Wulfse. Die staat overigens tussen ons en de kouder wordende hapjes in. Dat is waar ik u even op zou willen wijzen.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Ik zou toch de heer Marquart daarvoor willen aanwijzen als de dader en niet degene die het antwoord geeft.

De VOORZITTER: De verantwoordelijke dan.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): De verantwoordelijke, ja.

Als het gaat om inpassing in het landschap: de heer Marquart is een woordspecialist, denk ik. Dus ik denk dan aan dat woord. Ik houd zelf ook wel van taal. Dus als je het zo vraagt: wat houdt dat dan in en je denkt aan dat woord, dan begrijp ik dat ook wel dat dat woord op een rare manier overkomt. We hebben daar specialisten daarvoor, bijvoorbeeld ons provinciaal bouwheerschap. We hebben in die zeven landschapslijnen een aantal gebiedskenmerken waarnaar gekeken wordt. Het klopt absoluut dat je zou kunnen zeggen dat een silo van 30 meter lang en 15 meter hoog niet kan met wat boompjes eromheen en een windpark ergens via de maatschappelijke tender wel kan. Dat stellen we natuurlijk vast in de Omgevingsvisie en –verordening. Daar zijn uw Staten ook voor aan zet. Dus als daar veranderingen in zijn, dan is het komend jaar een proces waar we nu in bezig zijn. Als uw Staten dat ambiëren, dan kan dat in dat proces gebeuren. Dus dat is aan uw Staten: u stelt die visie en verordening vast.

De VOORZITTER: Ik geloof dat dit de heer Marquart Scholtz zo helder is? Ja?

Dan schors ik nu de vergadering ietsjes langer, zodat we kunnen genieten van wat de collega-Statensleden nog over hebben gelaten van de hapjes. Maar die zijn heel solidair, vermoed ik. En dan is dit wat er nu ligt, voldoende is voor eventueel overleg over wat we met de moties doen na de beantwoording van het College, ter voorbereiding van de tweede termijn. Na de tweede termijn zal er geen diner worden geserveerd. Dus het is denk ik ook goed om daar even rekening mee te houden. Ik hoop dat er voor u nog wat ligt.

Zal ik een half uur schorsen? Ik schors een half uur.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Voor diegenen die hebben opgelet – en dan bent u allemaal: wij zijn nu aan het begin van de tweede termijn van de Staten. Ik denk dat het goed is om daarbij dezelfde volgorde in acht te nemen die we ook bij de eerste termijn van de Algemene Beschouwingen in acht namen. Dus we beginnen bij de heer Meendering en die spreekt nog steeds namens GroenLinks.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Inderdaad nog steeds GroenLinks en dat zal ook nog wel een tijdje zo blijven, als het aan mij ligt.

Ik wil het College danken voor de beantwoording en ook voor de wijze waarop is gereageerd op de moties die door ons in eerste termijn zijn ingediend. Dat betekent dat wij de moties uiteraard zullen handhaven en straks in stemming zullen voorleggen via u, voorzitter, aan deze Staten.

Luisterend naar de andere partijen en de ingediende moties, ben ik benieuwd of alle moties gehandhaafd blijven naar aanleiding van de beantwoording. Maar dat horen we dan straks.

Waar we nog wel even als GroenLinks tegenaan lopen, is de motie die is ingediend door D66 en de ChristenUnie rondom de fietsberg. Daarbij hebben we nog wel wat twijfel over of dat echt toegevoegde waarde biedt voor onze provincie en of we daar niet iets aan het onderzoeken zijn waarvan ze zeggen dat dat hier niet bij hoort. Dus dat is een afweging die we in onze fractie toch nog even moeten maken, dat is voor ons nog een lastige.

We zijn ook nog benieuwd naar de motie aangekondigd door Code Oranje en we hopen dat die straks worden ingediend en we zijn benieuwd hoe daar straks op gereageerd wordt.

De heer ROEMERS (PvdA): Allereerst dank, College, voor het beantwoorden van de vragen.

Als ik heel goed heb geluisterd, hebben we een toezegging gekregen van het College op onze motie. Desalniettemin wil ik onze motie niet intrekken maar aanhouden. Want de heer Mastenbroek gaf het al aan: we krijgen nog een sessie over werk en arbeidsmarkt. Wellicht dat die daar als leidraad kan worden meegenomen. Het is ook een soort van stok achter de deur richting het College. Dus vandaar dat we die nu eerst even aanhouden.

De heer VAN DER WERF (FvD): Enigszins verlaat, maar toch op tijd binnengekomen vandaag is het rapport dat ik eerder ter sprake bracht. Ik wilde het eigenlijk bij dezen overhandigen aan het College. Nou is mevrouw Homan daar de juiste persoon voor. Maar ik denk dat als ik het in vertrouwen geef aan een van deze twee heren, het wel op de juiste plek terechtkomt. Ik krijg een instemmende knik, dus dat zal dan wel het gevolg zijn.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De GroenLinks-fractie gaf aan nog twijfel te hebben bij de toegevoegde waarde van een fietsberg in de provincie Groningen. Die twijfel hebben wij absoluut niet, wij zien die toegevoegde waarde. Dat zien ook meerdere wielerverenigingen in onze provincie. Het lijkt ons dan ook een goed idee dat GroenLinks desnoods voor die wielerverenigingen op z'n minst de moeite doet om dat te onderzoeken. Dus wij raden de motie zeer aan. Niet alleen bij GroenLinks, maar bij alle collega's hier in onze Staten.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Begrijp ik het nou goed dat de ChristenUnie alleen deze motie indient?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Nee, dat begrijpt u niet goed. De motie is ingediend door D66. Het is een heel goede motie van D66, mede ingediend door ons en nog enkele andere partijen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Nee, dan begrijpt u mij weer verkeerd. Ik bedoelde: is dat de enige motie die u indient? Samen met D66 weliswaar, maar de enige?

De VOORZITTER: Was dit ook niet de vraag die u stelde aan het eind van de eerste termijn van de heer Geijtenbeek? Zullen wat dat niet dubbelen? Dat is jammer van de tijd.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Nee, maar het is de enige motie.

De VOORZITTER: Ja. De heer Geijtenbeek vervolgt zijn betoog. Maar hij was al klaar, geloof ik, hè?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Nou, om een en andere op te helderen: u hebt een stemlijst gehad. Wij dienen geen enkele motie zelf in, wij dienen drie moties mede in.

De heer MASTENBROEK (SP): De door mijn voorbereide tweede termijn begon met 'een lange dag' en daarna moest ik hem herschrijven. Want gelukkig hebben wij een aantal goede en passende reacties van gedeputeerden Gräper, Wulfse, Homan, Staghouwer en Van Dekken gekregen. Moties zoals 330 tot en met 332 zijn typisch goede ideeën die terecht overgenomen worden. Wij zijn blij dat niet alleen naar het Collegeprogramma is gekeken.

Wij vinden het wel heel erg jammer dat gedeputeerde Rijzebol zonder goede reden zo star is, met name over Eelde. Daar had hij ook kunnen constateren dat de route van besluiten afwijkt van de routine die wij in deze Staten hebben. Dat is echt niet moeilijk. Als je dan omwille van de spoed het alsnog zo wilt doen, dan kun je dat ook uitleggen.

Ik ben inmiddels tien jaar Statenlid en heb hier heel mooie dingen meegemaakt. Het is niet allemaal ellende. Het debat op de inhoud, de goede plannen en zo af en toe de eensgezindheid om op te komen voor Groningen. Voor mij is het na vandaag voorbij. Ik zal nu aansluitend aan deze vergadering mijn ontslagbrief toesturen en in september zal ik ijs en weder dienende opgevolgd worden door Agnes Bakker. Het is zeker niet dat ik u zat ben. Maar na tweeënhalve periode is het mooi geweest en ik noemde het al: de oudste gaat na wat wendagen naar school. En wat is er rijker dan na schooltijd thee te drinken?

Voorzitter, als afscheidscadeautje heb ik voor een initiatiefvoorstel. Ik weet niet hoe dat formeel werkt en dat maakt ook helemaal niet uit. Maar er is al heel vaak hier gesproken over een referendumverordening. Anderhalf jaar geleden heb ik toegezegd daar een kerstvakantie aan te zullen besteden en dat heb ik toen ook gedaan. Daarna is het blijven liggen. Ook andere fracties zijn daarmee bezig geweest en die wil ik ook zeker niet tekort te doen. Maar ik denk wel dat het goed is dat Groningen een referendumverordening krijgt, zodat inwoners besluiten die echt beter niet genomen kunnen worden, kunnen wegstemmen, ook als de coalitiepartijen daar al een klap op hebben gegeven. Of nog beter, een referendumverordening die zorgt voor waakzame bestuurders en fracties door de wetenschap dat een slecht besluit genadeloos afgestemd kan worden. Ik heb hier voor u een voordracht, een conceptbesluit en een conceptverordening met het vriendelijke verzoek om dat op de agenda van 10 november te plaatsen.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik zal het onmiddellijk in de handen stellen van de griffier, die veel beter dan ik weet hoe dat vervolgens technisch in zijn werk gaat.

We zijn aan het eind gekomen van uw vermoedelijke 'galgenspeech' gekomen dan, denk ik. Als er zoiets bestaat als een *maidenspeech*, dan bestaat het omgekeerde ook. We nemen ongetwijfeld nog netjes afscheid van elkaar in een bijeenkomst die daarvoor past. Maar dit is begrijp ik de laatste keer in functie. Ik heb van veel van uw optredens, eigenlijk bijna alles, enorm genoten. Ik denk dat ik namens de hele Staten spreek om daar de dank voor uit te spreken. [Applaus.]

Daarmee zijn we aangekomen bij de tweede termijn van het CDA.

De heer DE WIT (CDA): Ik denk nog even na wat mijn collega van de SP, meneer Mastenbroek, net heeft gezegd. Een gewaardeerde collega met wie ik en ook mijn voorgangers binnen het CDA met heel veel plezier hebben samengewerkt. Jammer dat u vertrekt. Er komt nog een ander moment. Maar dank namens mijn fractie voor die plezierige samenwerking.

Wij hebben als CDA drie moties met een aantal collega's ingediend. De moties met betrekking tot wonen zijn 323 en 324: die laten wij gewoon staan. Wij vinden het belangrijk om daar een uitspraak over te krijgen van de Staten. Als het gaat om motie 322, 'Jaarlijks overzicht kansrijke opleidingen voor regionale werkgelegenheid', hebben we daarop een toezegging gehad van de gedeputeerde dat hij daarmee aan de slag gaat. Ik heb even overlegd met mijn collega's van D66 en PvdA die mede-indiener zijn. Wij hebben besloten om die motie in te trekken.

De VOORZITTER: Dat is dan bij dezen gebeurd. De motie maakt geen onderdeel meer uit van de beraadslagingen.

De heer HAZE (Groninger Belang): Ook namens de fractie van Groninger Belang, meneer Mastenbroek, bedankt voor de prettige samenwerking en veel succes met alles wat u verder gaat doen, met uw gezin en de vrije tijd die u ongetwijfeld krijgt. Dat is ook wel heel prettig.

Wij hebben een motie ingediend samen met een x aantal andere partijen. Maar na overleg hebben we besloten om motie 326 aan te houden. Daarnaast ben ik blij met de beantwoording van de gedeputeerde, waarvoor dank overigens, College.

Ik zou nog wel graag een reactie willen hebben van het College op de schrijnende gevallen en de 150 miljoen die daarvoor beschikbaar gesteld is.

Ik ben ook blij met de beantwoording van het College inzake het vernieuwen van de democratie, ook met de handreiking van de heer De Wit van het CDA en met de woorden van de heer Rijzebol. Ik denk dat het prima is dat ook bij ons zogenaamde uitje in augustus om eens de koppen bij elkaar te steken, wij eens kunnen kijken hoe we daar op een heel prettige manier met elkaar kunnen omgaan.

De VOORZITTER: Dank u wel. Daarmee constateer ik dat motie 326 is aangehouden en dus geen onderdeel meer uitmaakt van de beraadslagingen.

De heer GERRITS (D66): Ook van onze kant dank aan de heer Mastenbroek. Hij is mij altijd opgevallen door zijn grote deskundigheid en bereidheid die deskundigheid ook te delen. Dus veel succes en dank u.

Nog even over onze motie samen met de ChristenUnie over de fietsberg. Ik denk dat het een van de moties waarvan we al van tevoren weten dat niet alleen samen met gemeenten hierop prima samen te werken valt, maar ook samen met inwoners c.q. gebruikers. Dat weten we omdat ze daar ook allemaal enthousiast op hebben gereageerd. Het feit dat het ergens anders al met succes is uitgevoerd, is denk ik geen reden om het niet te doen, maar is juist een reden om dat wel te doen. We kunnen daarmee Groningen en Drenthe wat dichterbij elkaar brengen en we kunnen mensen ook uitnodigen om wat vaker Groningen te bezoeken en daarvan te genieten. Dus mijn hartelijke aanbeveling daarvoor.

Nog een korte vraag aan de heer Rijzebol. Als wij erin slagen om meer sectoren en meer industrieën te betrekken bij de circulariteit, is het dan ook de moeite waard om daar ook echt een naam aan te geven, zodat we ook weten binnen welke cirkel van circulariteit die bedrijven ook met elkaar werken om op grondstoffen te bezuinigen, gifstoffenlozingen te verminderen en Groningen gezond en toekomstbestendig te maken.

De heer RAM (PVV): Namens de PVV wil ik graag de waardering uitspreken voor de heer Mastenbroek en de samenwerking die wij toch hebben gehad. Ondanks al onze politieke verschillen is het een zeer gewaardeerd collega. Ja, ik vanaf hier wel zeggen dat ik het jammer vind dat u weggaat.

Dan wil ik toch nog een opmerking maken over Eelde. Wij zijn het niet eens met het standpunt van de SP over Eelde, maar we kunnen de SP wel volgen in haar kritiek op de manier waarop dit in de Kadernota is terechtgekomen. Normaal hebben we inderdaad gewoon een voordracht waar we dan over kunnen discussiëren en debatteren in de volle breedte en dat ontbreekt nu. De manier waarop de gedeputeerde daar uitleg aan gaf, vind ik inderdaad ook behoorlijk star. Dat was ook wel in tegenspraak met de woorden die in eerste instantie werden gebezigd van 'de verbinding zoeken' en 'samenwerken met de Staten'. Dus dat is toch wel een puntje van aandacht volgens mij.

Dan het punt dat wij graag een motie willen indienen. Dat gaat over het klimaatvraagstuk. De heer Van Kesteren, mijn fractievoorzitter, heeft daar al het nodige over gezegd. Daar wil ik graag nu een motie over indienen, zodat wij meer verstandige keuzes gaan maken in de toekomst.

De VOORZITTER: Dat is de motie 336 'Aanpassing klimaat- en energieregelatied beleid', ingediend door de fractie van de PVV. Deze motie doet de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 7 juli 2021, besprekende het agendapunt Kadernota 2021-2025 en Voorjaarsmonitor 2021

Constaterende dat:

- in de Regionale Energie Strategie zonne- en windenergie en biomassa een prominente plek krijgen;
- de Amerikaanse filmmaker Michael Moore in de documentaire 'Planet of the Humans', Syp Wynia in zijn boek 'Tegen de onzin' en documentairemaker Marijn Poels in zijn documentaire 'The Uncertainty Has Settled', zeer kritisch zijn op deze zogenaamde duurzame vormen van energie;
- de documentaires en het boek aantonen dat energie uit zonnepanelen en windturbines door weersafhankelijkheid altijd *back-up* nodig heeft van energie installaties die gebruik maken van fossiele brandstoffen;
- zij laten zien dat voor de productie van windturbines en zonnepanelen gebruik moet worden gemaakt van energie uit fossiele brandstoffen;
- zij aantonen dat de realisatie van installaties voor het opwekken van zonne- en windenergie grote delen van het Groninger landschap aantast, en na een beperkte levensduur een aanzienlijke chemische (nauwelijks te recyclen) afvalberg oplevert die het milieu ernstig vervuult;
- de energietransitie d.m.v. zonnepanelen en windturbines fysiek onuitvoerbaar is, aangezien voor zonne- en windenergie 40 tot 50 keer meer ruimte nodig is dan voor steenkool en 90 tot 100 keer meer dan voor het schone aardgas;
- aardgas schoon, haalbaar, betrouwbaar en betaalbaar is en dat zelfs kernenergie als duurzaam wordt beschouwd;

Overwegende dat:

- de documentaires van Michael Moore en Marijn Poels en het boek van Syp Wynia aantonen dat de doelstellingen inzake CO₂-reductie en het kunnen voldoen aan de energievraag onuitvoerbaar is door hernieuwbare energie;

- doorgaan op de ingeslagen weg van zonne- en windenergie en biomassa niet alleen volstrekt zinloos is, maar ook onze samenleving sociaal-economisch en sociaal-maatschappelijk op termijn zal ontwrichten en onze leefomgeving zal ruïneren;
- het gasgebruik niet de enorme nadelen heeft van energie uit de zogenaamde hernieuwbare energiebronnen, maar momenteel geen rol van betekenis speelt in de plannen van de energietransitie;

Roept het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. kennis te nemen van de documentaire 'Planet of the Humans', de documentaire van Marijn Poels 'The Uncertainty Has Settled' en het boek 'Tegen de onzin' van Syp Wynia en zo snel mogelijk met een inhoudelijke reactie te komen, waarin tevens staat vermeld waar mogelijkheden liggen om op basis van de bevindingen uit de documentaire het klimaat- en energiegerelateerde beleid van de provincie Groningen aan te passen;
2. een lobby te starten bij het Rijk om waar mogelijk inzake de energietransitie;
3. af te zien van energie uit zon en wind en biomassa;
4. in te zetten op het behoud van het gasgebruik (Gronings aardgas? Nee! Aardgas? Ja!) en het bestaande aardgasnetwerk en de nog operationeel zijnde hypermoderne kolen- en gascentrales.

En gaat over tot de orde van de dag!

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer RAM (PVV): Die wil toch nog even wat zeggen over de moties die zijn ingediend.

Motie 319 'Onderzoek naar funderingsproblematiek zoutwinning en financiële regeling': toen ik deze las, heb ik dat helaas te laat gedaan. Anders hadden wij die graag mede ingediend. Wij hebben in 2013 al een soortgelijke motie ingediend. Die heeft het toen niet gehaald. Dus ik hoop dat deze motie het vandaag wel gaat halen.

De heer ZWART (PvdN): Nou, u zult het verwachten van mij. Het is jammer dat de SP niet de eerste partij was, want dan hadden de andere partijen ook even hun waardering kunnen uitspreken. Maar de heer Mastenbroek: dank. Als kleine partij, onder leiding van de oppositieleider van de grootste oppositiepartij, hebben wij een hoop geleerd. Dat was misschien wel nodig, maar wij zijn daar dankbaar voor. Ga lekker theedrinken.

Naar aanleiding van de uitgebreide beantwoording van de vragen, waardering voor het College. Er blijven wel een paar vragen over. Gedeputeerde Gräper heeft gezegd dat zij met iedereen spreekt. Dat riep bij ons de vraag op: en de heer Muijzert dan? We zouden graag willen weten hoe de contacten op dit moment verlopen bij de indiener van 30 pagina's aan alternatieve plannen voor het BO-MIRT. Wordt er met de heer Muijzert gesproken en hoe gaan die gesprekken?

Dan heb ik in de pauze even kunnen spreken met gedeputeerde Rijzebol. Die heeft een waardevolle aanvulling over het SNN en Duitsland. Ik zou willen vragen om dat ook even met de rest van de collega's te delen, want dit lijkt mij wel belangrijk.

Wij willen ons aansluiten bij de mening van de SP en de PVV met betrekking tot Eelde. Gevoelsmatig hebben we er toch wel moeite mee als dat op deze manier gaat. Daar hoort naar ons idee toch een voorstel te komen en een discussiemogelijkheid voor te zijn.

Ten slotte: motie 328 zullen wij aanhouden.

De VOORZITTER: Dat betekent dat de conclusie die ik trek naar aanleiding van uw betoog, is dat die motie nu geen onderdeel meer uitmaakt van de beraadslagingen?

De heer ZWART (PvdN): Dat hebt u goed, dank u wel.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik sluit me geheel aan bij de woorden van mijn collega's voor wat betreft de heer Mastenbroek. Met Agnes Bakker krijgt hij natuurlijk een prima vervanger, maar we zullen hem missen. Ik wil hem vanuit de Partij voor de Dieren danken voor zijn inzet voor de provincie.

Even één opmerking over motie 331. Dat is onze motie over landschapslandbouw. Als we het goed begrepen hebben, heeft de gedeputeerde de toezegging gedaan dat zij deze motie wil uitvoeren, in die zin dat zij het actief wil meenemen in de verkenning die zij gaat doen. Als dat juist is verwoord – ik wil graag een bevestiging van de gedeputeerde – dan zijn wij heel erg blij met deze toezegging. Dan willen we de motie aanhouden. Dus graag eerst een bevestiging van de gedeputeerde.

De VOORZITTER: Oké, dan hangt die nu nog boven de markt en dan trekt u straks de definitieve conclusie over de motie na de bevestiging vanuit het College – of het uitblijven daarvan, natuurlijk. Je weet het nooit.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ook onze dank gaat uit naar de heer Mastenbroek. Wat hij mij ook in deze periode geleerd heeft – zonder dat hij het denk ik zelf altijd doorhad. Zijn kundigheid als voorzitter bij de commissies wil ik ook nog een keer extra noemen. Het was hem nooit te veel om na te denken over wie de grootste partij was en dat kwam weleens heel goed uit. Nogmaals dank.

Ik dank ook het College. We houden de motie over laaggeletterdheid, wat ik al eerder zei, aan. De andere motie over het coronamonument zien we bij de stemming.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Nou, eveneens mijn dank aan de heer Mastenbroek. Ondanks dat wij het misschien niet altijd eens waren, heb ook ik veel van de heer Mastenbroek geleerd met een enorme kennis van de gang van zaken in de Staten. Mijn tip aan de heer Mastenbroek is: drink zoveel mogelijk thee, nu uw kinderen dat nog willen. Want voor je het weet, doen ze andere dingen.

Ja, maar mijn tweede termijn is eigenlijk heel eenvoudig: ik dien de motie van de dag in, bij dezen.

De VOORZITTER: Ik neem aan dat u de motie bedoeld die onder nummer 337 wordt ingediend door Code Oranje, de PVV, Forum voor Democratie, het CDA, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, 50PLUS en Ons Groningen, waarboven staat 'Groningse vlag in de Statenzaal'. Die motie is een wonder van eenvoud, want die spreekt het volgende uit:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 7 juli 2021, besprekende het agendapunt Kadernota 2021-2025 en Voorjaarsmonitor 2021.

Constaterende dat:

- de Groningse vlag ontbreekt in de Statenzaal van onze provincie;

Overwegende dat:

- de Groningse vlag het symbool van verbondenheid is van de Groningse samenleving en van de provincie Groningen;

Spreken uit:

1. in de Statenzaal de Groningse vlag neer te zetten.

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Heel fijn en we zien het: eenvoud kan ook.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): 'Eenvoud'? Dat is fonetisch hetzelfde als 'één fout' en die zit erin, in die motie – om maar met de deur in huis te vallen. Want er ontbreekt nog de Nederlandse vlag om die erbij te zetten. Maar misschien komt daar nog wel een motie voor op den duur.

Aan de heer Mastenbroek wil ik alleen zeggen: Mastenbroek, vaarwel – welgemeend.

Dan ten slotte heel kort. Motie 335 ingediend door zes partijen over de echte slachtoffers van windturbines. Ja, wat kreeg ik daar nou voor antwoorden op? Gedeputeerde Homan raakte de draad kwijt bij het inpassen in het landschap. Dat moest rechtgetrokken worden door gedeputeerde Wulfse, die iets had over zichtlijnen enzovoort. Ik ben niet blij met die antwoorden, want ze komen nergens op neer. Het is allemaal je het bos in sturen. En het kan namelijk niet. Ik heb al zo vaak gezegd en ik blijf erbij: het landschap hier – waar iedereen de mond van vol heeft in cultuurnota's, in landschapsnota's enzovoort – gaat naar de bliksem. Dat is heel jammer. Maar het College doet het zo. Ik blijf bij deze motie.

De VOORZITTER: Dank u zeer. De Fractie GO heeft geen behoefte aan woordvoering.

Dan zijn we aan de beantwoording door het College. Kan dat in één keer door? Dan begin ik met gedeputeerde Rijzebol.

De heer RIJZEBOL (gedeputeerde): Ja, ik wil ook even in de richting van de heer Mastenbroek uitspreken dat ik met ongelooflijk veel genoegen met hem heb samengewerkt. Dat is niet alleen maar in deze anderhalf jaar inmiddels, maar dat was ook in de vorige Statenperiode zo. Ik heb het genoegen gehad om tien jaar Statenlid te zijn. U gaat ook al een aantal jaren mee. Ik ben zeven jaar weggeweest in Delfzijl, maar we hebben elkaar wel weten te ontmoeten zo nu en dan. Zeker in de Staten was die samenwerking uitermate plezierig. En ook alle waardering voor de wijze waarop u hier als voorzitter van de commissie ons als College altijd de gelegenheid hebt gegeven om het woord te voeren op een heel plezierige manier. Dus dat wil ik toch nog even heel nadrukkelijk gezegd hebben. Ik krijg hier *en public* nu nog de kans voor. Dus maak ik hier even misbruik van.

De VOORZITTER: Ik ga ervan uit dat het College in de dankbetuiging aan de heer Mastenbroek ook met één mond spreekt. Want anders wordt het een repeterende breuk.

De heer RIJZEBOL (gedeputeerde): Nou, dan ben ik die ene mond deze keer ook weer geweest.

De heer Gerrits heeft mooie woorden gezegd ten aanzien van circulariteit en gevraagd dat ook een naam te geven. Het lijkt mij een prima voorstel, wij gaan dat in overweging nemen. We zijn op het ogenblik in gesprek, zoals ik in de eerste termijn gezegd tussen Het Schone Noorden, Chempot en de rest. We gaan proberen om daar ook een heel goede naam aan te geven, zodat u dat ook kunt blijven volgen. Want daarmee maak je ook helder waarmee je bezig bent.

Dan kom ik even weer bij de heer Mastenbroek en dat is ook door anderen aangegeven: de starre houding die ik wat heb aangenomen ten aanzien van Groninger Airport Eelde. Ja, dat is ingegeven door een interne drang door toch nu gewoon de helpende hand te bieden. En de manier om dit nu nog voor elkaar te krijgen voor het reces, is deze. Een andere manier is er op dit moment gewoon niet meer. Het zou ongelooflijk jammer zijn als wij die kans voorbij laten gaan. Dus mocht u mijn houding als star blijven ervaren, dan hoop ik niet dat ik in de geschiedenis van uw bestaan zo zal blijven. Ik probeer zoveel mee te wegen waar het kan. Maar in dit geval moest ik toch even voor Groningen Airport Eelde kiezen, om daar in ieder geval de voortgang in de aanbesteding van de brandweerkazerne niet in de weg te staan. Dat kunnen we nu nog regelen en dat willen we niet graag stilzetten. Daar zijn verschillende redenen voor, maar daar hebben we met elkaar in de commissievergadering al over gesproken.

Dan ligt er nog de motie over de vlag. Ik heb even mijn collega's gesproken, maar volgens mij is dat voor de Commissaris. Dus ik denk niet dat ik daarbij met één mond kan spreken. Want het lijkt mij dat ik in ieder geval die rol nog lang niet vervul. Dat zal ook waarschijnlijk wel niet meer komen.

Dan in de richting van de heer Zwart ten aanzien van Duitsland. Via Interreg, heb ik uitgelegd, hebben wij een nauwe relatie met Duitsland. Dat is ook groter dan alleen maar het gebied naast Groningen. Dat gaat langs de Noord-Nederlands grens een mooi stuk van Duitsland in. Ten aanzien van het kantoor dat in Nieuweschans staat: dat is de EDR. Ik heb van mijn collega's gehoord in de pauze dat wij daar als provincie nog niet bij betrokken zijn. Maar ik was daar als gemeentevertegenwoordiger voor Delfzijl regelmatig. Dus ik heb daar kennelijk nog geen afscheid van kunnen nemen. We gaan even bekijken in hoeverre het meerwaarde heeft om daar op een of andere manier invulling aan te geven – of niet. Ik weet ook helemaal niet of het kan. Dat gaan we bekijken. Wij nemen in ieder geval uw boodschap nadrukkelijk mee dat het aandacht behoeft om goede burens voor elkaar te zijn, aanvullend, zodat 1+1 ook op dat punt 3 is.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ik had nog een vraag gekregen van de heer Haze over de schrijnende situaties. Die zou ik graag willen beantwoorden. Dat gaat over de afspraak die de regio en twee ministeries hebben gemaakt om uit de schrijnende situaties nu eindelijk eens een keer naar een oplossing toe te gaan. Wij hebben de heer Geert-Jan ten Brink gevraagd als onafhankelijk voorzitter om daarin te fungeren. Want ook wij zijn het volstrekt met uw Staten eens dat dit nu op korte termijn ook naar een oplossing toe moet. Vandaar ook de instelling van deze commissie, die voortvarend aan het werk aan het werk gaat.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Als ik goed opgelet heb, heb ik nog twee punten.

De eerste is – dan kijk ik mijn collega, meneer Rijzebol, geruststellen – over de vlaggen en dan ben ik geloof ik de portefeuillehouder in dit provinciehuis. Maar het is natuurlijk bij uitstek een oordeel dat aan uw Staten hoort te zijn hoe u de inrichting van de Statenzaal wilt hebben. Dus dat lijkt me ook echt een motie die wij graag aan u overlaten.

Dan was het de heer Zwart die mij de vraag stelde hoe wij omgaan met een specifieke burger in onze provincie, de heer Muijzert. De heer Muijzert wordt op dezelfde wijze behandeld als alle burgers in onze Staten. Ook waar het gaat om de inbreng die hij heeft geleverd, zullen we dat op dezelfde wijze doen bij het Programma Mobiliteit als bij andere inbreng die wij daar hebben gekregen – dat hebben wij ook eerder met uw Staten gedeeld. Daarnaast is de heer Muijzert daarin wel een beetje een bijzondere. Ik denk dat ik de afgelopen zes jaar de heer Muijzert vaker gesproken heb dan welke andere burger in onze provincie ook.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Eigenlijk hoefde ik alleen maar een 'ja' uit te spreken richting mevrouw Voerman van de Partij voor de Dieren. Zij heeft de woorden die ik heb gebezigd als uiting op de motie van de Partij voor de Dieren, vertaald en dat was een juiste vertaling.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik wil alleen nog zeggen dat wij echt heel erg blij zijn daarmee en dat we de motie willen aanhouden. Dat is ook besproken met de mede-indieners.

De VOORZITTER: Dat betekent dat ook deze motie geen onderdeel meer uitmaakt van de beraadslagingen. Dat was motie nummer 331 waar het hier over gaat.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Een van mijn collega's kwam om het hoekje met de beoordeling van de Regionale Energie Strategie door de Groene Rekenkamer. Dank daarvoor. Wat zal ik zeggen? Het is een soort van bijbehorende motie die hier ook naar verwijst, met een aantal overwegingen waar wij ons niet in herkennen. Die gaan onder andere over dat er geen nadelen zouden zijn aan het gasgebruik. Nou realiseren wij ons wel dat het hier gaat over geïmporteerd, dat is niet alleen over het Groningenveld. Maar wij weten natuurlijk in Groningen wel dat er grote nadelen zijn aan de gaswinning. Niet alleen door de aardbevingen, maar we weten natuurlijk ook dat de klimaatverandering daarmee sneller doorzet dan gewenst is. Dat is niet alleen een constatering die wij hier met elkaar doen, maar dat is een constatering die al geruime tijd door het IPCC wordt gedaan, het International Panel of Climate Change. Daar zitten ontzettend veel gerenommeerde wetenschappers in, van wie 98 procent – en ik heb begrepen ondertussen al 100 procent – zegt dat de klimaatverandering snel gaat, dat dit door de mens komen en we daar wat met elkaar aan moeten doen. Dat het gaat over zo'n groot gedeelte van de wetenschappers wereldwijd, met ook *reviews* van onze Groningse wetenschappers, daarmee zeggen wij dat wij ons daaraan vasthouden. Dus dat nemen wij als leidraad. Daarmee zien wij dus ook niet een reden om een reactie te gaan geven op de genoemde documentaires en boeken.

Dat is ook voor ons de reden om echt wel door te zetten met de inzet op duurzame energie. Zoals u wellicht wel weet, wordt er zowel in het onderzoek van de Groene Rekenkamer, maar ook in de motie aan gerefereerd dat alleen duurzame energie niet voldoende is voor het energiesysteem. Dat klopt, dat hebben wij natuurlijk in Groningen ook ervaren. Je hebt daar ook een energiedrager voor nodig. Daarvoor hebben wij natuurlijk niet als enige, maar wel een grote rol in genomen en ook groene waterstof aangedragen. We zien dus ook dat de International Energy Agency het ook in zijn 'Global net zero'-rapport al heeft aangegeven. Dat is een wereldwijd rapport over hoe het nieuwe energiesysteem eruitziet. Ook zij zeggen dat wij het kunnen redden met wind en zon, aangevuld met waterstof. Uiteindelijk is dit dus een elementair onderdeel van een nieuw systeem zonder CO₂. Dat is een belangrijk element. Want er wordt vaak gerelateerd aan de kosten van de energietransitie. Maar als we kijken naar aardgas, dan is dat hierin niet omschreven, maar dan is wel de situatie dat daarop ook een CO₂-heffing zit. Die gaat de komende jaren omhoog en dat maakt ook dat de prijs omhoog gaat.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ik hoor de gedeputeerde een lang betoog tegen aardgas houden. Maar dat houdt dus ook in dat de gedeputeerde straks in de warmtetransitie terug gaat grijpen op biomassa? Ik heb haar persoonlijk eens een keer horen zeggen dat de biomassa nodig is voor de warmtetransitie. Maar is de gedeputeerde zich er ook van bewust dat een van de voorvechters, mevrouw Minnertsma van Urgenda, zelf al heeft gezegd dat je beter op gas kunt stoken en een boom kunt planten dan een boom opstoken en een boom kunt planten? Hoe ziet de gedeputeerde dat in verhouding tot onder andere de warmtetransitie?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, dan komen we denk ik ook even terug op het rapport van de Groene Rekenkamer, waar een aantal elementen in staat. Wij hebben inderdaad een warmtetransitie voor de boeg. En zoals gezegd, het is een transitie: zowel de energietransitie als ook de warmtetransitie. We zien dat we in die overgang een aantal elementen nog gebruiken en ook nodig hebben om het systeem te balanceren. Maar uiteindelijk zullen we naar een CO₂-arme energiewereld toegaan. Dus zowel voor de verwarming als ook als grondstof. In al die gevallen kan het met groene gassen, bijvoorbeeld door vergisting. Maar onderdeel van die groene gassen is ook waterstof. Dat kan het systeem balanceren. Zoals ook in het rapport van de Groene Rekenkamer wordt genoemd, is dat ingewikkeld. Daar moet in geïnvesteerd worden. Dus ik herken ook een aantal aanbevelingen dat hierin genoemd wordt. Daarmee verwijs ik ernaar dat er acht hoofdconclusies zijn getrokken, waarvan er zes worden genoemd in de Regionale Energie Strategie. Dus daar kunt u ook de antwoorden lezen. Twee zijn niet genoemd, omdat het gedeelte over de warmte nog in het tweede gedeelte van de Regionale Energie Strategie komt. En er wordt aangegeven dat er geen voorzieningen worden getroffen in de RES voor de buitengebruikstelling van de installaties. Dat klopt, want dat is reeds staand beleid, zowel bij ons als bij de gemeenten – zoals vaak met u gedeeld.

Kortom: geen reden om hier nog verder een inhoudelijke reactie op te geven, omdat er al veel staat dan wel in de Regionale Energie Strategie dan wel waar in de motie naar verwezen wordt, niet strookt met het grootste gedeelte van de wetenschappers wereldwijd, op wie wij maar ook heel Nederland het beleid op baseren. Daarmee raden wij de motie af.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Daarmee zijn we gekomen aan het eind van de beraadslaging. Ik zie sommigen verschrikt kijken. Doe ik iets wat helemaal buiten de verwachting ligt?

De heer MASTENBROEK (SP): Voorzitter, ik wacht eigenlijk nog een reactie op de vlaggenmotie.

De VOORZITTER: Die heeft gedeputeerde Gräper zojuist namens ons College overgelaten aan het oordeel van de Staten.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, oké. Nee, er werd genoemd dat u daar nog iets over ging zeggen.

De VOORZITTER: Had zij niet gedaan, dan had ik het gedaan

6. Sluiting

De VOORZITTER: Dan staat er eigenlijk niets meer in de weg om deze vergadering te sluiten.

Het is een politieke waarheid dat als je je vertrek aankondigt, je afscheidsreceptie acuut begint. Ik zag enige bevestiging in het gedrag van veel Statenleden – en een gedeputeerde, niet te vergeten. Ik stel voor dat we een punt zetten achter deze vergadering en we even bespreken hoe laat we zouden kunnen beginnen met de stemmingen. Mijn voorstel is om dat te doen om half acht, in de verwachting dat iedereen dan thuis heeft weten te komen. Dat zullen we dan ook even checken of dat inderdaad gelukt is.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ik heb een fractielid dat bij de musical van zijn dochter zit. In dat kader hebben wij de stemmingen het liefst zo laat mogelijk. Kan het ook om half negen?

De VOORZITTER: Ik zie dat de rest van de Staten niet makkelijk meebeweegt hierin.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Ja, de heer Pestman beweegt wel mee, want dan ik ook nog even een gebakje bij mijn moeder. Anders kom ik niet meer bij haar als ik op de stemmingen moet wachten.

De VOORZITTER: Ik peil gewoon de meningen maar even. Zijn er stellige opvattingen over dat het niet laat op de avond moet?

De heer DE WIT (CDA): Normaal gesproken hebben we altijd anderhalf uur tussen de sluiting van de vergadering en de stemmingen. Nu is dat een uur. Ik wil de collega's ook wel de kans gunnen om op tijd naar huis te gaan. Dus het zou wel fijn zijn als we in ieder geval die anderhalf uur in acht kunnen nemen.

De VOORZITTER: Ja, maar er waren een paar Statenleden die solliciteerden naar aanzienlijk later. Hoe laat is 'laat op de avond', als ik de heer Geijtenbeek mag vragen?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Het gaat om de heer Van der Born. Hij is beschikbaar vanaf negen uur. Als wij om half negen eerst gaan stemmen voor hem, maakt hij een goede kans.

De VOORZITTER: Zullen we dat eens doen?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Nee, voorzitter. Vorige week werd het kwart voor elf voordat het klaar was. Ik zie daartoe geen noodzaak en dat moet de heer Van der Born maar even iets anders regelen.

De VOORZITTER: Ik zie dit als een ordevoorstel, dus ik breng dit in stemming. Het ordevoorstel van de heer Geijtenbeek is om half negen de nieuwe vergadering te openen. Wie is daarvoor? Tien fracties. Wie is daartegen? Vijf fracties. Het voorstel is aangenomen, we beginnen om half negen met de stemmingen.

De heer PESTMAN (Code Oranje): Voorzitter, namens mijn moeder enorme dank.

De VOORZITTER: De vergadering is gesloten, overigens – voor de goede orde.

AMENDEMENTEN

AGENDAPUNT 3.A

Amendement 19 'Separate besluitvorming over Groningen Airport Eelde' (ingediend door de fractie van de SP, mede namens de fractie van de Partij voor de Dieren)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Het bij de voordracht behorende ontwerpbesluit onder 3 te wijzigen, zodat deze komt te luiden als volgt:

3. de begroting van baten en lasten te wijzigen conform de als bijlage 1 bijgevoegde 11e wijziging van de Begroting 2021, met uitzondering van de wijzigingen betreffende Groningen Airport Eelde, zoals vermeld in de brief van GS d.d. 20 april 2021, doc.nr. 2021-038297.

Toelichting

Overwegende dat

- in genoemd besluit zijn opgenomen de wijzigingen in de eerder afgesproken beschikbaarstelling van extra gelden voor Groningen Airport Eelde (zie brief GS 20 april);
- dit een zwaarwegend onderwerp is dat zelfstandige bespreking en besluitvorming verlangt;
- het echter niet wenselijk is de besluitvorming over de Kadernota uit te stellen.